

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL XI, Nr. 7—8

IULIE—AUGUST 1966

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

APARE CU BINECUVÎNTAREA ȘI SUB ÎNDRUMAREA
ÎNALT PEA SFINȚIEI SALE

D. D. NICOLAE COLAN

Arhiepiscop și Mitropolit

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:

Arhiepiscopia Ortodoxă Română Siblu, strada 1 Mai nr. 24

Secretar de redacție: Pr. prof. dr. GRIGORIE MARCU

CUPRINSUL:

LA A XXII-A ANIVERSARE A ELIBERĂRII ROMÂNIEI

— 23 AUGUST 1944—23 AUGUST 1966 —

	Pag.
REDACȚIA: În competiție cu noi înșine	453—464
REDACȚIA: Omagiu Întistătorului Bisericii noastre	465—468
† NICOLAE, Mitropolitul Ardealului: Amintiri	469—474

STUDII

Teologie exegetică

Pr. Dr. ATH. NEGOIȚĂ: Recentele săpături din Țara Sfântă — Fortă- reața Masada	475—485
---	---------

Teologie istorică

Asistent MIRCEA PĂCURARIU: 500 de ani de la întemeierea Mănăstirii Putna	486—507
---	---------

Teologie sistematică

Arhid. Prof. Dr. I. ZĂGREANU: Cîteva caractere specifice ale virtuții creștine	508—524
---	---------

Teologie practică

Prof. Dr. IORGU D. IVAN: Sfințirea Sfîntului și Marelui Mir	525—534
---	---------

ÎNDRUMĂRI OMILETICE

Preot NICHIFOR TODOR: Adormirea Maicii Domnului (predică)	535—536
---	---------

(Continuare în p. III a copertei)

RECENZII

Pr. CHIRIL PISTRUI: Revista Patriarhiei din Moscova 537—543

VIAȚA BISERICESCĂ

GR. M.: Încheierea anului școlar 1965—1966 la Institutul Teologic de grad
Universitar din Sibiu 544—551

M. DANCIU: Încheierea anului școlar 1965—1966 la Seminarul Teologic
din Cluj 552—556

S. T.: (†) Dr. Mihail Fărcașiu 556

INSEMNĂRI

Preot DUMITRU SOARE, M. ȘESAN, C. SÎRBU și RED.: Urmele lui
Eminescu la Mănăstirea Putna. — Cresc forțele păcii. — Căutați
binele ca să fiți vii. — Din activitatea Conferinței Creștine pentru
Pace. — Un text comun al rugăciunii „Tatăl nostru”. — O cola-
borare interconfesională pilduitoare. — Mărunte. 557—562

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

Orice corespondență privitoare la revistă (inclusiv cărțile și revistele de schimb) se trimite pe adresa: *Arhiepiscopia Ortodoxă Română, Sibiu, strada 1 Mai, nr. 24*, cu mențiunea: pentru redacția (sau: administrația) revistei „Mitropolia Ardealului”.

Colaboratorii sînt rugați să trimită manuscrise (autografe sau, de preferință, dactilografiate în 4 exemplare), scrise cîteț, pe o singură pagină a filei, respectînd noua ortografie.

Citatele și trimiterile, numele proprii și indicațiile cifrice să fie scrise deslușit, atît cele în românește, cît și cele în limbi străine.

Pentru uniformizarea indicării citatelor și trimiterilor (a celor biblice, mai ales), colaboratorii sînt rugați să se orienteze după materialele pe care le publică revista.

Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

MITROPOLIA ARDEALULUI

REVISTA OFICIALĂ A ARHIEPISCOPIEI SIBIULUI
ȘI A EPISCOPIILOR CLUJULUI ȘI ORADIEI

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

ANUL XI, Nr. 7—8

IULIE—AUGUST 1966

Redacția și Administrația: ARHIEPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÂNĂ — SIBIU

ÎN COMPETIȚIE CU NOI ÎNSINE

Ceea ce caracterizează atmosfera festivă de aniversare anuală a eliberării României este mereu crescînda ei intensitate de trăire patriotică.

De 22 de ani prăznuim cu inimi înălțate această sărbătoare națională a Patriei noastre, care ne dă prilej să măsurăm de fiecare dată pașii eroici făcuți de întregul nostru popor pe calea unei propășiri obștești fără precedent în istoria țării.

O sărbătorim, de astă dată, pentru a doua oară în cadrele ROMÂNIEI SOCIALISTE, care acum e anul — la 21 August 1965 — și-a dat o nouă lege fundamentală, „Constituția Republicii Socialiste România“, corespunzătoare noii și înaintatei așezări launtrice a țării noastre.

Sărbătorirea anuală a eliberării României de sub jugul fascist ne prilejuiește de fiecare dată evocarea festivă a eroicelor lupte duse în vara anului 1944 și după aceea, pînă la Ziua Victoriei (9 Mai 1945), pentru alungarea definitivă de pe pămîntul Patriei noastre a cîmpitorului împilator și pentru înlăturarea de la cîrma țării a uneltelor sale docile. Ea este, totodată, prilej periodic de trecere în revistă a înfăptuirilor necurmăte și și fără precedent care deschid Patriei noastre cale largă și nedădă către o înflorire la nivelul virtuților îndeobște recunoscute ale harnicului și vrednicului nostru popor.

De fiecare dată, această aniversare — cea mai mare sărbătoare națională a poporului nostru — evocă fremătător jertfe și fapte mărețe petrecute în vara fierbinte a anului 1944 — și după aceea — pentru izbăvirea Patriei. De fiecare dată, această aniversare dă prilej recunoștinței obștești să preamărească precum se cuvine pe cei ce au luptat pentru ctitorirea epocalului act al istoriei noastre contemporane.

Înfăptuirea actului istoric de la 23 August 1944 a devenit posibilă în urma răsturnării dictaturii militaro-fasciste prin insurecția armată organizată și condusă de Partidul Comunist Român. Acest act istoric a deschis poporului nostru calea luminoasă a înfăptuirii orînduirii socialiste.

Înfrîngerea Germaniei hitleriste — care a urmat după aceea — a salvat omenirea de neobarbarie și a creat condiții pentru dezvoltarea liberă, democratică a unui șir de țări europene, dintre care făcea parte și România.

Rolul decisiv în dobîndirea victoriei asupra fascismului înrobitor l-a avut Uniunea Sovietică. Ea a purtat greul celui de al doilea război mondial, ea a adus cele mai mari jertfe pentru stăvilirea expansiunii imperialiste hitleriste și pentru nimicirea acestui flagel.

Celelalte țări ale coaliției antihitleriste — Statele Unite ale Americii, Marea Britanie și Franța — precum și popoarele care s-au ridicat cu arma în mînă împotriva cîtropitorilor fasciști, au adus o contribuție de seamă la cîștigarea acestei mari bătălii de eliberare.

România s-a alăturat acestei coaliții în urma insurecției victorioase de la 23 August 1944. Toate forțele ei materiale și militare au fost mobilizate cu avînt și fără preget la lupta împotriva Germaniei naziste.

Capitala țării și cea mai mare parte a teritoriului național au fost eliberate în zilele imediat următoare actului istoric de la 23 August 1944 de către forțele patriotice muncitorești și unitățile noastre militare. Prin lupte grele și jertfe costisitoare, Armata Română — umăr la umăr cu Armata Sovietică — a alungat trupele hitleriste și hortiste de pe întreg teritoriul țării. Apoi, trupele române au luat parte activă la eliberarea Ungariei și a Cehoslovaciei, luptînd pînă la capitularea fără condiții a Germaniei hitleriste. Poporul român și-a adus astfel, din plin, contribuția de sînge și bunuri materiale la înfrîngerea agresorilor fasciști. Prietenia frățască, de nezdruccinat, româno-sovietică s-a dezvoltat și întărit prin luptele purtate în comun de ostașii români și sovietici. Și unora și celorlalți, le mărturisim cu emoție recunoștința noastră netrecătoare și deplină. Jertfele lor eroice și faptele lor de arme stau la temelie Patriei noi și înnoite care ne ocrotește astăzi pe toți fiii ei.

Recunoștința noastră se îndreaptă apoi către toți luptătorii, patrioții și ocîrmuitorii care și-au închinat viața luptei pentru libertatea și independența Patriei și strădaniilor necurmăte pentru construirea unei vieți obștești îmbelșugate și pașnice.

Calea parcursă de la 23 August 1944 înapoi e largă și netedă. Dar ea n-a fost ușoară. Destule dificultăți care se ivesc în viața complexă a unui popor pornit să-și făurească o istorie

nouă au trebuit să fie învinse — și au fost învinse cu consecvență și elan revoluționar. Munca însuflețită și statornică a tuturor fiilor buni ai Patriei, solidaritatea exemplară dintre popor și ocîrmuirea de Stat — ieșită din sînul său — a împodobit țara de la un capăt la altul al ei cu înfăptuiri la nivelul aspirațiilor legitime obștești.

Înfăptuirile acestea continuă să se înmulțească și să se dezvolte. Poporul nostru se află — de la 23 August 1944 încoace — *în întrecere cu el însuși*, în competiție cu sine însuși. Realizările cresc an de an, ca volum și calitate. Crește bunăstarea obștească și tăria Patriei republicane socialiste. Aceasta este cheazășia înaintării noastre neșovăielnice pe largile magistrale ale unui viitor de pace și prosperitate cu o statură fără egal în tot trecutul nostru.

*

Adevărata viață constă în a te depăși mereu. Adevărul acesta este valabil pentru indivizi și colectivități, pentru inși și societăți organizate deopotrivă.

Depășirea reclamă ritm accelerat și substanță înnoită, convingere și entuziasm.

Convingerea este caracteristica celor ce știu că lucrează bine, că procedează corect, că văd drept căile de înaintare către viitor, căci orice țel e prin definiție categorie a viitorului.

Orînduirea socială și de stat din Republica Socialistă România a venit în întîmpinarea acestei năzuințe firești a poporului nostru. O dovedește transformarea țării în șantier și grădină, în laborator și uzină, în lan auriu și-n cascadă captată de turbină, în accesul obștesc la aer, soare și lumină. O dovedesc realizările de pînă acum ale țării noastre înnoite, care sînt fără precedent în toată istoria ei. O dovedește, grandios și meticulos, programul vast care va orienta — pe ansamblul perioadei 1966—1970 și pe fiecare an în parte — întreaga activitate constructivă a poporului nostru, consacrată propășirii continue a României socialiste.

Acest program este noul nostru Plan Cincinal din clipa în care Marea Adunare Națională a Republicii Socialiste România l-a adoptat și votat, pe temeiul expunerii făcute de Dl Ion Gheorghe Maurer, președintele Consiliului de Miniștri, în ședința ei din 29 iunie a.c. El a devenit astfel programul vast și minuțios care va orienta — pe ansamblul perioadei 1966—1970 și pe fiecare an în parte — întreaga activitate constructivă a poporului nostru, consacrată propășirii neconținute a României socialiste.

Ideea care a călăuzit întreaga muncă de elaborare a planului — așa cum a arătat șeful guvernului nostru — „a fost aceea de a mobiliza toate rezervele existente pentru îndeplinirea importantelor obiective fixate, de a intensifica acțiunea tuturor factorilor care accentuează caracterul dinamic și modern al economiei naționale. Lucrările de întocmire a proiectului de plan au dus la identificarea unor noi posibilități de creștere a producției industriale și agricole și de sporire a livrărilor pentru export, de îmbunătățire a structurii fondului de mărfuri destinate consumului populației; în cursul lor s-a verificat și a putut fi întărită baza materială a amplului program de investiții ce urmează să fie îndeplinit“.

Pregătirea proiectului de plan cincinal a asociat la săvârșirea ei specialiști și oameni de știință. Ei au analizat „temeinic și în mod critic întreaga experiență dobândită în dezvoltarea planificată a României și mai ales unele elemente noi, intervenite în ultimul timp în îndeplinirea planurilor de producție și de investiții, în producția agricolă, precum și alte fenomene din viața economică și socială a țării. Astfel, au fost elaborate o serie de studii pe probleme de mare însemnătate ale economiei, cum sînt creșterea producției de mașini-unelte, a producției electronice și electrotehnice, precum și de piese de schimb. Analize și studii aprofundate s-au efectuat, de asemenea, pentru a găsi posibilități de folosire mai bună a capacităților de producție existente, de creștere a exportului și de reducere a importului și pentru a asigura amplasarea teritorială judicioasă a noilor obiective de investiții“. De o însemnătate deosebită s-au dovedit în această privință — pentru valorificarea experienței acumulate și pentru găsirea celor mai potrivite căi și mijloace de îndeplinire a țelurilor urmărite prin planul cincinal — consfătuirile pe țară ale lucrătorilor din construcții, din comerț și din industria construcțiilor de mașini, consfătuiri convocate de ocîrmuirea de stat.

Una din principalele concluzii pe care le-a impus judecarea critică a experienței de pînă acum a fost defalcarea sarcinilor planului cincinal pe fiecare an în parte. S-a dovedit că o astfel de planificare este logică și firească, ea răspunzînd unei cerințe vitale pentru oricare activitate economică ce vădește un grad mai mare de complexitate. „Știind precis ce au de făcut pe o perioadă mai îndelungată, ministerele și întreprinderile vor putea lua, din timp, măsurile ce se impun pentru îndeplinirea obiectivelor prevăzute, vor putea organiza mai bine munca,

îndeosebi în domeniile unde este necesară o pregătire de durată: investiții, asimilarea de produse noi, introducerea de tehnologii moderne, cercetarea științifică, pregătirea cadrelor și altele. Sînt asigurate astfel, în toate ramurile economiei, premisele unei activități continuu ascendente, ritmice, ale cărei efecte se vor răsfrînge pozitiv asupra productivității muncii, prețului de cost și rentabilității, asupra eficienței producției în general“.

Documentul care a căpătat putere de lege prin votul Marii Adunări Naționale este științific elaborat, realist, reflectînd cu fidelitate resursele de care dispunem, ca și necesitățile economiei naționale pînă la sfîrșitul deceniului în curs. El ține seamă și de transformările care se petrec continuu în viața economică și socială a țării. Aceste transformări ne obligă să urmărim permanent realitățile și, din mers, ori de cîte ori va fi nevoie, să adaptăm munca noastră la noile condiții. Tocmai de aceea, Legea pentru adoptarea planului cincinal stabilește modalitățile prin care fenomenele neprevăzute care ar putea apărea pe traseul calendaristic al celor 5 ani, sau cele ce s-ar manifesta cu o amplitudine și intensitate diferite de cele avute în vedere inițial, să-și găsească reflectarea corespunzătoare în planurile anuale de stat.

Experiența de pînă acum a arătat cu prisosință că industrializarea constituie condiția esențială, determinantă, pentru desfășurarea viguroasă a întregii vieți economice și social-culturale, pentru ridicarea României la nivelul statelor dezvoltate din punct de vedere economic, creșterea sistematică a nivelului de trai al populației, pentru asigurarea independenței și suveranității naționale. Noul nostru plan cincinal exprimă și el această constantă a politicii noastre de stat. Studiile pregătitoare au scos în evidență faptul că în perioada 1966—1970 producția industrială globală poate crește cu 73 la sută, într-un ritm mediu anual de 11,6 la sută (în loc de 10,5 la sută cît s-a prevăzut în Directivele anterioare). Aceasta însemnează că producția industrială a anului 1970 va fi mai mare cu peste 7 miliarde lei, iar pe întreaga perioadă de 5 ani, cu peste 14 miliarde lei.

Toate ramurile industriale vor înregistra, potrivit planului, ritmuri înalte de creștere și mai cu seamă cele care dețin un rol decisiv în economie: energia electrică, metalurgia, construcțiile de mașini (îndeosebi electronica și electrotehnica) și chimia. Numai aceste ramuri industriale vor furniza la un loc, în anul 1970, peste 50 la sută din producția globală industrială a țării. Prin continua lor dezvoltare, ele vor asigura o structură modernă a industriei noastre.

Un obiectiv important al planului cincinal^{II} îl constituie lărgirea continuă a bazei de materii prime și energetice. Obiectivul acesta corespunde orientării noastre generale de a folosi la maximum bogățiile țării. Considerabilele eforturi pe care le facem în această direcție se materializează în nivelul ridicat al investițiilor în geologie. Pe întreaga perioadă de 5 ani, acestea însumează aproape 17 miliarde de lei și reprezintă aproximativ 11 la sută din volumul total al investițiilor industriale. „În centrul preocupărilor rămân cercetările pentru identificarea a noi rezerve de purtători de energie, peste două treimi din fondurile alocate lucrărilor geologice fiind destinate cercetării structurilor de țiței și gaz metan. Asigurarea unui raport optim între resursele și consumul de țiței și gaz metan, sporirea rezervelor și menținerea extracției în limitele unui coeficient rațional de utilizare constituie o orientare caracteristică a politicii noastre energetice și de perspectivă“.

Ca urmare a folosirii mai bune a capacităților miniere, producția de cărbune va putea fi — pe întreaga perioadă de 5 ani — cu un milion de tone mai mare decât s-a avut în vedere anterior.

Baza energetică se va dezvolta vertiginos, devansând continuu producția industrială în ansamblu: pînă în anul 1970, ea se va dubla, ajungînd la 34 miliarde kWh. Folosindu-se practica din țara noastră și din alte țări, se va concentra producția de energie electrică în centrale mari, dotate cu grupuri de puteri unitare ridicate, acestea dovedindu-se mult mai avantajoase din punct de vedere economic. Din această pricină, planul cincinal orientează principalele eforturi spre marile centrale de la Porțile de Fier și Craiova — avînd fiecare peste 1.000 MW — precum și spre centralele termoelectrice de la Luduș și Deva, fiecare cu o putere instalată de 800 MW. Este prevăzut apoi ca pînă în anul 1970 puterea medie a agregatelor cu turbine de abur să fie de două ori mai mare decât în anul 1965. O deosebită atenție se va da în acest răstimp construirii de linii adecvate pentru transportul și distribuția energiei electrice.

Ținînd seamă de necesitățile industriei noastre, planul cincinal prevede o creștere puternică a producției de oțel și metale neferoase, intrarea în funcțiune a noi unități siderurgice, continuarea lucrărilor la marele centru siderurgic de la Galați. Datorită creșterii industriei siderurgice, în anul 1970 vom fi în măsură să acoperim din producție internă circa 95 la sută din

consumul total de laminate al economiei naționale, față de 79 la sută în 1965. Producția de metale neferoase va asigura integral necesitățile de zinc, plumb și aluminiu, creind și însemnate disponibilități pentru export. Nevoile mult sporite de cupru vor fi satisfăcute din resurse interne în proporție de peste trei pătrimi.

De-o atenție deosebită se bucură industria construcțiilor de mașini, care pînă în anul 1970 este prevăzut să se dubleze față de anul 1965.

Industria electrotehnică și electronică va cunoaște un avînt considerabil, care îi va permite să se situeze cît mai curînd la nivelul modern pe care l-au atins astăzi aceste ramuri industriale.

Planul cincinal pe 1966—1970 situează în continuare industria chimică pe primul loc în ce privește ritmul de creștere a producției. Accentul va fi pus în această direcție pe industria petrochimică, subramură esențială a industriei chimice moderne. Numai pentru dezvoltarea ei vor fi cheltuite jumătate din fondurile de investiții ale industriei chimice, cu care se vor construi 30 de uzine și secții noi. Pe lîngă produsele de mase plastice, fire chimice și fibre, anvelope, hîrtie și altele, între 1966—1970 industria chimică va livra agriculturii 3,7 milioane tone de îngrășăminte, va acoperi 80 la sută din consumul de antidăunători și va asigura integral necesarul de biostimulatori pentru creșterea animalelor pe bază de furaje combinate în complexe industriale. Considerabil mai mare decît în perioadele anterioare va fi aportul industriei chimice la dezvoltarea industriei textile. Producția internă va asigura circa 83 la sută din consumul total de fibre și fire chimice. Aceasta însemnează că în actualul cincinal creăm practic baza chimică proprie a industriei textile.

Avîntul luat de industrializare în țara noastră ne va permite să sporim producția bunurilor de consum. Datele tehnice pe care le oferă textul planului cincinal arată că este posibil ca pînă în anul 1970 să realizăm creșteri în producția bunurilor de consum mult superioare celor înscrise în Directivele anterioare.

Agricultura se va dezvolta intensiv și multilateral. Pînă în anul 1970 vor fi rezolvate în linii generale problemele mecanizării complexe și chimizării producției agricole, extinderea lucrărilor de hidroameliorații, în special a suprafețelor irigate, ridicarea nivelului tehnic și organizatoric al producției în toate unitățile agricole socialiste. În forma aceasta, agricultura se va

dezvolta în pas cu progresul general al economiei naționale și aportul ei la mărirea venitului național va spori.

Perfecționarea conducerii și planificării agriculturii, înființarea uniunilor cooperatiste agricole au creat un cadru organizatoric cu mult mai bun și mai adecvat pentru descoperirea și valorificarea marilor rezerve ale agriculturii socialiste.

Creșteri masive va înregistra șeptelul. Recensământul animalelor, efectuat la începutul anului acestuia, a pus în evidență eficacitatea măsurilor luate de ocîrmuirea de stat pentru sporirea cointeresării materiale a țăranilor în dezvoltarea sectorului zootehnic și, implicit, posibilitatea de a se prevedea creșteri mai însemnate ale efectivelor și producției animale.

În perioada 1966—1970 statul investește în agricultură circa 36 miliarde de lei. Aceste fonduri sînt orientate în primul rînd spre mărirea și diversificarea parcului de tractoare și mașini agricole (36 la sută din totalul investițiilor), extinderea lucrărilor de hidroameliorații, mai ales de irigații (peste 24 la sută din aceste investiții), precum și spre crearea bazei materiale necesare sporirii efectivelor și a producției animale (26 la sută din investiții).

De-o atenție deosebită se bucură în actualul cincinal gospodăriile agricole de stat. Lor le sînt destinate 63 la sută din totalul investițiilor pentru agricultură. Potrivit prevederilor înscrise în planul cincinal, mai mult de 50 la sută din producția de carne de porc, 21 la sută din producția de lapte și aproape întreaga producție de ouă din gospodăriile agricole de stat se vor obține în anul 1970 în unități de tip industrial pentru creșterea animalelor.

În transporturi se vor efectua lucrări de extindere și modernizare de mare anvergură. Între altele, pentru a mări eficacitatea economică și viteza transporturilor pe calea ferată, se va continua acțiunea înlocuirii tracțiunii cu abur prin locomotiva Diesel și prin extinderea electrificării, astfel încît în anul 1970 aproximativ 80 la sută din întregul trafic feroviar să se efectueze cu tracțiune Diesel și electrică.

Parcul auto de folosință generală va fi dezvoltat. Circa 2900 km. de drumuri se vor moderniza. Va fi construit un nou pod peste Dunăre, la Hîrșova. Flota maritimă și fluvială își va mări capacitatea de transport prin înzestrarea lor cu noi cargouri, tancuri petroliere și nave de tonaj sporit, în bună parte fabricate în țară.

În transporturile aeriene va continua acțiunea de dotare cu avioane de viteză și capacitate sporite și se va amenaja la București un aeroport internațional care va putea primi fără restricții cele mai noi tipuri de avioane.

Înfăptuirea amplului program de investiții pentru perioada 1966—1970 însumează peste 280 miliarde de lei. Din volumul total de investiții, repartizat pe regiuni, o treime urmează să fie îndreptată în acest cincinal spre regiunile mai puțin dezvoltate, cum sînt: Argeș, București, Iași, Oltenia și Suceava. În aproape 70 la sută din raioanele cu o slabă dezvoltare industrială vom construi fabrici în noul cincinal, urmînd ca după 1970 să fie cuprinse și celelalte, care se află în această situație. Suflul înviorător al industrializării va pătrunde astfel și în orașe ca Alexandria, Slobozia, Bistrița, Caracal, Tecuci, Vaslui, Băilești, care dispun de resurse de apă potabilă și industrială, forță de muncă și au o așezare avantajoasă în raport cu zonele de consum sau de materii prime.

Extinderea industrializării va face să crească în actualul cincinal numărul populației ocupate și modificarea structurii acesteia. La sfîrșitul cincinalului vor lucra în economia națională cu 562.000 de persoane mai mult decît în 1965, întreg acest spor urmînd a se înregistra în ramurile neagricole și în primul rînd în industrie. Numărul total al salariaților în economie va ajunge la circa 5,2 milioane de persoane. Potrivit calculelor, creșterea numărului de salariați se va face pe seama populației în vîrstă aptă de muncă, precum și a circa 450.000 de persoane care în prezent lucrează în agricultură. În anul 1970, la 1.000 de locuitori vor fi 265 de salariați, față de 225 în 1965. Cifrele, precum apreciază factorii competenți, nu sînt mari, dar ele arată o tendință pozitivă, reflectînd un proces care are multiple consecințe economice și sociale și duce la accentuarea treptată, în întreaga viață a țării, a trăsăturilor proprii țărilor înaintate din punct de vedere economic.

Spre a se soluționa problemele economice complexe pe care le pune planul cincinal, va fi promovată în ritm cît mai rapid tehnica cea mai înaintată și va fi stimulată larg cercetarea științifică. Fondurile alocate pentru lărgirea bazei tehnico-materiale a cercetării științifice — aproximativ 1,9 miliarde de lei — vor crea condiții mai bune de lucru pentru oamenii noștri de știință, organizați pe baze noi în Consiliul Național al Cercetării Științifice.

Reducerea prețului de cost și a cheltuielilor de circulație a mărfurilor continuă să rămână în atenția factorilor competenți și în actualul cincinal. Pe de altă parte, nivelul înalt la care se desfășoară întreaga activitate economică implică preocupări sistematice pentru sporirea cointeresării materiale a lucrătorilor în rezultatele muncii lor. Se studiază noi măsuri care să lege și mai strâns câștigurile salariaților de aportul lor la realizările efective în producție.

Valorificarea la un nivel superior a resurselor naturale de care dispunem, diversificarea producției și promovarea continuă a progresului tehnic creează condiții pentru creșterea sistematică a schimburilor comerciale externe. În anul 1970, volumul total al comerțului nostru exterior urmează să fie cu circa 55 la sută mai mare decât în 1965. Principala trăsătură a structurii exportului constă în creșterea ponderii produselor industrializate — și cu deosebire mașini-unelte, utilaje și instalații, produse petrochimice de sinteză, îngrășăminte azotoase, mase plastice, fire și fibre sintetice, cauciuc sintetic — al căror volum la export va fi în 1970 cu 62 la sută mai mare decât în 1965. Cît ne-am distanțat de vremurile în care tot exportul nostru consta din cereale, țitei și ceva cherestea!

Importul va cuprinde strictul necesar: în proporție de aproape 90 la sută materii prime și materiale pentru producția industrială.

În plenul Marii Adunări Naționale, Dl Președinte al Consiliului de Miniștri Ion Gheorghe Maurer a arătat deslușit că pentru ocîrmuirea noastră de stat „creșterea continuă a producției industriale și agricole nu constituie un scop în sine. Indreptăm însă eforturile întregului popor în aceste direcții deoarece știm că numai astfel poate fi atins *țelul suprem pe care-l urmărim — creșterea sistematică a nivelului de trai material și cultural, făurirea bunăstării tuturor cetățenilor patriei*”.

Noul nostru plan cincinal reflectă și el legătura indisolubilă dintre progresul economic și îmbunătățirea condițiilor de viață ale populației. Se știe că sursa ridicării nivelului de trai este venitul național. Acesta, potrivit prevederilor cincinalului, urmează să fie în anul 1970 cu peste 47 la sută mai mare decât în 1965, sporind anual în medie cu 8 la sută. Există posibilitatea ca salariul real să crească pînă în 1970 cu circa 25 la sută față de anul 1965. Statul va purta grijă să asigure o bătrînețe liniștită celor ce au muncit vreme îndelungată ca salariați. Pensile

de toate categoriile vor fi îmbunătățite. Vor crește veniturile țărănimii astfel încât în 1970 ele au să fie cu 20—25 la sută mai mari decât în 1965. Va spori volumul desfacerilor de mărfuri.

Efecte favorabile asupra nivelului de trai decurg și de pe urma cheltuielilor statului pentru acțiuni cultural-sociale. În 1970 aceste cheltuieli vor ajunge la 31 miliarde lei, ceea ce înseamnă aproximativ 5.000 lei socotit pe o familie.

Baza materială a învățământului de toate gradele a fost lărgită la aproape 3,7 miliarde de lei, ceea ce înseamnă cu 67 la sută mai mult decât în cei cinci ani anteriori.

Vor fi construite noi localuri de teatre — între ele: Teatrul Național din București —, două studiouri de televiziune (în Capitală), 11 stații noi de radioemisiune și 8 stații de televiziune, care vor asigura recepția în bune condiții a programelor centrale pe întreg teritoriul țării.

Ocotirea sănătății publice continuă să rămână în atenția conducerii de stat. Sînt prevăzute investiții cu peste 90 la sută mai mari decât în cei cinci ani anteriori pentru extinderea în continuare a rețelei de spitale și policlinici și pentru înzestrarea acestora cu aparatură modernă. Creșterea numărului de cadre medicale cu pregătire superioară și medie va îmbunătăți asistența sanitară a populației. În stațiunile balneare cu eficiență terapeutică recunoscută vor fi construite din fondurile statului noi complexe de cazare și tratament, totalizînd circa 3.100 de locuri.

Planul cincinal actual continuă măsurile din anii anteriori pentru îmbunătățirea condițiilor de locuit, unul dintre obiectivele de prim ordin în creșterea nivelului de trai al populației. Pe lîngă cele circa 300.000 de apartamente care urmează să fie construite în cincinal din fondurile statului, va fi sprijinită oficial construirea de locuințe proprietate personală la orașe din fondurile populației. De asemenea se va dezvolta în continuare construcția de locuințe la sate, din fondurile proprii ale țărănimii.

Atît prin noile construcții, cît și prin amplele lucrări de modernizare care sînt prevăzute, orașele și satele țării noastre vor căpăta o înfățișare tot mai frumoasă, oferind condiții de viață din ce în ce mai civilizate.

Noul efort de înaintare pe front larg înspre împlinirile viitoare pe care-l face întregul nostru popor, este menit să facă țara noastră mai bogată și mai puternică decât pînă acum și să

ridice din ce în ce mai vădit nivelul de trai al populației. *Grija de om* stă în miezul atenției conducerii de stat. România socialistă vrea să facă fericiți pe toți cetățenii ei. Măsuri de special celor prevăzute în planul cincinal actual dovedesc că țelul acesta va fi împlinit cu zelul și consecvența de atâtea ori arătate în cursul ultimelor două decenii de viață liberă și prosperă.

Tot ceea ce se face *pentru om*, pentru întărirea și înflorirea Patriei, *interesează* îndeaproape și pe oamenii Bisericii noastre. Îi interesează și îi *angajează* — lăuntric și faptic — la munca spornică pe care o reclamă înfăptuiri de proporții impunătoare ale prevederilor cincinalului.

Munca aceasta — săvârșită întru ascultare și cu însuflețire statornică — este prinosul simțămintelor patriotice cu care răspundem grijii materne ce ne-o poartă Patria noastră prosperă tuturor fiilor ei.

REDACTIA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

O M A G I U

INTIISTĂTĂTORULUI BISERICII NOASTRE

În tot trecutul ei, Biserica Ortodoxă Română s-a afirmat faptic ca un dumnezeiesc așezământ al păcii și binevoirii. Pacea și bunăvoirea definesc atitudinea ei constantă față de cei de alt neam și altă credință. Așa cum spusesese într-un moment solemn pururea pomenitul mitropolit al Ardealului, Nicolae Bălan (1920—1955), „noi n-am ars pe rug credința nimănui“, nici chiar atunci când împrejurările istorice, în general vitrege, ne scoteau vremelnice la limanul izbăvirii de umilirile cu care ne gratificau alte confesiuni, înfeodate unor scopuri de supremație bisericească și unor interese străine de spiritul Evangheliei lui Hristos.

Așa se explică succesul legăturilor trecute ale Bisericii noastre cu alte biserici, așa se explică chipul firesc în care apreciem legăturile ecumeniste.

Relațiile dintre Biserica Ortodoxă Română și Biserica Anglicană se caracterizează prin stagiul îndelungat și prin satornicie. În perioada dintre cele două războaie mondiale ele s-au intensificat și au câștigat în adâncime și cordialitate. Pași temeinici s-au făcut în această direcție, din ambele părți, prin osîrdia și înțelegerea superioară a ideii de apropiere pe care le-au dovedit patriarhul de atunci al Bisericii Ortodoxe Române, Miron Cristea, și primatul Bisericii Angliei, arhiepiscopul de Canterbury din acea vreme, Cosmo Lang.

Discuțiile purtate atunci în jurul validității hirotoniilor anglicane și cu deosebire conferința teologilor ortodocși români și anglicani — care a avut loc la București, înainte de trei decenii — au contribuit la strângerea legăturilor dintre cele două biserici.

Zdruncinul apocaliptic în vîltoarea căruia al doilea război mondial a azvîrlit cea mai mare parte a omenirii contemporane, a întrerupt cu totul și pentru multă vreme contactele luate în

direcția stabilirii de legături frățești ortodoxe și anglicane, ca și studiile pe care le-au pornit în sprijinul acestei apropieri comisiuni teologice instituite de-o parte și de alta.

Prin osîrdia și purtarea de grijă a Întîistătătorului Bisericii noastre, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, legăturile dintre Biserica noastră și Biserica Anglicană au fost reluate recent, sub cele mai promițătoare auspicii.

Vizita făcută Bisericii noastre în zilele de 2—8 iunie 1965 de către Grația Sa Arhiepiscopul de Canterbury, Dr. Michael Ramsey, primat al întregii Anglii și metropolit — la invitația Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian — a constituit un moment important pentru reluarea și adîncirea relațiilor de pînă acum dintre noi, ortodocșii români și anglicani. (Să se vadă amănunte în revista aceasta, anul X, 1965, nr. 9—10, p. 749—751).

Un an mai tîrziu, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a întors vizita făcută Bisericii noastre de către șeful Bisericii Anglicane.

În ziua de 21 iunie a.c., Prea Fericirea Sa a sosit în Londra, ca oaspete la Palatul Lambeth al Grației Sale Arhiepiscopului-Primat Dr. Michael Ramsey. Prea Fericirea Sa a avut în suită pe Prea Sfințitul Episcop Dr. Antim Nica Tîrgovișteanul, vicar patriarhal și secretarul Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, P. C. Preot Ioan Gagi, directorul Administrației Patriarhale, P.C. Preot Nițșor Cazacu, secretarul Cabinetului Patriarhal și C. Diacon Constantin Dumitrescu, de la Catedrala Sfintei Patriarhii.

Delegației Bisericii noastre i s-a atașat, ca interpret (translator), P. C. Preot Dr. Vintilă Popescu, parohul bisericii ortodoxe române din Londra.

Vreme de o săptămînă, Întîistătătorul Bisericii noastre a fost obiectul înaltei considerații și dragostei respectuoase care i s-a arătat pretutindeni, de la Majestatea Sa Regina Marii Britanii și pînă la masele de credincioși care i-au primit binecuvîntările patriarhicești.

Prea Fericitul Patriarh Justinian s-a întîlnit cu personalități de seamă ale Bisericii Anglicane și ale vieții publice engleze, cu înalți ierarhi ortodocși și clerici activi în Anglia (rus, polonez și sîrb), a vizitat așezăminte bisericesti și culturale de renume, a purtat discuții teologice-bisericești interesînd legăturile ortodoxe și anglicane, a săvîrșit solemne servicii de cult ortodox, a participat la servicii de cult anglicane, a fost oaspe-

tele venerat al atîtor înalți demnitari englezi în cadrele unor recepții strălucite. Într-un cuvînt, a fost întîmpinat pretutîndeni așa cum se cuvine să fie întîmpinat Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române.

În drum spre casă, la Geneva, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a fost oaspetele Consiliului Ecumenic al Bisericilor și al Institutului Ecumenic de la Bossey.

Vizita în Anglia a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian a avut un ecou deosebit la noi, ca și în cercurile anglicane. Înregistrăm apariția scurtei și bogat ilustratei broșuri intitulată „The Church of England and the Rumanian Orthodox Church, published after the visit of His Beatitude Patriarch Justinian to His Grace Michael, Archbishop of Canterbury — June 21st—28 th 1966“, editată de The Anglican and Eastern Churches Association și de Fellowship of St. Alban and St. Sergius (al cărei secretar este Părintele Basil Minchin). Broșura face o scurtă prezentare a țării și poporului nostru, a Bisericii noastre, a legăturilor dintre Biserica noastră și Biserica Anglicană și a recentelor vizite pe care și le-au făcut întîistătătorii celor două biserici. În ea, este amintită cu vădită plăcere — între altele — prezența la Institutul Teologic din Sibiu, în anul 1937, pentru studii, a actualului vicar anglican de Derby, Martin Pierce, care împreună cu colegul său Howard Green au putut să se încredințeze de simțămintele frățești ce le nutream încă de-atunci față de Biserica Anglicană. De asemenea se face amintire de vizita în România, făcută tot atunci de actualul episcop de Rangoon, Eminența Sa Victor Shearburn și de fostul episcop de Middleton, Robert Nelson, amîndoi prieteni ai Prea Sfințitului nostru Arhiepiscop Teodor Scorobeș Rășinăreanul.

Reluarea și intensificarea legăturilor frățești dintre Biserica noastră și Biserica Anglicană este opera Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian. Prin această, Prea Fericitul Sa lecuiește încă una din rănila lăsate de vremurile de război în viața Bisericii noastre. Am spus: „încă una“, deoarece Prea Fericitul Sa i-a fost hărăzit să dreagă neajunsuri și să vindece răni încă din primul ceas al misiunii sale arhieresti, de cînd ostenea ca arhiepiscop-vicar la Mitropolia Moldovei și pînă astăzi, hărăzind Bisericii noastre fapte valoroase, în toate tărîmurile ei de activitate duhovnicească.

De 18 ani, împliniți la începutul verii acesteia, Prea Fericitul Sa este în fruntea Bisericii noastre ca patriarh al ei și

președinte al Sfântului Sinod. Cu pricepere nedezmăniată și cu impunătoare demnitate personală, cu dragoste de părinte și cu înțelepciune încercată, cu rîvnă pilduitoare și cu evident farmec personal, Prea Fericirea Sa s-a afirmat tot timpul pentru pace și bunăvoință. Biserica noastră a izbutit astfel să se încadreze fără zdruncin lăuntric în șuvoiul de viață nouă, de muncă pașnică și productivă, care-și revarsă din plin binefacerile de peste douăzeci de ani încoace asupra țării noastre. Pe de altă parte, Prea Fericirea Sa s-a preocupat de apropierea frățască a Bisericilor creștine de toate confesiunile, cultivînd relații irenice cu ocîrmuitorii lor, încurajînd și îndrumînd studiarea vieții lor bisericești și înlesnind contacte intense cu reprezentanții lor.

Pentru toate acestea, îi exprimăm respectuos grațitudinea noastră ființică și rugăm pe Părintele ceresc să hărăzească Prea Fericirii Sale viață îndelungată, cu pace, sănătate și întru toate bună sporire.

Întru mulți și fericiți ani, Prea Fericite Părinte Patriarh !

REDACȚIA

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

A M I N T I R I *)

În cartea sa de curînd apărută: „Hronicul și cîntecul vîr-stelor“ (București 1965), neuitatul nostru prieten Lucian Blaga evocă, între altele, crîmpeie din zăbava sa tinerească la Liceul „Șaguna“ din Brașov și la Institutul Teologic „Andreian“ din Sibiu.

O face dintr-o perspectivă originală — corespunzătoare rostului cărții — și în stilul personal admirat adeseori, prețuit totdeauna de marea obște a cititorilor lui.

Evocările acestea sînt instructive și interesante pentru oricine. Pe cei ce le-am trăit aievea, însă, ele ne cufundă în unda unei covîrșitoare duioșii, chiar dacă modul de-a le lua în considerare substanța este — sau poate fi — pe alocuri altul decît cel preferat de autor.

Un loc de seamă în paginile memorialistice ale cărții acesteia este rezervat profesorilor pe care i-am avut la liceul din Brașov. Nu tuturor. E explicabil. Lucian Blaga nu întocmește repertorii de nume ci reține tipuri și valorifică situații.

Dar el nu i-a uitat nici pe ceilalți și, la ocazii potrivite, îi pomenea cu plăcere. Mai mult tăcut, Lucian Blaga prețuia vorba și de aceea nu făcea risipă de ea. Cînd se îndemna, însă, la vorbă, atunci o descătușa scripitor și descopeream că știe să și rîdă. Astfel de situații — rare — luau proporții de eveniment în viața unui om rezervat la culme, cum era el.

Ultima oară m-am încredințat de acest lucru în toamna anului 1957. Venise la Sibiu să mă vadă, într-o vizită prietenească, curînd după ce am fost rînduit în scaunul de mitropolit al Ardealului. O seară întreagă, după cină, profesorii noștri de la liceul din Brașov — rînd pe rînd — s-au înșiruit în evocările noastre, cu o prospețime care suspenda îndelungarea de ani de cînd îi vedeam la catedră. Se sălășluisese între noi o atmosferă de intimitate calmă, care i-a cuprins în rețeaua ei duioasă și pe

* Articol publicat — la invitația redacției — în „Steaua“, revistă a Uniunii Scriitorilor, Cluj, anul XVII, nr. 7 (198), iulie 1966, p. 26—30.

cei ce erau cu noi: nepoata mea, Ileana, și un oaspete de la Cluj.

N-aș putea spune că Lucian Blaga nu manifesta și alte preferințe — în rîndurile foștilor noștri dascăli brașoveni — decît cele mărturisite în „Hronicul și cîntecul vîrstelor“. Ca oricare dintre noi, colegii lui de clasă, Lulu — cum îi spuneam, familiar — îi prețuia mult. Și cu drept cuvînt, căci erau oameni de deosebită valoare. Oricare din ei ar fi putut onora catedre universitare prin pregătirea lor aleasă și prin tot atît de alesele lor capacități didactice, științifice și educative.

În afară de cei doi Blaga — Iosif, care-i era unchi mai îndepărtat, și Tit Liviu, care-i era frate mai mare — Lucian Blaga își amintea cu respectuoasă plăcere de exigentul și rafinatul intelectual care a fost directorul de liceu Virgil Onițiu.

Pe Alexandru Bogdan l-am pierdut, prematur, în primul război mondial. Căzuse pe front în 1915, ca locotenent de rezervă. Doctor în litere de la Lipsca, pregătirea lui aleasă și aptitudinile dascălești pe care le avea făgăduiau în el un element de sprijin pentru împlinirile naționale de după 1918, dacă ar fi trăit.¹ Adolescenți fiind încă, splendidul său cîine bernardin — pe care și-l plimba regulat, de curea, zi de zi — ne interesa atunci cel puțin tot atîta cît strălucitele lecții ale profesorului de vocație.

Viața culturală-școlară a Brașovului românesc de-acum o jumătate de veac număra între animatorii ei personalități de talia lui Andrei Bîrseanu, Aurel Ciortea, Constantin Lacea, Axente Banciu, Ioan Bunea, Vasile Neguț — beniaminul lor — și alții, profesori la liceul „Șaguna“ unii, iar ceilalți la Școala de comerț din apropiere. Cel dintîi este îndeobște cunoscut prin fecunda sa activitate culturală și națională, care i-a adus cinstitorul titlu de membru al Academiei Române. Ciortea și Lacea au ajuns profesori universitari, Axente Banciu și-a încheiat viața — vechiu de ani — la Sibiu, ca membru corespondent al Academiei. Dr. Ioan Bunea a fost chemat să organizeze și să conducă, după primul război mondial, liceul de băieți din Sibiu, care poartă numele lui Gheorghe Lazăr.

Cu profesori de talia celor amintiți, școlile confesionale ortodoxe române din Brașov exercitau o atracție deosebită asupra tineretului studios din tot Ardealul. Mediul prielnic învăță-

¹ Alexandru Bogdan era fratele renumiților profesori universitari de mai tîrziu: Ion Bogdan (București) și Gh. Bogdan-Duică (Cluj).

turii și educației, limba aleasă care se vorbea în vechea Românie — și, peste tot, în Țara Bârsei — contribuiau la pregătirea temeinică a tinerilor neamului nostru.

În astfel de condiții, numărul mare de școlari — „ștudenți“, cum li se spunea elevilor, la Brașov, atunci — care se distingueau la învățătură și făgăduiau să devină elemente valoroase, apare ca ceva de sine-nțeles.

Lucian Blaga făcea parte din elitele școlare ale Liceului „Șaguna“. Profesorii și noi, colegii lui, deopotrivă, eram mândri de el și nu ne îndoim câtuși de puțin că avea să ajungă cu vremea un om de valoare. Cum a și fost — și cum este și după ce a trecut pragul vieții.

În orice caz, drumul spre nemurire al lui Lucian Blaga a început la Brașov — chiar dacă apropiatii familiei părintelui din Lancrăm l-au întrezărit mai devreme decât noi. La Brașov s-au plămădit primele lui creații de durată care anunțau pe fecundul creator de mai târziu.

Îndeletnicirea cu cartea lăsa destul loc, atunci, și manifestărilor de societate — și nu s-ar putea spune că vreunul din noi ar fi fost lipsit de sociabilitate, nici chiar Lucian Blaga, cel mai zgîrcit la vorbă dintre toți.

Mi-aduc aminte că după examenul de bacalaureat, profesorul Iosif Blaga ne-a invitat la o cină pe mai mulți colegi ai fiicei sale, Marioara : George Popa (atunci: președintele Societății de lectură a elevilor), Andrei Oțetea, Horia Teculescu, Nicolae Tolu, D. D. Roșca, Lucian Blaga, eu și alții. La cafea, amfitrionul a servit niște țigarete de calitate superioară, aduse din Grecia. Pe masă, se găseau garnituri de fumat, în porcelan, cu chibrite și aprinzătoare corespunzătoare. Unul din noi, distrat, în loc să-și aprindă chibritul pe striația gudronată a garniturii respective, a tras ștângărește cu el pe pantalon (cum făceau de obicei „ștudenții“ și „cătanele“). Un hohot de râs sănătos a umplut salonul.

— E bine și așa, ca pe la noi! — a explicat împricinatul, fără să-și piardă firea.

A râs cu poftă pînă și Lucian Blaga.

La vremea aceea — după bunul obicei de la Brașov — ultimul anuar al liceului, care ne interesa direct, era deja apărut. O dată cu înmînarea lui, la sfîrșitul anului, eram întrebați — semioficial — încotro vrem să ne îndreptăm pașii?

Lucian Blaga era pregătit pentru filozofie.

Dar și el, și alții — cei mai buni absolvenți — ne-am reîntîlnit în toamnă la Institutul Teologic „Andreian” din Sibiu.

Pentru noi era evident că Lucian Blaga nu intenționa să se dedice preoției. Vocația lui îl mîna în altă parte. Dar așezămîntul teologic din Sibiu — carea avea atunci o existență neîntreruptă de peste un veac — a avut meritul incontestabil de a fi păstrat și hărăzit culturii românești valoroasa descoperire pe care a făcut-o și a pregătit-o Liceul „Șaguna” din Brașov în Lucian Blaga. Calitatea de student teolog scutea de serviciul militar la „împărăție” și totodată — în împrejurările de război, de-atunci — ferea de bîntuiala frontului, care s-a dovedit totdeauna vameș lipsit de considerație în alegerea jertfelor.

La Sibiu, Lucian Blaga citea de sîrg — cu deosebire filozofie. Agreeții lui, la vremea aceea, erau filozofii Henri Bergson și Harald Höffding.²

De-altcun, preocupările de natura aceasta și-au cîștigat destul pasionați printre noi, încît discuțiile ce le purtam ades, pe teme filozofice și teologice, luau proporții de simposioane improvizate.

O astfel de discuție — aprigă și utilă — s-a încins cîndva în septembrie 1915, curînd după ce începuse anul școlar.

Institutul Teologic din Sibiu avea o societate de lectură a studenților. Făceam parte — cu Dimitrie Antal (acum: P. Sf. Arhiereu Emilian Antal, din Toplița), Horia Teculescu și alți șase colegi — din comisia literară. La 26 septembrie (9 octombrie) urma să sărbătorim pe rectorul Institutului: împlinea 20 de ani de cînd conducea așezămîntul respectiv și tocmai fusese distins cu cel mai înalt grad monahal — acela de arhimandrit. Alcătuirea disertației festive mi-a fost încredințată mie. O dată întocmită, urma s-o prezint comisiei literare, spre verificare.

Comisia s-a întrunit în biblioteca Institutului. Lucian Blaga citea acolo. Nici nu luă în seamă intrarea noastră, cu toate că ea semăna cu un duduț de năvală.

Mi s-a dat cuvîntul. Am început să citesc. Disertația trata tema „Civilizație și cultură”.

După cîteva propoziții, Lucian Blaga și-a ridicat ochii de pe carte. Asculta. Îl interesa.

² Harald Höffding (1843—1931), danez de neam, profesor la Universitatea din Copenhaga, era filozof critic pozitivist și monist, refractar oricărei motivări metafizice a Etice. Pentru el, fundamentul psihologic al Eticei zăcea în simpatia universală, în simțămîntul general de umanitarism.

La sfârșit — neoficial — s-a autocooptat în comisie, participând la discuții nu fără oarecare înflăcărare. Opiniile divergente și-au încrucișat oțelele, cu deosebire în problema relației organice dintre cultura națională și cultura universală.

Ne-am clarificat și am realizat acordul convenit.³

În toamna aceluiași an, Institutul își serba, după datină, patronul (la 30 noiembrie). Programul ședinței festive care a avut loc atunci în memoria mitropolitului Andrei Șaguna cuprindea, între altele, un Duet (pentru două voci) de I. Pleyel. Executanți eram eu și colegul Ioan Gherghel.

În sală, careva dintre invitați remarcă — în surdină — că eu mînuiam arcușul cu stînga. Altcineva, din apropierea lui, interveni prompt:

— Dacă numai se joacă cîntînd cu stînga, atunci cît de strașnic trebuie s-o mîne cu dreapta!

Replica aceasta îi era atribuită lui Lucian Blaga, care se afla — cu alți studenți teologi — în „stal“.

S-a rîs mult și cu poftă pe socoteala acestui episod amuzant.

Ne-am revăzut din cînd în cînd și după aceea. Am rămas prieteni.

Cîndva, la Sibiel (lîngă Săleșteștea Sibiului), sub umbrarul nukului din grădina părintească a lui Andrei Oțetea, Lucian Blaga ne-a citit manuscrisul piesei „Meșterul Manole“. La vremea aceea, el era „cineva“. „Românul“ din Arad îi publicase demult înțîia poezie și numele lui Lucian Blaga urca îndesat spre culmi promițătoare de celebritate.

La București, în 1919, cu Horia Teculescu și alți colegi ai noștri de la Facultatea de Litere de-acolo, l-am sărbătorit studențește cînd i-au fost premiate „Poemele lumii“. Costul prăznirii — care s-a desfășurat la grădina de vară „Parisiana“ — a fost încărcat, firește, în socoteala premiului.

Ne-am revăzut ultima dată cu prilejul amintitei vizite prietenești pe care mi-a făcut-o la Sibiu, în septembrie 1957.

Intr-una din zile, ne-am rezeșit cu mașina la Mănăstirea de la Sîmbăta de Sus.

Ctitoria brîncovenească de la călcîiul Carpaților făgărășeni — restaurată de Mitropolitul Nicolae Bălan (†1955) — a făcut

³ Disertația a văzut apoi lumina tiparului, în Anuarul Institutului (pe anul școlar 1915—1916).

asupra lui Lucian Blaga o impresie deosebită. Într-o după-amiază, la vremea vecerniei, mai bine de două ore nu s-a clintit din strană. Încordările de adâncime ale cufundării în zbuciumatul nostru trecut — ale cărui urme stăruie, triumfătoare, și acolo — i-au învăluit chipul marmoreean în împietrirea unei seninătăți grave:

Am venit și am văzut în frumusețea locului frumusețea acestei așezări duhovnicești. Cu toate că plec, într-un fel rămân totuși pe-aici.

23 sept. 1957

Lucian Blaga

Cartea de aur a Mănăstirii Brîncoveanu păstrează cu mîndrie această urmă de preț a oaspetelui drag.

M-a întrebat o dată, cineva, dacă îl socotesc mai mare pe poetul, sau pe filozoful Lucian Blaga?

Am răspuns: pe dramaturg — căci dramaturgia lui Lucian Blaga cuprinde și poezia și filozofia lui.

Cultura universală ni-l poate revendica pentru gloriile ei — cum și face. Îi aparține fără îndoială, în măsură apreciabilă.

... Dar mai presus de toate — și înainte de toate — Lucian Blaga rămîne al nostru.

NICOLAE

Mitropolitul Ardealului

Sibiu, februarie 1966

RECENTELE SĂPĂTURI ARHEOLOGICE DIN ȚARA SFINTĂ FORTĂREAȚA MASADA

Săpăturile arheologice pentru cunoașterea trecutului Țării Sfinte au luat un mare avânt după cel de al doilea război mondial. Paralel cu statul Israel, școalele creștine de studii arheologice — care de mai bine de un secol și-au pus baze solide în cetatea veche a Ierusalimului — depun și ele o activitate din cele mai stăruitoare pentru cercetarea mediului din care a ieșit Biblia. Aportul adus de aceste școale de arheologie, în descifrarea manuscriselor descoperite la Marea Moartă, este lăudabil.

Fortăreața Masada¹ este una din cele care a luat naștere cam odată cu creștinismul, căci același Irod, supranumit „cel mare“, sub care s-a născut și Mîntuitorul Hristos, este cel care a dat viață cetățuiei acesteia. Pînă la Irod, bastionul Masada era un loc șters, căci cine putea locui în torida pustietate Enghedi, la vest de Marea Moartă, deșertul cel înfiorător, unde trei părți din an termometrul nu scade sub 40 de grade, iar apa de băut lipsește aproape cu desăvârșire? Irod a amenajat acest vîrf de munte într-o cetățuie, spre a-l face un punct de rezistență, mai întîi contra Cleopatrei² a Egiptului, cu care se afla în neîmpăcată ură și apoi pentru cazul cînd ar fi fost nevoit să înfrunte vreun asediu inamic.

Așadar, pînă la Irod, nu se știa mai nimic despre locul numit Masada. În realitate, Masada nu este o localitate, ci o stîncă, mai bine zis o movilă, așa fel înzestrată de natură, încît să nu fie accesibilă inamicului din nici o parte; era deci o fortăreață naturală inexpugnabilă. Tocmai de aceea a ales-o și Irod și a amenajat-o spre a-i servi de refugiu, la vreme de necaz.

Iată ce ne spune istoricul Iosif Flaviu despre amenajarea fortăreței Masada³: „E stîncă de un ocol destul de întins și

1 *Metsadah* (cuvînt ebraic) înseamnă întăritură în munte.

2 Iosif Flaviu, *Bell. Jud.*, VI, viii, 4(300).

3 Idem, *ibidem*, VII, viii, 3(280 sq.).

de o mare înălțime și izolată din toate părțile prin văgăuni adânci, al căror fund nu se vede. Ele sînt rîpoase și inaccesibile piciorului de om, afară de două locuri, unde stîncă îngăduie un urcuș, dar înfricoșător de anevoios. Una din aceste poteci pleacă de la Lacul Asfaltit⁴ către răsărit, iar cealaltă se află la apus și pare a fi mai puțin aspră decît cea dintîi. Prima potecă se numește „a șarpelui“ din cauza strîmtății și a numeroaselor ei zigzaguri. Orice om care apucă acest drum trebuie să se susțină pe fiecare picior, altfel moartea îl pîndește, căci la fiecare pas se deschid prăpăstii ce îngheață de frică pe cel mai curajos om. Cînd ai mers trei stadii, nu mai ai în față decît un pisc fără vîrf ascuțit, ce are pe creasta sa o suprafață plană. Pe acest platou a construit marele preot Ionatan⁵, el mai întîi, o fortăreață pe care a numit-o Masada⁶. La rîndul său, Irod a depus mare zel pentru a fortifica această stîncă. El a zidit de jur împrejurul vîrfului, pe o lungime de șapte stadii, un zid din pietre albe, înalt de doisprezece coți și gros de opt. Deasupra acestui zid, el a construit treizeci și șapte de turnuri, înalte de cîte cincizeci de coți, din care se putea intra în locuințele construite pe toată fața interioară a zidului. Irod rezervase vîrful acesta agriculturii fiindcă este fertil și are un pămînt mai ușor de arat decît alte cîmpii.⁷ În felul acesta, dacă înafara fortăreței era secetă, foamea cruța pe cei care-și încredințaseră salvarea lor fortăreței. Irod a construit și un palat pe panta de apus, sub meterezele cetății, îndreptat către miazănoapte. Zidul acestui palat era înalt și solid. El era flancat, la colțuri, de patru turnuri, înalte de cîte șaiszeci de coți. În interior, dispoziția apartamentelor, a porticelor și a băilor oferea multă varietate și lux. Peste tot se ridicau coloane monolit, iar zidurile și pavajul apartamentelor erau îmbrăcate cu mozaic de culori diferite. Aproape de fiecare din porțiunile locuite, atît pe înălțime, cît și în jurul palatului și în fața meterezului, fuseseră săpate cisterne mari în rocă, pentru a procura apă din abundență⁸, ca și cînd pe stîncă ar fi

4 Marea Moartă.

5 Fratele lui Iuda Macabeul.

6 Marele istoric E. Schürer contestă veracitatea acestei aserțiuni a lui Iosif Flaviu, pe justul motiv că pe timpul lui Ionatan Macabeul stăpînirea iudaică nu ajunsese pînă la Masada. Vezi: Emil Schürer, *Geschichte des jüdischen Volkes im Zeitalter Jesu Christi*, 3 u. 4. Aufl., Leipzig, 1901, vol. I. p. 638.

7 În Țara Sfîntă toate cîmpiile sînt pietroase, deoarece tot solul ei este un podiș muntos.

8 Trei sferturi din populația Țării Sfinte n-are izvoare și riuri în apropiere. De aceea, satele își sapă cisterne, în care strîng apa din timpul ploios al iernii.

fost izvoare. Un drum scobit, nevăzut dinafară, conducea din palat în vârful colinei. De-altfel, era anevoios pentru inamic să facă uz chiar de drumurile pe care le vedea, căci cel din partea de răsărit, cum am spus, era inaccesibil, iar Irod fortificase pe cel de apus, în partea lui cea mai strîmtă, printr-un turn puternic, la o distanță de cel puțin o mie de coți, de vîrf, cu neputință de ocolit și nu ușor de cucerit. Chiar pentru călătorii care n-aveau de ce să se teamă, ieșirea pe aci era strîmtă. În felul acesta, natura și mîna omului fortificaseră acest loc, împotriva atacurilor inamicului.

În plus, era admirată aci bogăția și buna stare a aprovizionărilor acumulate. Într-adevăr, se ținea în rezervă grîu, în cantitate suficientă pentru mult timp, vin și ulei, legume uscate de diferite specii, grămezi de curmale. Cînd Eleazar⁹ a ocupat prin șiretenie acest loc întărit, cu sicarii¹⁰ săi, a găsit toate aceste provizii bine conservate, cu nimic inferioare celor aduse aci mai recent, deși de la amenajarea Masadei pînă la capturarea ei de către romani se scurseseră aproape o sută de ani. Și cu toate acestea, romanii au găsit aci, fără urme de stricare, restul de fructe. Această conservare trebuie atribuită aerului, care la altitudinea cetății este înafară de orice amestec de praf ori de pămînt. Eleazar a găsit aci o mulțime de arme de tot felul, pe care regele Irod le pusese în depozit, ca să fie suficient trebuințelor a zece mii de oameni. Fier, bronz și chiar plumb nelucrat s-a aflat aci... Se spune, că Irod pregătise această fortăreață pentru a-i servi de refugiu, ca o prevedere spre a înfrunta un dublu pericol și anume pe de-o parte mulțimea iudeilor, ce putea să-l răstoarne și să aducă la putere pe regii din dinastiile anterioare, iar pe de alta, pericolul cel mai mare și cel mai teribil: amenințarea Cleopatrei, regina Egiptului. Căci ea nu ascundea deloc planul ei, ci presa pe Antonius... să omoare pe Irod și să-i dea ei domnia iudeilor. Este de mirare că Antonius, urît stăpînit de iubirea acestei femei, a întîrziat să împlinească cererea aceleia, pe care nimeni nu se aștepta s-o vadă refuzată. Iată, deci, temerile ce au determinat pe Irod să fortifice Masada..."

Fortăreața Masada a devenit celebră prin rolul jucat de ea în revolta iudeilor contra romanilor, între anii 66—71. Se

⁹ Conducătorul zeloților care s-au refugiat aci, după distrugerea Ierusalimului, la anul 71 d.H.

¹⁰ Zeloții mai erau numiți și „sicari“, de la pumnalul lor numit „sica“.

știe că aceasta a fost provocată de partidul intransigent al zeloților, cărora li s-au adăugat și celelalte grupări ale timpului, în frunte cu esenienii. De asemenea este binecunoscută înfrângerea iudeilor, ce a culminat cu distrugerea Ierusalimului și arderea templului, de către Tit (luna august 71). Ultimul grup de răsculați care s-a putut salva după căderea Ierusalimului, s-a refugiat și s-a postat în fortăreața Masada, din pustia Enghedi, pe malul de nord-est al Mării Moarte. Asediată de romani, sub conducerea generalului Flavius Silva ¹¹, fortăreața a rezistat eroinic, dar pînă la urmă a trebuit să cadă. Cei 960 de apărători ai ei au preferat să-și pună singuri capăt zilelor, dimpreună cu soțiile și copiii lor, decît să cadă în mîna învingătorilor. Impresionează profund descrierea lui Iosif Flavius ¹², asupra sfîrșitului tragic al apărătorilor fortăreței, dar din lipsă de spațiu ea nu poate fi înserată aci.

Odată cu împrăștierea iudeilor în toată lumea, după revolta lor sub Bar Koseba ¹³ în anul 135, s-au pierdut și urmele fortăreței Masada. Peste Țara Sfîntă ajungînd stăpîni arabii, aceștia s-au întins peste tot cuprinsul ei, păstrînd numirile satelor și orașelor locuite, dînd nume noi munților și văilor, a căror veche numire arabii n-aveau de unde s-o cunoască. Așa se face că vechea stîncă, Masada, arabii secolelor trecute o numeau *Sabbeh* ¹⁴.

Cum ne este binecunoscut, din secolul trecut (XIX), au început cercetările științifice ale solului Țării Sfînte, cînd, între altele, au fost identificate multe din fostele așezări și localități ebraice. Primii care au identificat locul fortăreței Masada au fost exploratorii Smith și Robinson ¹⁵. Săpături sistematice nu s-au făcut aici, atît din cauza greutății de urcat pe stîncă, cît mai ales a pustietății, a lipsei de apă și a căilor de comunicații cu orașele mari. Trebuia să se vină aci cu un echipament mo-

11 Iosif Flaviu, *Bell. Jud.*, VII, viii, 1.

12 Idem, *ibidem*, VII, viii, 6 — VII, ix, 2.

13 Bar-Koseba (fiul lui Koseba) și nu Bar-Kochbah. (fiul stelei). Porecla de Bar-Kochbah îi fusese dată conducătorului revoltei de sub împăratul roman Adrian, de către Rabbi Akiba, conducătorul spiritual al iudeilor de atunci, spre a-l identifica cu eroul prezis de Balaam, în Numeri XXV, 17: „O stea va răsări din Iacob și un toiag se va ridica din Israel, care va zdrobi tîmplele Moabului și pe toți fiii lui Set îi va doborî la pămînt”.

Printre manuscrisele găsite la Marea Moartă, s-a găsit și epistola autografă a lui Bar Kochbah, unde semnează Bar-Koseba.

14 Cf. E. Schürer, *op. cit.*, vol. I, p. 639.

15 J. Price, O. Sellers, L. Carlson, *The Monuments and the Old Testament*, Philadelphia, 1958, p. 93.

dern, special și aceasta n-o putea face decît o instituție mare. A făcut-o Universitatea ebraică din Ierusalim, cu ajutorul masiv al statului Israel, care a delegat pe profesorul Ygael Yadin să conducă o expediție de 200 persoane, ce în iarna anului 1964 au stat acolo 7 luni. Expediției acesteia i s-au adăugat voluntari din 39 de țări, iar echipamentul a fost supt pe stîncă cu telefericul.

Dăm, mai jos, darea de seamă a prof. Yadin, cu privire la rezultatele săpăturilor efectuate asupra fostei fortărețe Masada ¹⁶.

Creștetul Masadei — care are forma unei luntrii ce se îngustează în porțiunea de nord și sud — este înconjurat de un perete abrupt. Construcțiile sînt presărate mai ales în partea de nord; acestea sînt palate, magazine și barăci. Deocamdată, am reușit să dezgropăm două treimi din suprafață.

Pentru arheolog, atracția cea mare o exercită, desigur, palatul construit de Irod pe creștetul Masada. Acest palat e descris astfel de Iosif: „Și acolo a construit un palat pe povîrnișul dinspre apus, sub meterezele de pe creștet, orientat spre nord“. Despre acest palat, descris în amănunțime, în toată splendoarea sa, se credea a fi marea construcție din partea de vest. Dar această ipoteză nu corespundea cu descrierea meticuloasă făcută de Iosif.

Palatul acesta a fost corect identificat abia prin 1950. El este un complex de clădiri în partea de nord a stîncii, dedesubtul peretelui care înconjoară creștetul Masadei. Acum, cînd a fost dezgropat complet, se poate afirma că acest „palat suspendat“ din trei rînduri, este palatul-vilă al lui Irod. Construit chiar pe marginea prăpastiei, este singurul punct din Masada care se bucură în mod constant atît de umbră, cît și de adăpost împotriva dogoritoarelor vînturi din deșert.

Locuințele propriu-zise se aflau pe terasa superioară și erau alcătuite din patru camere construite în cele două părți ale unei galerii acoperite; pardoselile erau acoperite cu mozaic alb și negru, avînd desene geometrice simple. Pereții și tavanul erau ornamentați cu frescă și stucaturi, iar unele din ele cu desene florale. Partea de nord a acestei terase avea cîndva o minunată colonadă semicirculară. Săpăturile au dovedit că această terasă era deja dărăpănată atunci cînd zeloții au ocupat Masada, în anul 66. Ei au distrus-o complet puțin înainte de moartea lor, în anul 73. Urmele ei au fost aproape șterse în

¹⁶ O redăm așa cum a fost ea publicată în *Revista Cultului Mozaic*, Anul X, Nr. 125, octombrie 1965, p. 6—7.

sec. V de către călugări bizantini, care au construit pe creștetul stîncii o capelă mică și au ridicat oîteva chilii pe ruine (care au fost în mod eronat atribuite lui Irod de către expediția din 1955). În mormanul de ruine, ce fuseseră înlăturate de călugări, am găsit multe elemente arhitecturale, printre care fragmente de coloane care au aparținut acestei terase. Pe cele mai multe din coloane erau însemnate litere ebraice, ceea ce dovedește că zidarii palatelor regelui Herod au fost evrei.

Terasa din mijloc servea drept loc de odihnă și agrement, avînd la sud un pavilion circular cu o colonadă acoperită. Terasa de jos s-a păstrat mai bine și a fost piesa de rezistență a întregului edificiu. Aci am descoperit picturile murale — încă în bună stare — care împodobeau partea de jos a colonadelor. Frescele sînt asemănătoare altor fresce herodiene descoperite la Cezareea, Samaria, Jerichon și Herodium, care toate imită un soclu de marmoră. În partea de răsărit a acestei terase, chiar pe marginea prăpastiei, am găsit un mic, dar foarte bine construit, complex de baie. Aceasta, împreună cu baia cea mare, coincide foarte bine cu modul în care Iosif descrie baia pe care Irod a construit-o la Masada.

În mijlocul ruinelor băii am găsit dovezile despre soarta înspăimîntătoare de care au avut parte iudeii care au apărut Masada. În cenușă s-au găsit monezi bătute de iudeii răsculați în 66, o scrisoare în limba arameică, în care era vorba de o tranzacție bănească, o pelerină, săgeți și sute de plăcuțe argintate de armuri. În mijlocul acestor obiecte s-a găsit scheletul unui bărbat, al unei femei și al unui copil. Cozile de păr, de culoare șaten închis, mai erau încă prinse de tidva femeii. Alături de ea erau sandalele. Această groaznică scenă reamintea cuvintele lui Iosif: „Și singurul bărbat rămas pînă la sfîrșit a privit mai întîi șirul de morți; poate mai era vreunul care mai avea nevoie de ajutorul său? Pe urmă, văzînd că toți au fost trimiși pe lumea cealaltă, a dat foc palatului și adunîndu-și toate puterile și-a înfipt sabia în trup, căzînd mort lîngă familia sa“.

Au fost descoperite sute de ulcioare care conțineau resturi de mîncare, fiecare fel de mîncare păstrat într-o altă încăpere. Unele din ulcioare erau confecționate chiar în timpul lui Irod, dar au fost întrebuințate și de zelei, care le-au reumplut, atașîndu-le inscripții în arameică și ebraică, despre conținutul lor. Aceste inscripții sînt de cea mai mare importanță pentru istoria paleografiei ebraice, întrucît sînt datate precis: 66—73 d.H.

Multe din inscripții arată că conținutul ulcioarelor era zeciuala pusă deoparte pentru leviți și preoți, ceea ce dovedește cât de scrupulos erau păzite legile mozaice chiar în cele mai grele condiții din Mesada.

O mare surpriză a constituit descoperirea, la vest de aceste depozite, a unei băi publice în stil roman. Aceasta este una din cele mai mari băi ce a fost găsită vreodată în Țara Sfântă și totodată cea mai bine păstrată (în comparație cu cele din Jerichon și Herodium). Pereții sălii fierbinți (caldarium), ai celei călduțe (tepidarium) și ai sălii de îmbrăcat (apodyterium) erau acoperiți cu frescă. Dușumelele erau din lespezi alb-negru, frumos încheiate. În caldarium și hypocaust s-au conservat tuburile de lut prin care circula aerul fierbinte, precum și sute de mici coloane pe care era suspendată dușumeaua. Această baie a fost întrebuințată și de zești, iar apoi de garnizoana care, înainte de a părăsi acest loc (aproape de anul 100 d.H.), a distrus multe din lespezi.

La sud de baie se găsesc ruinele unei mici capele creștine ridicată în secolul V de un grup de călugări, care au construit și niște mici chilii pe platou, cum s-a amintit mai sus.

Această capelă era cunoscută în trecut cercetătorilor Masadei. Unul din ei, francezul de Sauley, care a vizitat Masada în 1851, a scris: „Unele cuburi din piatră roșie, albă și neagră, mă fac să cred că sala este pavată cu mozaic adevărat; de aceea îmi ispitesc beduinii cu promisiunea unui bacșiș și în timp ce desenez planul diferitelor apartamente... gunoaiele sînt date laoparte de pe dușumea și un frumos pavaj din mozaic, dispus în raze circulare, este adus la lumină. Din păcate, totul este stricat; de aceea nu am nici un scrupul să duc cu mine cîteva specimene“. La rîndul nostru, am curățat întreaga suprafață a sălii și ne-am dat seama că bacșișul lui Sauley a avut efect. Aproape întregul mozaic a dispărut. În schimb, în camera alăturată — în sacristie — am descoperit unul intact. Se compune din 16 medalioane circulare cu desene de fructe (smochine, rodii, citrice, struguri) și flori, într-un pătrat înconjurat de o ramă de linii drepte. Predomină culorile negru, roșu, galben și alb. Nu s-a găsit nici o inscripție, dar stilul mozaicului ne îndreptățește să presupunem că această capelă datează din secolul V d.H.

Clădirea situată în partea de apus a fost greșit considerată ca palatul „suspendat“ descris de Iosif. Azi putem afirma că

ruinele sînt ale principalului palat al lui Irod. Aici a fost o adevărată reședință regală, cu o sală a tronului, săli de recepție, dependințe, ateliere, toate foarte bine plănuite. Palatul se compunea din trei aripi: partea unde se locuia și unde se desfășura ceremonialul; partea sud-estică, construită în jurul unei curți mari, centrale, cu un portic, atelierele și dependințele și cămărilor la apus. În partea de locuit am descoperit două mozaicuri multicolore, splendid executate. Ele sînt nu numai cele mai frumoase care au fost descoperite pînă acum în această parte a lumii, dar și cele mai timpurii mozaicuri descoperite în Țara Sfîntă, constituind o minunată dovadă a artei în timpul lui Irod.

Mozaicul din sala vecină cu cea a tronului se compune din modele geometrice și florale, în stil elen, adaptat restricțiilor iudaice cu privire la imagini. În aceste modele predomină strugurii, măslinul și rodia, toate plasate în jurul unor cercuri care formau rozeta, atît de frecventă în arta iudaică a acelei perioade. O parte din mozaic a fost distrusă de garnizoanele romane. Alt mozaic mai mic a fost găsit în coridorul care ducea spre baia particulară — foarte bine păstrată — a palatului.

La sud-est de acest palat am dezgropat două palate mai mici, ce serveau probabil pentru familia lui Irod.

Dar cea mai mare surpriză — și cea mai importantă descoperire a noastră — ne așteaptă în încăperile din pereții bolțiți ai fortăreței. Acest perete înconjoară Masada, avînd 1.300 m lungime. Cazematele sale sînt în lungime de la 6 pînă la aproape 30 de metri.

Cînd zeloții au cucerit Masada, în anul 66, s-au servit de numeroase camere din acest perete ca locuințe pentru ei și familiile lor, întrucît clădirile publice construite de Irod nu corespundeau unui asemenea scop. Uneori, pînă la 4 familii locuiau într-o astfel de cameră. Acestor cazemate ei le-au adăugat accesoriile necesare locuirii, cum ar fi sobe, rafturi, lighene, dulapuri și pereți despărțitori. Aci am descoperit mari cantități de obiecte domestice, precum și peste o mie de monede (totalul monedelor descoperite de noi ajungînd la 2000). Printre acestea, 17 monede sînt sekelei bătute în perioada revoltei. Acestea sînt primele monede de acest fel găsite într-o săpătură arheologică. Au fost de asemenea găsiți și trei sekelei din „Anul cinci“, ultimul an cînd s-au emis monede înainte de căderea Templului.

Clădirile publice au fost complet incendiate, dar multe din aceste camere nu au fost nimicite. În ele s-au găsit obiecte de uz zilnic, cum ar fi rogojini, încălțăminte, piepteni din lemn, haine și altele. În unele din odăi am găsit prin colțuri mormane de tăciuni în mijlocul cărora se găseau bucăți de haine arse și alte obiecte: („Ei au făcut repede un morman din tot ce aveau și i-au dat foc“; Iosif). În alte camere am găsit mormane de ghiulele din piatră, de care s-au servit romanii la catapulte.

Înăuntrul pereților fortăreței s-au mai găsit două construcții interesante — practic, singurele care au fost adăugate de către zeloți clădirilor herodiene. Ambele construcții arată din nou că apărătorii Masadei au fost evrei foarte credincioși. Prima construcție este o sală dreptunghiulară cu două rânduri de coloane, la care zeloții au adăugat patru rânduri de bănci din lut, afară de partea de apus, în care se găsește numai o singură bancă. Clădirea este îndreptată către Ierusalim, intrarea fiind prin partea de răsărit. Aci am găsit un ostracon cu inscripția „zeciuială pentru preoți“, precum și mai mult de 20 de opaite din lut și multe vase din sticlă. După părerea mea, aci a fost o sinagogă, construită în stilul propriu acelei epoci. Dacă presupunerea este exactă, atunci aceasta este nu numai cea mai veche sinagogă pe care o cunoaștem, ci singura care a supraviețuit din epoca celui de al doilea Templu.

Cealaltă încăpere este o cameră în peretele transformat în baie rituală (mikva) cu cele trei bazine sau băi aprovizionate, așa cum cere *halaha*¹⁷, cu apă de ploaie. În exterior, zeloții au adăugat un portic și vestiare. Într-unul din vestiare s-au găsit pe jos multe monede care au servit, poate, ca plată la intrarea în baie.

Într-una din camerele din perete (aproape de „sinagogă“), am găsit cea mai prețioasă comoară: pergamente. Printre altele, s-au găsit fragmente dintr-un sul al Cărții Psalmilor, conținând psalmii 81—85, identice ca text, scriere și împărțire, cu tradiționala Biblie ebraică. Faptul că aceste suluri au fost descoperite împreună cu obiecte ce au aparținut în mod neîndoielnic unor oameni care au trăit în perioada răscdalei anti-romane, face din ele cea mai importantă descoperire făcută pînă acum în regiunea Mării Moarte, deoarece aci am găsit, în sfîrșit, documente a căror ultimă dată (anul 73) nu poate fi contestată.

¹⁷ *Halaha* = orînduială, precept, prescripție. În Talmud, partea *Halaha* se ocupa de chestiuni legislative, sau mai bine zis legitice.

Dintre pergamentele găsite, unul este identic cu un sul găsit la Qumran, în peștera IV. Acest sul, care se compune din liturghii asociate cu sacrificiile de Sabat, este foarte sectar atât în terminologie cât și prin faptul că este bazat pe un calendar special qumranic — un an din 364 zile, 12 luni, fiecare din 30 zile și patru zile intercalate, fiecare la sfârșitul unei perioade de 3 luni. În acest calendar, prima zi a primei luni (Nisan) cade totdeauna într-o miercuri — ziua în care au fost create astrele. Una din secțiuni începe astfel: „Cântecul sacrificiului celui de al șaselea Sabat, într-a noua zi a celei de a doua luni“. Acesta este primul sul găsit înafara unei peșteri, datînd dintr-o perioadă bine stabilită. Ca atare, el ar trebui să elimine, odată pentru totdeauna, părerea unei minorități de învățați care susțin că sulurile de la Marea Moartă nu ar fi originale, sau că ar data din evul mediu.

Pe de altă parte, a început o nouă și violentă polemică între unii învățați: partizanii tezei că qumranienii au fost o sectă zelotă au invocat acest fapt ca o confirmare a teoriei lor. Totuși, motive puternice pledează în favoarea tezei că sulurile de la Marea Moartă au aparținut unei secte eseniene. În acest caz, trebuie căutată o altă ipoteză pentru a explica descoperirea de la Masada. Se poate ca acest sul să fi fost adus la Masada de către grupurile de esenieni care au luptat împreună cu zeloții și s-au refugiat împreună cu ei. De fapt, printre comandanții revoluției din ținutul acela, Iosif menționează pe un anume Ion Eseianul. Ori, e greu de conceput ca singurul esenian care s-a alăturat revoltei să fi devenit comandantul unei importante regiuni. Dacă acest punct de vedere este acceptat, se dovedește că revolta nu a fost exclusiv a zeloților, ci că a cuprins multe părți ale Iudeei, fapt subliniat și de Iosif.

În altă cameră a pereților fortăreței a fost găsit un alt sul. De data aceasta, descoperirea a fost făcută în partea de răsărit, lângă poarta „poteca șarpelui“. Este o copie, din secolul I î.H., a originalului ebraic al Eclesiasticului, care s-a pierdut (cunoscut mai bine sub numele de „Înțelepciunea lui Ben Sira“ — compusă cam prin anul 200 î.H.), una din cele mai importante cărți apocrife. Dacă prin descoperirea sulului descris mai sus am dat ocazie unor dezbateri aprinse cu privire la sulurile de la Marea Moartă, de data aceasta sper că am pus capăt unei alte dezbateri aprinse, în legătură cu Eclesiasticul. Documentul

nostru arată că au avut dreptate învățații care au susținut că copia medievală a Ecclesiasticului — descoperită în Geniza din Cairo, acum vreo 70 de ani — este originală. Sulul nostru (din care s-au păstrat 5 capitole), copiat numai cu câteva decenii după ce versiunea ebraică fusese tradusă în grecește de nepotul lui Ben Sira, este de fapt identic cu textul celui găsit în Geniza. Grație acestui sul, devine cu puțință să se limpezească unele pasaje greșit transcrise de către copiii medievali și se proiectează o nouă lumină asupra istoriei diferitelor versiuni ale acestei populare cărți apocrife.

PR. ATH. NEGOIȚĂ

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

500 DE ANI DE LA ÎNTEMEIEREA MĂNĂSTIRII PUTNA

S-au împlinit — în cursul lunii iulie 1966 — cinci secole de la întemeierea mănăstirii Putna, ctitoria lui Ștefan cel Mare și necropola familiei sale, însemnat monument de artă feudală și vechi lăcaș de cultură bisericească, aniversare prăznuită după cuviință și la noi în țară, dar și pe plan internațional, prin UNESCO.

Situată în Moldova de nord, pe plaiurile sucevene, la 32 km de Rădăuți, pe pârîul cu același nume, mănăstirea și satul Putna sînt străjuite de dealuri înalte de 700—900 m împădurite cu stejari, fagi și conifere.

Tradiția arată că existau încă înainte de Ștefan cel Mare modeste chilii de lemn — la aproximativ 3½ km de actuala mănăstire — în care trăiau călugări retrași în singurătate și mai mare. Este ceea ce s-a numit cu timpul Sihăstria Putnei, loc în care s-a ridicat și o bisericuță de lemn și apoi una de piatră, azi distruse. La vreo 2 km spre răsărit de mănăstire există o stîncă în care este săpată o bisericuță (9,25×2 m), sub care se găsește o chilie, săpată tot în piatră. Tradiția populară le păstrează sub denumirea de schitul lui Daniil Sihastrul¹.

Începutul construirii Putnei a avut loc după biruința lui Ștefan cel Mare asupra turcilor la Chilia din 1465. El s-a gândit atunci să înalțe — ca mulțumire lui Dumnezeu — un lăcaș de închinare care să întreacă în măreție pe cele existente atunci: Rădăuții Bogdăneștilor, Neamțul lui Petru Mușat, Bistrița și Moldovața lui Alexandru cel Bun și altele.

Începuturile ei sînt învăluite în legendă, consemnată în scris de neîntrecutul povestitor care a fost cronicarul Ion

1 Dimitrie Dan, *Mănăstirea și comuna Putna*, București 1905, p. 113—115. Vezi și: Constantin Turcu, *Daniil Sihastru, figură istorică, legendară și bisericească*, în *Studii și cercetări istorice*, XX(VII), 1947, p. 246—260; I. D. Ștefănescu, *Cuviosul Daniil Sihastru*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an. LXXIV, nr. 6—7, 1956, p. 537—542.

Neculce. Iată ce scria el cu 250 de ani mai târziu: „Ștefan Vodă cel Bun, cînd s-au apucat să facă mănăstirea Putna, au tras cu arcul Ștefan Vodă dintr-un vîrșu de munte ce este lîngă mănăstire. Și unde au ajunsu săgeata, acolo au făcut prestolul în oltariu. Și este mult locu de unde au tras pînă în mănăstire. Pus-au și pe trii boierenași de au tras, pre vătavul de copii și pre doi copii din casă. Deci unde au căzut săgeata vătavului de copii au făcut poarta, iar unde au cădzut săgeata unui copil din casă au făcut clopotnița. Iar un copil din casă dzicu să fie întrecut pe Ștefan Vodă și să-i fie cădzut săgeata într-un delușel ce se cheamă Sion, ce este lîngă mănăstire. Și este sîmnu un stîlp de piatră. Și dzic să-i fie tăiat capul acolo. Dar întru adevăr nu să știe, numai oamenii așe povestescu...”²

Potrivit primei versiuni a Letopisețului de la Putna, zidirea mănăstirii ar fi început la 4 iulie 1466. Autorul versiunii a doua a aceluiasi Letopiseț fiind mai bine informat asupra epocii lui Ștefan cel Mare și a trecutului mănăstirii, se oprește asupra datei de 10 iulie 1466, dată pe care o consemnează și Cronica moldo-polonă.³

Lucrările de construcție au durat mai mulți ani, timp în care această măreață operă arhitecturală a fost dusă la bun sfîrșit de un arhitect grec, Teodor, ajutat de meșteri zidari, pietrari, zugravi și argintari veniți din Transilvania. Același cronicar Ion Neculce scria în opera sa „O seamă de cuvinte”: „Și așa au fost făcut mănăstirea de frumoasă tot cu aur poleită; zugrăvala mai mult aur decît zugrăvală și pre dinlăuntru și pre denafară și acoperită cu plumb. Și dzicu călugării să fi fost făcut și șfeșnicele cele mari și cele mici și policandru și hora tot prisne de argint...”⁴

Sfințirea mănăstirii s-a făcut cu fastul cuvenit în ziua de 3 septembrie 1470⁵.

La scurtă vreme după sfințire, mănăstirea a fost distrusă de un incendiu. Faptul s-a petrecut — potrivit relatărilor din versiunea a doua a Letopisețului de la Putna — la 15 martie

2 Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei și O seamă de cuvinte*, ed. II, Iorgu Iordan, București, 1959, p. 7—8.

3 *Cronicile slavo-române din sec. XV—XVI* publicate de Ion Bogdan, ed. revăzută și completată de P. P. Panaitescu, București, 1959, p. 49, 62 și 178.

4 Ion Neculce, *op. cit.*, ed. cit., p. 8.

5 *Cronicile slavo-române*, ed. cit., p. 62 (versiunea întâia la p. 50); Vezi și cele relatate de Grigore Ureche în *Letopisețul Țării Moldovei*, ed. II, P. P. Panaitescu, București, 1958, p. 95.

1484, în noaptea de miercuri spre joi din săptămîna Patimilor ⁶. Ștefan cel Mare a rezidit-o apoi în scurtă vreme și a înzestrat-o cu toate odoarele trebuitoare.

Strădanția domnitorului ctitor de a crea Putnei o puternică bază economică se vedește chiar de îndată după punerea pietrei fundamentale, căci încă de la 15 septembrie 1466 el îi dăruia satul Vicovul de Sus cu toate poienele, fînațele, munccelele și izvoarele.⁷

Ar fi prea lungă o înșirare a tuturor daniilor făcute de marele domnitor ctitoriei sale. Vom reproduce doar cuprinsul unui uric emis de cancelaria domnească la 2 februarie 1503, prin care întărea mănăstirii Putna toate satele și privilegiile pe care le avea.

Satele consemnate în acest uric ca fiind dăruite de Ștefan cel Mare erau următoarele: Vicovul de Sus, Vicovul de Jos, Maneuți, Balosinești, Botășani, Vicșani, Macicatești, Frătăuți, Climăuți, Tarnavca, Bălcăuți, Greci, Cozmin, Clicicăuți, Ostrița, Ștubeu, Onicicani, Boiștea (o parte), Balintești, Iezerul Roșu, Seliștea lui Manea, un sat pe Frumoșița, Farceni, Schei, Măceșul.

În afară de acestea, trei sate îi dăruise Iurii Cupcici: Camenca, Tomești și Cupca, iar două îi dăruise un oarecare Simca: Stroinți și Urvicoleasa.

Uricul scria în continuare că „toate mai sus scrisele sate, cu toate hotarele lor vechi și cu tot venitul și cu toate cîte au ascultat de vecii vecilor de aceste sate și au ținut de ele, precum stă scris și în privilegiile de cumpărătură și de danie să fie neclintite și nemișcate în veci mai sus scrisei sfinte mănăstiri de la Putna.

Și mai întărim noi prin acest privilegiu și celelalte privilegii ale aceleiași mai sus scrise mănăstiri date și scrise tot de noi: pentru vilele din dealul Hîrlăului, pentru popi, pentru sarea de la ocnă, pentru țigani, pentru braniștea din jurul mănăstirii, pentru pietrele de ceară din tîrgul Siretului, pentru morile de pe Siret aproape de tîrgul Siretului, pentru vama cea mică de pe Suceava la Vicov, pentru gloabele din satele mănăstirești, pentru prisaca de la Comarna, pentru măjile de pește

6 *Cronicile slavo-române*, p. 64. Mai nou s-a afirmat că incendiul ar fi avut loc la 29 martie 1480. Cf. Ștefan Andreescu, *Data primului incendiu la Putna*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an. XLII, nr. 1—2, 1966, p. 15—22.

7 Academia R.P.R., *Documente privind Istoria României*. A. Moldova, vol. I, veacurile XIV—XV (1384—1475), București, 1954, p. 350—351.

fără vamă așa precum e scris și dat în privilegii și neclintit pe veci să fie acestei sfinte mănăstiri de la Putna".⁸

E interesant și cuprinsul unui act din 17 noiembrie 1502, prin care Ștefan cel Mare hotăra ca preoții din satele mănăstirii Putna să plătească dare mănăstirii și să fie judecați de egumen, nu de reprezentanții Mitropoliei „... și am dat mănăstirii mai sus spuse pe toți popii care sînt în toate bisericele prin toate satele acelei mănăstiri, peste tot, prin toată țara noastră, ori cîte are această sfîntă mănăstire și cîte i se vor mai adăuga și de acum înainte, toți să asculte de sus zisa mănăstire și cu darea și cu tot venitul și să-i judece egumenul de la Putna. Iar dregătorii vlădicești să nu aibă nici o treabă cu acești popi în veci”.⁹

Urmașii lui Ștefan cel Mare, Bogdan cel Orb, iar mai tîrziu Alexandru Lăpușneanu și alți domnitori ai Moldovei, au înzestrat mănăstirea Putna cu alte sate, moșii, păduri, vii, prisași, iazuri, mori ș.a., încît puterea ei economică a crescut neîncetat. Pe lîngă acestea, mănăstirea a fost înzestrată tot de voevodul-ctitor, cît și de urmașii săi cu numeroase odoare: veșminte și vase liturgice, cărți de slujbă ferecate în argint, țesături de brocard și mătase și altele, despre care vom vorbi mai jos.

Pe la mijlocul secolului XVII vremurile grele care s-au întins asupra Moldovei au pricinuit pagube și mănăstirii Putna. În 1654, în timpul luptelor purtate pentru tronul Moldovei între Vasile Lupu și Gheorghe Ștefan, mănăstirea a fost distrusă de cazacii lui Timuș Hmelnițchi, ginerele lui Vasile Lupu. Faptul este relatat de cronica lui Ion Neculce, care arată că ostașii au prădat mănăstirea și au luat plumbul de pe acoperișul bisericii pentru a-l preface în ghiulele de tunuri.¹⁰ În urma acestui fapt, se simte nevoia unei restaurări imediate a Putnei. Cel care a încercat rezidirea ei a fost Vasile Lupu, dar fiind înlăturat în curînd din scaun, n-a putut să-și desăvîrșească lucrarea. Urmașul său, Gheorghe Ștefan, a continuat-o, dar ea s-a înfăptuit pe deplin abia în 1662, în timpul domniei lui Dabija Vodă. Despre aceste lucrări pomenește pisania din pridvor: „Această

8 Academia R.P.R., *Documente, A. Moldova, veacul XVI, vol. I, București, 1953, p. 28—30; Vezi și Alexandru I. Gonta, Domeniile feudale și privilegiile mănăstirilor moldovenești în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, în Biserica Ortodoxă Română, an. LXXV, nr. 5, 1957, p. 448—450; Același, Putna și puterea ei economică, în Tribuna, an. X, nr. 27 din 7 iulie 1966, p. 5.*

9 Academia R.P.R., *Documente, A. Moldova, veacul XVI, vol. I, p. 27.*

10 Ion Neculce, *op. cit., ed. cit., p. 19—20.*

biserică a înnoit-o Io Gheorghe Ștefan Vodă și s-a sfârșit în zilele lui Istrate Dabija Vodă, în anul 7170 (1662)“. ¹¹

Dar mănăstirea a continuat să cunoască vremuri de restriște și în anii care au urmat. Astfel, la sfârșitul secolului XVII, în timpul domniei lui Constantin Cantemir, a fost atacată și pradată de cazaci și polonezi. Se spune că atunci ar fi dispărut și arcul cu care a tras Ștefan cel Mare pentru alegerea locului de zidire a mănăstirii. ¹²

În 1739 un puternic cutremur a distrus din nou mănăstirea. Acum s-au ruinat și oțeva din cele patru turnuri de apărare, precum și zidul împrejmuitoar. Din această stare de ruină a ridicat-o mitropolitul Moldovei Iacob Putneanul. Acesta își avea metania la Putna, iar în 1760, când s-a retras din scaunul mitropolitan s-a așezat tot aici, trăind pînă în 1778. Cu ajutorul primit de la episcopii săi sufragani, precum și de la unii credincioși, dar mai ales cu agoniseala vieții sale, el a izbutit, între anii 1756—60, să ridice mănăstirea din starea de ruină în care se afla, devenind astfel al treilea ctitor al ei. Acum a adaus un pridvor nou, în care și-a îngropat părinții și s-au refăcut: acoperișul, tamburul turlei în stil baroc, pardoseala, iconostasul, poarta cea mare, deasupra căreia a ridicat un turn prin care se făcea intrarea în curtea mănăstirii, chiliile pentru stareț și călugări. ¹³

Reparații mai mici s-au făcut cîțiva ani mai tîrziu de arhimandritul Vartolomeu Măzăreanu și apoi, în mai multe rînduri, în cursul secolului al XIX-lea. ¹⁴ În 1902 arhitectul austriac Karl A. Romstorfer a refăcut acoperișul bisericii cu olane, în forma în care există și azi și i-a prelungit turla. Alte înnoiri și reparații au avut loc în cursul anilor 1933—35. ¹⁵ O ultimă restaurare a întregului ansamblu al mănăstirii a avut loc recent, organizîndu-se aici și un muzeu, cu una dintre cele mai bogate colecții de artă medievală românească,

Datorită faptului că biserica mănăstirii Putna a fost destinată să fie necropola familiei lui Ștefan cel Mare, ea a primit proporții neîntîlnite pînă atunci (c. 37×11 m, cu înălțimea turlei

¹¹ D. Dan, op. cit., p. 16.

¹² Ion Neculce, op. cit., ed. cit., p. 8—9.

¹³ D. Dan, op. cit., p. 16—17; N. Grigoraș, *Mitropolitul Iacob I Putneanul, în Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an. XXXIV, nr. 9—10, 1958, p. 807—809.

¹⁴ D. Dan, op. cit., p. 17—18.

¹⁵ Dr. S. Reli, *Călușa monumentelor religioase istorice din Eparhia Bucovinei*, Cernăuți, 1937, p. 83—85.

de 33 m). Biserica este împărțită în altar, naos, gropniță, pronaos și un pridvor închis, care apare pentru prima oară în arhitectura moldovenească. Gropnița este despărțită de pronaos de doi stâlpi masivi octogonali. Sistemul de boltire este diferit la fiecare încăpere. Zidurile sînt lucrate din piatră brută legată cu mortar, avînd o grosime de 1,50—1,80 m, sprijinite de 12 contraforți. Decorația fațadelor este eterogenă și datează numai din secolele XVII—XIX. Turla înaltă are tamburul în stil baroc și este împodobită cu coloane răsucite și capiteli corintice.

Interiorul bisericii a fost împodobit încă din timpul lui Ștefan cel Mare cu picturi. Acestea au dispărut însă în cursul numeroaselor refaceri, așa încît astăzi pereții sînt acoperiți cu o tencuială obișnuită.

Ultimele cercetări și sondaje efectuate la Putna au arătat că zidăria este în cea mai mare parte cea originală. S-au schimbat radical — în cursul diferitelor restaurări — numai decorația din interior și exterior.

Mănăstirea Putna a fost împrejmuită de ctitorul ei cu ziduri de apărare. Din zidurile originale se mai păstrează azi numai o porțiune în latura de est și turnul numit al tezaurului, situat în latura de vest a incintei. Se păstrează aici și pisania originală din care reiese că turnul și întreaga incintă s-au construit în anul 1481. Latura de nord a incintei datează din 1856, iar cea de sus de la Iacob Putneanul. Zidurile sînt înalte de peste 3 m, prevăzute cu metereze și sprijinite în exterior de contraforți puternici. În latura de est se află turnul de intrare în mănăstire, zidit în 1757, precum și clopotnița, construită în 1882.

În curtea mănăstirii se află diferite clădiri construite în anii 1854—56. Cea mai mare este clădirea din latura de vest, în care se află muzeul mănăstirii (la parter) și un paraclis (la etaj), zidit în 1854, pe locul altuia de lemn ce fusese ridicat de Iacob Putneanul în 1759.¹⁶

Biserica mănăstirii Putna adăpostește mormintele familiei lui Ștefan cel Mare și ale urmașilor săi pînă la Petru Rareș. În gropniță, în partea dreaptă (deci latura de sud), se află mormîntul lui Ștefan cel Mare, acoperit cu un baldachin de marmură albă. Sarcofagul e acoperit cu o lespede cu frumoase motive ornamentale, pe care e săpată o inscripție în limba slavă:

¹⁶ G. Balș, *Bisericile lui Ștefan cel Mare*, București, 1926, p. 143—151; *Repertoriul monumentelor și obiectelor de artă din timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1958, p. 49—57.

„Binecinstitorul domn Io Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei, fiul lui Bogdan voievod, ctitor și ziditor al acestui sfânt lăcaș, care zace aici. Și s-a strămutat la lăcașurile de veci în anul 7... luna... și a domnit ani...”¹⁷ Se vede că marele domnitor și-a pregătit piatra de mormânt încă de când era în viață, rămânând necompletată data morții sale. Murind el, piatra a fost numai așezată deasupra mormântului, fără ca să se mai completeze cu acele date. Fiul său, Bogdan cel Orb, a pus un acoperământ pe mormânt în care s-au cusut cu fire de aur datele morții și ale domniei: „marți în 2 iulie 7012(1504) la 4 ore după amiază și a stat în scaunul Moldovei 47 de ani și 3 luni”.

Alături se află mormântul doamnei Maria-Voichița (†1511), ultima soție a lui Ștefan, fiica domnitorului muntean Radu cel Frumos. Faptul că și de pe această piatră lipsesc anul, luna și ziua morții doamnei Maria, ne arată că a fost pregătită de Ștefan cel Mare o dată cu a sa. Fiul său, Bogdan cel Orb, a așezat peste ea un frumos acoperământ de catifea roșie.¹⁸ Tot în gropniță, în latura de nord, — deci în partea stângă — se află mormântul Mariei de Mangup, a doua soție a lui Ștefan, moartă la 19 decembrie 1476, după cum arată inscripția de pe lespede. Alături de ea se află mormântul a doi fii ai lui Ștefan: Bogdan († 27 iulie 1479) și Petru († 21 noiembrie 1480), tot cu o inscripție pe lespede, pusă de tatăl lor.

În pronaosul bisericii, pe latura de sud, se află mormintele lui Bogdan cel Orb († 20 aprilie 1517) și al sorei sale Maria († 18 martie 1518), fiii lui Ștefan cel Mare și ai doamnei Maria Voichița.

Pe latura de nord se află mormintele Mariei, soția lui Petru Rareș († 28 iunie 1529) și al lui Ștefăniță Vodă, fiul lui Bogdan cel Orb († 1527), amândouă pietrele de mormânt fiind puse de Petru Rareș. Toate au inscripția în limba slavonă cu data morții fiecăruia.

În pridvorul bisericii se află trei morminte, acoperite cu pietre funerare, fiecare cu o inscripție. Sub fereastra de nord, alături de ușă, se află mormântul mitropolitului Teoctist I († 18 noiembrie 1477), cu o piatră pusă de însuși Ștefan cel Mare, în memoria aceluia care l-a uns domn în 1457 la câmpul numit

17 D. Dan, *op. cit.*, p. 37; *Repertoriu*, p. 267—269.

18 D. Dan, *op. cit.*, p. 38.

Direptate. Sub fereastra de sud se află mormântul mai nou al mitropolitului Iacob Putneanul, restauratorul mănăstirii († 15 mai 1778). În fața acestuia, se află mormintele părinților săi, ieroshimonahul Adrian și monahia Mariana, ale căror oseminte au fost aduse de la Rădăuți și așezate aici în 1758.

În afara bisericii, lângă altar, pe latura de nord, se află mormântul episcopului Teofan al Rădăuților († 1670), iar în jurul bisericii altele, unele datînd chiar din secolul XIX.¹⁹

În afară de faptul că mănăstirea Putna este necropola lui Ștefan cel Mare și a familiei sale, ea și-a cîștigat o binemeritată faimă și prin tezaurul ei artistic — unul din cele mai bogate din lume —, format din broderii, țesături, argintărie, manuscrise etc.

Amintim în primul rînd cîteva broderii. Este vrednic de subliniat faptul că majoritatea broderiilor din secolul XV se găsesc în muzeul mănăstirii Putna. Broderia moldovenească e atestată încă din timpul lui Alexandru cel Bun, ea ajungînd la apogeu în a doua jumătate a secolului XV. Între broderiile din timpul lui Ștefan cel Mare, aflate în muzeul mănăstirii Putna, se numără diferite epitrahile, bedernițe, aere, epitafe, dvere, acopereminte de morminte. Dintre epitrahile, cel mai vechi datează din 1469, avînd o inscripție cu numele lui Ștefan cel Mare. Un alt epitrahil are portretele lui Ștefan cel Mare și al fiului său Alexandru.

Între epitafe se remarcă unul din 1490 lucrat la dorința ctitorului.

Dintre dvere, cea mai reușită e cea din 1500 — cu Iisus pe cruce — în care apar portretele lui Ștefan cel Mare și al doamnei Maria Voichița, cu veșminte domnești și coroană pe cap. Pe alte dvere apar numai numele lor.

Între acoperemintele brodate de morminte cel mai izbit din toate este cel de pe mormîntul doamnei Maria de Mangup, soția lui Ștefan cel Mare, moartă la 19 decembrie 1476. Doamna e înfățișată moartă, înveșmîntată într-o mantie de ceremonie, brocart ornat cu rodii și motive florale stilizate. Alte acopereminte sînt cele de pe mormintele lui Ștefan cel Mare și al doamnei Maria-Voichița.²⁰

19 Asupra mormintelor de la Putna vezi: D. Dan, *op. cit.*, p. 34—41; S. Reli, *op. cit.*, p. 85—90; *Repertoriu*, p. 247—248, 254.

20 Asupra broderiei de la Putna vezi: Emil Turdeanu, *La broderie religieuse en Roumanie, Les épitaphes moldaves du XV-e et XVI-e siècles*, în *Cercetări literare*, an. IV, 1940, p. 164—214; Același, *La broderie religieuse en Roumanie. Les*

La mănăstirea Neamț și Putna au existat și ateliere locale de orfevrărie, prin activitatea cărora a luat naștere și o școală moldovenească de argintărie. Dintre obiectele de metal prețios aflate în muzeul mănăstirii Putna se remarcă în primul rând o cădelniță dăruită de ctitor în 1470, de o execuție tehnică desăvârșită, reproducând în miniatură un turn de biserică, foarte bogat împodobit. A fost comandată undeva în Transilvania. Dintre numeroasele ferecături de manuscrise, se remarcă cea a Evangheliarului de la Humor din 1487. Fața ferecăturii reprezintă Învierea, iar spatele ferecăturii Maica Domnului. Pe amândouă părțile, inclusiv colorul, se află numeroase motive florale sau geometrice. Se remarcă apoi două ripide, executate în 1497 de argintarii putneni la dorința lui Ștefan cel Mare, după cum arată inscripțiile lor, precum și un triptic — operă de pictură și orfevrărie în același timp — cu icoanele Mântuitorului, a Maicii Domnului și a Sf. Ioan Botezătorul.

Muzeul mănăstirii Putna cuprinde apoi numeroase potire, cristelnițe, cruci din lemn frumos sculptate, unele bătute în pietre prețioase sau ferecate în argint aurit. La Putna se păstrează apoi diferite clopote vechi. Unul, original, cu numele de Blagovistnic, a fost dăruit de Ștefan cel Mare în 1490, altul, cu numele Buga, datează din 1492, dar a fost retopit în mai multe rânduri (1760, 1793, 1818) și altul, cu numele Ușerul, care datează din 1530.²¹

De-a lungul veacurilor mănăstirea Putna a fost un însemnat și puternic focar de cultură românească, începând chiar din timpul lui Ștefan cel Mare. Acest lucru e dovedit de numărul mare de manuscrise existente fie în biblioteca și muzeul său, fie în alte părți. Marele ctitor a adus — poate chiar înainte de a fi terminat biserica — călugări-cărturari și artiști din mănăstirea Neamțu, înființând și la Putna un centru de caligrafie și împodobire a manuscriselor. Se știe că arta de a scrie și împodobi manuscrisele își are începuturile încă din timpul lui Alexandru cel Bun, când a luat ființă o școală de miniaturişti la mănăstirea Neamț, în care a activat, printre alții și cu-

étoles du XV-e et du XVI-e siècles, București, 1941, p. 62; Teodora Voinescu și A. M. Musicescu, *Broderii și țesături*, în *Repertoriul cit.*, p. 277—334; I. D. Ștefănescu, *Broderiile de stil bizantin și moldovenesc în a doua jumătate a sec. XV*, în vol. *Cultura moldovenească în timpul lui Ștefan cel Mare*, București, 1964, p. 479—539.

²¹ O. Tafrali, *Le trésor byzantin et roumain du monastère de Poutna*, Paris, 1925; X+87 p.+60 p.; Teodora Voinescu, *Argintărie și obiecte de metal*, în *Repertoriul cit.*, p. 335—357.

noscutul Gavriil fiul lui Uric. Deci Putna este al doilea centru de copiere și înfrumusețare a manuscriselor și de dezvoltare a culturii slavone în Moldova.

Cele mai valoroase manuscrise de la Putna, sînt o serie de cărți de slujbă (Evangheliare, Minee etc.), scrise pe hîrtie sau pergament și împodobite cu miniaturi. Incendiile și jafurile din veacurile ce au urmat epocii lui Ștefan cel Mare, au distrus o parte din ele, astfel încît astăzi este greu de cunoscut numărul exact al manuscriselor de la Putna.

Amintim în cele ce urmează numele copiștilor putneni, precum și operele realizate de ei. Astfel, ieromonahul Nicodim copiază încă din 1467 un Minei pe luna aprilie, aflat azi în Biblioteca Lenin din Moscova.²²

Tot ieromonahul Nicodim copiază în 1473 renumitul Evangheliar de la Humor, păstrat azi în muzeul mănăstirii Putna. Este cea mai de seamă operă caligrafică și miniaturistică din epoca lui Ștefan cel Mare, scrisă pe pergament, cu frontispicii și miniaturi la fiecare Evanghelie, cu icoanele celor patru Evangheliști și cu chenare bogate. Este renumit mai ales pentru portretul policromat al lui Ștefan cel Mare, oferind Evanghelia, în genunchi, Fecioarei Maria, așezată pe tron, cu pruncul Iisus în brațe. Domnitorul, cu plete blonde și ochi albaștri, este îmbrăcat într-o tunică de brocard roșu deschis, cu palmete de aur. Fondul este jumătate de aur, jumătate verde deschis, în chenar negru cu flori roșii.

Evangheliarul a fost scris la Putna, dar pentru mănăstirea Humor. În 1487 a fost ferecat în argint aurit (cu icoanele Învierii Domnului și Adormirii). În 1538 a fost trimis în cetatea Ciceu de teama oștilor turcești care intraseră în Moldova. De aici a fost luat de Petru Rareș la Constantinopol, ca în 1541 să-l înapoieze mănăstirii Humor. În 1653 a ajuns în mîna cazacilor lui Timuș Hmielnițki, apoi a ostașilor principelui transilvănean Kemeny. A fost răscumpărat de domnitorul Gheorghe Ștefan și redat mănăstirii Humor în 1656. Ajuns, după cel de al doilea război mondial, între odoarele mănăstirii Dragomirna, în 1957 a fost adus și așezat în muzeul mănăstirii Putna.²³

²² Repertoriu, p. 372—373; Emil Turdeanu, *Manuscrise slave din timpul lui Ștefan cel Mare*, în *Cercetări Literare*, an. V, 1943, p. 114—117.

²³ I. Bogdan, *Evangheliile de la Humor și Voroneț*, în *An. Acad. Rom.*, M. S. I., s. II, t. XIX, București, 1907, p. 645—651; E. Turdeanu, *Manuscrise*,

Un alt caligraf și miniaturist de seamă a fost monahul Casian. El copiază un Minei pe aprilie, probabil în 1467, aflat acum la mănăstira Putna,²⁴ un Minei pe noiembrie, scris în 1467, aflat tot la mănăstire,²⁵ o Psaltire, scrisă în 1470, aflată acum în Muzeul Saltîcov-Scedrin din Leningrad.²⁶ Probabil tot lui îi aparțin și Mineiul pe octombrie și o Carte de învățătură cu 101 cuvinte ale Sf. Efrem Sirul, ambele aflate în mănăstire.²⁷

Un alt caligraf putnean a fost monahul Chiriac. El copiază în 1470 Cuvîntările Sf. Ioan Gură de Aur, lucrare păstrată în mănăstire.²⁸ Un cercetător mai nou arată că el este și copistul unei alte opere, formate din două părți: prima cuprinde viața și cîteva cuvîntări ale Sf. Ioan Gură de Aur, iar a doua Hexaîmeronul său, aflată în biblioteca mănăstirii.²⁹

În 1472 monahul Vasile copiază Leastvița Sf. Ioan Scărarul, aflată azi în mănăstire.³⁰

În 1474 ieromonahul Iacov copiază un Sbornic, care cuprinde o serie de învățături în legătură cu viețile sfinților și sărbătorile din lunile aprilie, mai și iunie, aflat și azi în mănăstire.³¹ Probabil tot el a copiat și un Sbornic pe lunile noiembrie-decembrie, aflat în mănăstire.³²

Monahul Paladie copiază, din 3 septembrie 1488 pînă în 25 martie 1489, un Evangheliar, aflat și azi în mănăstire. Este unul dintre cele mai reușite manuscrise din punct de vedere artistic, cu frontispicii late, în formă de arabescuri, cu chenare policrome la începutul Evangheliilor duminicale și ale praznicelor.³³

p. 121—124; *Repertoriu*, p. 379—388 (cu numeroase reproduceri); Pr. Paulin Popescu, *Manuscrisele slave din mănăstirea Putna*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an. LXXX, 1962, p. 117—118. Portretul lui Ștefan a fost publicat în copii colorate în felurite lucrări.

24 E. Turdeanu, *Manuscrise*, p. 113; *Repertoriu*, p. 373; P. Popescu, *op. cit.*, p. 131—132.

25 E. Turdeanu, *Manuscrise*, p. 113; *Repertoriu*, p. 373—376; P. Popescu, *op. cit.*, p. 113; D. Dan, *op. cit.*, p. 77—78.

26 E. Turdeanu, *Manuscrise*, p. 118—119 și *Repertoriu*, p. 378.

27 Cf. P. Popescu, *op. cit.*, p. 132 și 693—695.

28 E. Turdeanu, *Manuscrise*, p. 120; D. Dan, *op. cit.*, p. 78; *Repertoriu*, p. 376; P. Popescu, *op. cit.*, p. 691—692.

29 P. Popescu *op. cit.*, p. 690—691; Cf. și D. Dan, *op. cit.*, p. 156.

30 D. Dan, *op. cit.*, p. 76—77; E. Turdeanu, *Manuscrise*, p. 120; *Repertoriu*, p. 379; P. Popescu, *op. cit.*, p. 688—690.

31 D. Dan, *op. cit.*, p. 75—76; E. Turdeanu, *Manuscrise*, p. 120; P. Popescu, *op. cit.*, p. 696—698.

32 P. Popescu, *op. cit.*, p. 698—699.

33 D. Dan, *op. cit.*, p. 70—71; E. Turdeanu, *Manuscrise*, p. 148—150; *Repertoriu*, p. 393—400 (cu numeroase reproduceri).

Cîtiva ani mai tîrziu, în 1502, ieromonahul Spiridon copiază, în mănăstirea Putna, un Evangheliar, pe seama bisericii de la Curțile domnești ale lui Ștefan cel Mare de pe Bistrița, aflat azi în Muzeul de Artă al Republicii Socialiste România. Lui i se atribuie apoi copierea altor lucrări în mănăstirea Rila din Bulgaria.³⁴

În 1504 Paisie monahul și cîntărețul copiază un Minei pe martie pentru mănăstirea Dobrovăț, aflat în Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România.³⁵

În același an preotul Ignatie din Coțmani copiază un Minei pe noiembrie pentru mănăstirea Putna, din porunca episcopului Ioanichie al Rădăuților. Manuscrisul se păstrează în biblioteca mănăstirii.³⁶

În sfîrșit, ieromonahul Ghervasie de la Putna caligrafiază aici un Liturghier, aflat azi în Filiala Cluj a Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România, după ce cu ani în urmă copiasse la mănăstirea Neamț Sintagma lui Matei Vlastare și un Vechiul Testament.³⁷

Un copist și miniaturist anonim copiază în 1504 un Evangheliar, terminat sub Bogdan cel Orb. Este foarte frumos caligrafiat, impresionînd mai ales icoanele celor 4 evangheliști.³⁸

În afară de aceste manuscrise din timpul lui Ștefan cel Mare, studiate pînă acum de mai mulți cercetători, un cercetător mai nou a întregit șirul manuscriselor slave cu cele copiate în secolele următoare.

Între acestea, trebuiesc amintite un Minei pe ianuarie, un Minei pe aprilie, un Triod pe două coloane, un Triod-Pentecostar, o Psaltire mare, Psaltirea lui Avramie Boldur, Psaltirea ieromonahului Iorest, o Psaltire mică, un Pavecernic, la care se adaugă mai multe cărți de învățătură bisericească: Dulce învățătură, Cuvinte ale Sf. Efrem Sirul, Învățăturile Cuviosului Dorothei, Pildele lui Solomon și Înțelepciunea lui Iisus Sirah, precum și o Psaltichie. Toate acestea datează din secolele XV—XVI. Mănăstirea mai are apoi o serie de manuscrise slave

34 E. Turdeanu, *Manuscrise*, p. 190—193; *Repertoriu*, p. 412—415 și Emil Lăzărescu, *Trei manuscrise moldovenești de la Muzeul de Artă*, în vol. *Cultura moldovenească*, p. 552—558 și 576—583.

35 E. Turdeanu, *Manuscrise*, p. 205—206; *Repertoriu*, p. 422—423.

36 D. Dan, *op. cit.*, p. 78—79; E. Turdeanu, *Manuscrise*, p. 207; *Repertoriu*, p. 423—425; P. Popescu, *op. cit.*, p. 133—135.

37 *Repertoriu*, p. 432—434.

38 D. Dan, *op. cit.*, p. 69—70; E. Turdeanu, *Manuscrise*, p. 207—209; *Repertoriu*, p. 425—431 (cu mai multe reproduceri); P. Popescu, *op. cit.*, p. 119—120.

mai noi, aparținătoare secolelor XVII—XVIII: Dogmatica Sf. Ioan Damaschinul, scrisă de ieromonahul Avramie în 1613, o Tîlcuire a Evangheliei din 1668, o altă Tîlcuire din sec. XVII—XVIII, Leastvița Sf. Ioan Scărarul, copiată de ieromonahul Silvestru în 1726, apoi tîlcuiri din opera Sf. Isac Sîrul, a Sf. Simion Noul Teolog, a Sf. Dimitrie al Rostovului ș. a. Se remarcă însă faptul că în aceste manuscrise nu mai întîlnim unitatea de stil și preocuparea caligrafică-artistică de altă dată.³⁹ Din sec. XVIII încep apoi manuscrisele românești de care ne vom ocupa mai jos.

Dar cele mai importante lucrări provenite de aici, sînt cele două variante ale Letopisețului de la Putna, intitulat „Poveste pe scurt despre domnii Moldovei”.

Prima variantă, descoperită de slavistul Ion Bogdan la Kiev, cuprinde — cu unele întreruperi — istoria Moldovei de la întemeiere (1359) pînă la 1526. Este o prelucrare a vechilor anale slave moldovenești din secolul XV, prelucrare executată la mănăstirea Putna în timpul domniei lui Ștefăniță Vodă (1517—27).⁴⁰

Variantă a doua s-a scris la mănăstirea Putna, tot în timpul lui Ștefăniță Vodă. A fost descoperită de Ion Bogdan la Petersburg. Este înrudită cu prima variantă, dar ceva mai dezvoltată și cu știri mai multe despre mănăstirea Putna. Unele pasaje sînt însă identice. Expunerea faptelor începe cu întemeierea țării și merge numai pînă la 1518. Și Letopisețul Putna II derivă dintr-un letopiseț comun cuprinzînd istoria Moldovei în secolul XV.⁴¹

În prima jumătate a secolului XVI egumenul Siluan de la Putna a alcătuit aici o Pascalie, mai întîi pe 81 de ani, începînd cu 1493 și apoi o continuare a ei, pe o perioadă mai lungă, pînă la anul 1940.⁴²

Avem o mențiune că a existat la Putna o copie după un tratat de medicină pentru îngrijirea bolnavilor, scris în limba latină. Prezența acestuia ne duce la presupunerea că în școala de la Putna se predau călugărilor și cunoștințe de medicină după cursurile din Apusul Europei. De altfel, o însemnare pe

39 Cf. P. Popescu, *op. cit.*, p. 129—144; 692—710; asupra manuscriselor slave vezi și D. Dan, *op. cit.*, p. 68—81.

40 *Cronicile slavo-române*, p. 40—52.

41 *Ibidem*, p. 53—66.

42 Virgil Căndea, *Un străvechi monument de cultură românească*, în rev. *Lumea*, nr. 28 din 7 iulie 1966, p. 24.

un Minei slavon, cu data de 8 martie 1536, care vorbește de arderea mănăstirii la acea dată, arată că atunci a ars și spitalul mănăstirii. Iată deci că avem atestată existența unui spital încă din prima jumătate a secolului XVI.⁴³

Tot la începutul secolului XVI a activat la mănăstirea Putna românul Eustatie „ritor, protopsalt și domesticos de cîntare bisericească“. El a învățat la Atos. Merită să ne rețină atenția faptul că el a dirijat corul la înmormîntarea lui Ștefan cel Mare. De la acest Eustatie au rămas mai multe opere muzicale originale în manuscris (Cîntare către Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, Stihirile de la Sf. Dumitru, de la Bobotează, de la Sf. Procopie ș. a.). Prin 1545—46 urmașul lui Eustatie, ieromonahul Antonie, tot din mănăstirea Putna, a lăsat un alt manuscris muzical, în care erau incluse compoziții ale lui Eustatie și ale altor cîntăreți români.⁴⁴ Se cunosc și alte manuscrise de muzică psaltică de la Putna pînă la sfîrșitul secolului XVII.

Către sfîrșitul secolului XVI printre cărturarii putneni se remarcă figura lui Lucaci, „ritor și scolastic“ moldovean din satul Costești pe Prut. El făcuse studii în Polonia, fiind unul din cei mai de seamă reprezentanți ai vechii noastre culturi. La cererea episcopului Eustatie al Romanului — fost stareț la Putna, iar în 1581 retras aici în schimnicie sub numele de Eremia — ritorul Lucaci întocmește o pravilă în românește și slavonește, păstrată în manuscrisul slav 692 al Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România. Este una dintre cele mai vechi opere juridice din țara noastră. Întregul manuscris are 354 de file, cu text slav, slavo-român sau român. Textul slav e format din Pravila mică (f. 9—170), fragmente din Nomocanonul lui Ioan Zonara, un Nomocanon prescurtat și altele. Un interes deosebit prezintă filele 204—210, care cuprind o Pravilă românească, după Sf. Ioan Postitorul („Ajunașul“, cum îl numește Lucaci). La întocmirea acestei Pravile românești el s-a folosit de un Nomocanon slav de penitență și versiunea sa românească și de unele pravile românești care circulau pe teritoriul Patriei noastre. Pravila românească a lui Lucaci e

43 Dr. V. Gonța și Alexandru I. Gonța, *Un spital de mănăstire la Putna în veacul al XV-lea*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an. XXXIX, nr. 9—10, 1963, p. 592—601.

44 Gh. Ciobanu, *Un creator de muzică la începutul secolului XVI*, în rev. *Muzica*, mai—iunie 1964, p. 60.

un manual practic necesar clerului la aplicarea penitențelor și la comportarea cu mirenii. Este interesant faptul că el a omis din textul folosit tot ceea ce nu corespundea cu nevoile sociale ale poporului nostru, așa încît pravila sa apare ca o adaptare la necesitățile poporului român.⁴⁵

Bazat pe faptul că în cursul secolului XVI întîlnim la Putna trei cărturari cu preocupări deosebite: Eustatie, Antonie și Lucaci, un cercetător mai nou ajunge la constatarea că a existat în mănăstirea Putna, încă din a doua jumătate a secolului XV și de-a lungul secolului XVI, o școală elementară și medie, prima școală medie din Moldova. Ea avea caracterul unui seminar care pregătea pe viitorii preoți. În această școală se predă gramatica — baza scrierii și citirii — apoi retorica, logica și muzica. La început se învățau greaca și slavona, apoi și limba română. Printre profesorii școlii trebuie numărați cei trei cărturari pomeniți mai sus.⁴⁶

Activitatea culturală din mănăstirea Putna a cunoscut o stagnare în cursul secolului XVII, datorită împrejurărilor vitrege prin care a trecut, provocate de năvălirile străine și de diferitele distrugerii. Ea se ridică din punct de vedere cultural abia în a doua jumătate a secolului XVIII. Am arătat mai sus că din rîndul călugărilor ei se ridicase la o cinstire deosebită episcopul, mai tîrziu mitropolitul Iacob Putneanul. Acesta s-a îngrijit nu numai de refacerea mănăstirii, ci și de propășirea ei culturală. Ca mitropolit al țării tipărise foarte multe lucrări la Iași și a dat o atenție deosebită școlilor. După 1760, data retragerii sale din scaunul mitropolitan și a stabilirii la Putna, el cheamă în jurul său o seamă de călugări cărturari, între care la loc de cinste se impune figura arhimandritului Vartolomeu Măzăreanu, cel mai prețios colaborator al său.

Cu ajutorul arhimandritului Vartolomeu, mitropolitul Iacob a înființat în 1774 o școală clericală, după modelul Academiei duhovnicești de la Kiev, întemeiată de mitropolitul Petru Movilă. Cunoaștem o scrisoare din 15 ianuarie 1774 adresată de arhimandritul Vartolomeu monahului Teodosie Scînteie din mănăstirea Solca, prin care-i da o serie de relatări asupra noii

45 Nicolae N. Smochină și N. Smochină, *O pravilă românească, din veacul al XVI-lea. „Pravila Sfinților Părinți după învățătura lui Vasile cel Mare” întocmită de ritorul și scolasticul Lucaci în 1581, în Biserica Ortodoxă Română*, an. LXXXIII, nr. 11—12, 1965, p. 1043—1062.

46 Prof. Dr. Ștefan Bîrsănescu, *Școala greco-slavo-românească de la mănăstirea Putna*, în *Revista de Pedagogie*, an. XV, nr. 6, 1966, p. 20—31.

școli. După ce arăta că mitropolitul Iacob „a deschis în chiliile de la obștejita Putnii o Academie duhovnicească aidoma după chipul celeia de la Chievlul Ucrainților, den svînta lavră Pecerca...”,⁴⁷ indica materiile care urmau să se studieze. Aceleași discipline le aflăm indicate și în adevărînța eliberată la 1 aprilie 1778 tînărului Ioan Băloșescu, viitorul episcop Isaia Băloșescu al Bucovinei, care urmase cursurile școlii. Adevărînța era semnată de arhimandritul Vartolomeu Măzăreanu și de ieromonahul grec Ilarion din Patmos, dascălul de Psaltichie. Materiile învățate pe timpul lui Băloșescu erau: „C easlovul, Psaltirea, Octoihul, Catehisisul moldovenește și rusește, Alcătuirea scrierilor moldovenești, Psaltichia după melodia grecească, Gramatica, Geografia cea tălmăcită de episcopul Amfilochie după Bufier, Retorica, Piatra scandalii asupra despărțirii Bisericii Răsăritului de a Apusului, Epistolia Arhiepiscopului Evghenie, Istoria Bisericii după Evsevie și alți istorici de la începutul creștinătății pînă la veacul al noulea și pînă la soborul din Florența și scurtata Theologie Platonească...”.⁴⁸

Păcat că școala a funcționat prea puțină vreme, pînă în 1778, — anul morții mitropolitului Iacob — fiind nevoită să-și întrerupă activitatea din pricina ocupării Bucovinei de austrieci.

Arhimandritul Vartolomeu Măzăreanu s-a impus atenției cercetătorilor nu numai prin activitatea desfășurată în cadrele școlii clericale și ca egumen al mănăstirilor Putna și Solca. El fusese numit și „îndreptător” sau inspector al tuturor școlilor domnești, episcopești și mănăstirești din Moldova. În 1757 a fost trimis de mitropolitul Iacob după milostenie la Kiev, cu alți doi călugări putneni. În 1768—70 a călătorit pentru a doua oară în Rusia, la Petersburg, trimis într-o delegație oficială de domnul țării la țarina Ecaterina II. Desigur cu prilejul acestor călătorii el a adus în țară o seamă de cărți rusești — multe aflate și azi la Putna — pe care le-a tradus apoi în românește. Amintim între acestea: *Leastvița Sf. Ioan Scărarul*, *Învățăturile starețului Doroftei*, *Orînduirea chipului celui mare îngeresc*, *Învățătura dulce sau Liçada înflorită*, *Scorpia*, *Cuvîntul lui Ipolit*, *Crinii țarinei*. Pe lîngă aceste cărți de învățătură, a mai

47 Scrisoarea e publicată de Pr. Prof. Petru Rezuș, *În legătură cu Academia duhovnicească de la mănăstirea Putna*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an. XXXI, nr. 9, 1955, p. 496—500.

48 Pr. Prof. Petru Rezuș, *Din istoria învățămîntului teologic din Moldova de nord. Școala duhovnicească de la Putna*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an. XXXVII, nr. 1—2, 1961, p. 21—22.

tradus din rusește și unele cărți de slujbă: Pavecernicul, Canonul la Pavecerniță, Plînsul Născătoarei de Dumnezeu, Parnachidicul, Paraclisul Sfinților Petru și Pavel, Liturghia arhierască și Trebnicul.

Din grecește a tradus unele cărți de literatură profană ca: Fabulele lui Esop, Calendarul mare pentru 12 ani în trei ediții, Letopisețul de la zidirea lumii, în două ediții. El este și autorul a numeroase lucrări istorice originale. Între acestea amintim: Conдика tuturor documentelor și odăjdiilor mănăstirii Solca, cu interesante notițe istorice, Extras și Scara letopisețului Moldovei (125 p.), Tablou despre Mitropoliile și Episcopiile Moldovei, Tablou despre domnii Moldovei „cît au domnit și ce fel de dări au luat din țară“, Tablou despre moartea domnilor Moldovei, Catastih de toate scrisorile mănăstirii Putna și alte lucrări istorice.

Prestigiul deosebit de care se bucura arhimandritul Vartolomeu Măzăreanu au făcut ca el să fie ales membru de onoare al Academiei duhovnicești din Kiev. El a fost unul din cei mai de seamă — poate cel mai de seamă — cărturari formați în mănăstirea Putna.⁴⁹

Pînă acum, unii cercetători au crezut că el s-ar fi retras către sfîrșitul vieții la Roman. În realitate e vorba de un alt Vartolomeu, tot din mănăstirea Putna († 1804), retras la Roman împreună cu ierodiaconul Gherasim († 1797). Amîndoi fuseseră în slujba Episcopiei, apoi au ajuns succesiv egumeni ai mănăstirii Precista Mare din Roman. Ei sînt întemeietorii bolniței de pe lîngă această mănăstire, care cu timpul a devenit spitalul de azi al orașului.⁵⁰

Dar arhimandritul Vartolomeu Măzăreanu — ca și mitropolitul Iacob — au determinat un adevărat curent cultural în mănăstirea Putna, vădit prin mulțimea traducerilor făcute în acest timp. Printre aceștia se numără Evloghie monahul „dascălul slavonesc“, care traduce Vietile sfinților, ieroschimonahul Natan, diacul Constantin, dascălul Gheorghe, dascălul Iordache și alții.⁵¹

49 Asupra activității sale vezi: V. A. Urechia, *Arhimandritul Vartolomeu Măzăreanu*, în *An. Acad. Rom.*, M. S. I., 11, 1888; D. Dan, *Arhimandritul Vartolomeu Măzăreanu, Schiță biografică și bibliografică*, București, 1911, *An. Acad. Rom.*, M. S. L., t. XXXIII, 1910—11, p. 243—347.

50 Vezi Dr. Epifanie Cozărescu, *Arhimandritul Vartolomei Putneanul. Contribuție la elucidarea unei vechi confuzii*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, an. XXXVIII, nr. 3—4, 1962, p. 193—202.

51 D. Dan, *op. cit.*, p. 81—83. Amintim că dintre călugării cărturari de la

În secolul XIX, deși nu se mai desfășoară puternica activitate cărturărească de altă dată, totuși Putna a continuat să vieze ca un simbol al unității românilor de pretutindeni. În 1870, cu prilejul împlinirii a 400 ani de la sfințire, ea a fost aleasă ca loc de întâlnire al primului congres al studenților români de la Universitățile și Academiiile din București, Iași, Paris, Viena, Turin, Pisa, Berlin, Pesta, Cluj etc. Congresul a fost organizat de Mihail Eminescu, Ion Slavici, Pamfil Dan. Serbările în cinstea lui Ștefan cel Mare și Congresul studentesc s-au deschis abia la 15/27 august 1871. Au participat cărturari din toate provinciile locuite de români, căci în afară de cei amintiți mai sus au fost de față: V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, A. D. Xenopol, autorul cuvântării festive, Ciprian Porumbescu și alții. A fost deosebit de impresionant momentul în care tânărul Porumbescu, după terminarea compoziției sale, a exclamat către tatăl său, preotul Irackie: „tată, am cântat la întreaga Dacie”.⁵²

*

Amintim în cele ce urmează și un aspect necercetat pînă acum din trecutul mănăstirii Putna și anume legăturile ei cu credincioșii ortodocși din Transilvania.

Fără îndoială că încă din secolul XV au existat legături strînse între mănăstirea Putna și credincioșii români din Transilvania. Pelerinajele anuale la mănăstirea Putna, la ziua hramului, au atras pînă în zilele noastre și credincioși de peste munți.

Avem și numeroase mărturii documentare asupra acestor legături. Înfățișăm în cele ce urmează cîteva din acestea. Se știe că primul episcop al Vadului atestat documentar a fost Anastasie. El desigur a fost moldovean și om de încredere al lui Petru Rareș, căci în octombrie 1529 conducea trupele acestuia împotriva bistrițenilor, cu care a încheiat apoi armistițiu, semnat la 11 octombrie 1529 de el, de pîrcălabii Mișu și Simion Dracșin din Ciceu și de vistiernicul Tomșa.⁵³ Cu tot sprijinul pe care i-l acordase domnul moldovean, episcopul Anastasie uneltea în 1538 împotriva lui Petru Rareș, refugiat în cetatea

Putna s-au ridicat vreo 15 vlădici. În afară de Iacob Putneanul, mai amintim pe mitropolitul Antonie, episcopii Bucovinei Dositei Herescu și Isaia Băloșescu etc. *Ibidem*, p. 123—124.

⁵² Pompiliu Teodor, *Putna și serbările din anul 1871*, în *Tribuna*, an. X, nr. 27, din 7 iulie 1966, p. 5.

⁵³ Hurmuzaki, *Documente*, XV, 1, p. 337.

Ciceu, spre a-l da în mîna lui Ștefan Lăcustă, care-i ocupase scaunul domnesc. Din acest motiv, Petru Rareș a fost nevoit să-l alunge din scaunul vlădicesc al Vadului. El se va fi îndreptat spre Moldova și se va fi așezat la mănăstirea Putna, unde poate că își avea metania. Acum a dăruit acestei mănăstiri, în două rînduri, cîte 100 de galbeni ungurești, pentru a i se face cîte două pomeniri pe an. Prima danie a făcut-o sub egumenul Silvan (1528—38), iar a doua sub noul egumen Arsenie, la 13 iunie 1539.⁵⁴ N-ar fi exclus ca în 1541, la reocuparea tronului domnesc de către Petru Rareș, să fi revenit în scaunul vlădicesc, căci acesta iertase pe toți boierii trădători.

În secolul XVII întîlnim un călugăr putnean pe scaunul mitropolitan din Bălgrad. Este vorba de Sf. Ierarh Ilie Iorest. Acesta a ajuns mitropolit al Ardealului în 1640, cu ajutorul domnului moldovean Vasile Lupu. Era de fapt originar din Transilvania, călugărit la Putna, lucru ce-l aflăm din scrisoarea de recomandare pe care i-au dat-o vlădicii moldoveni în 2 iunie 1645, către țarul Rusiei Mihail Feodorovici, după înlăturarea sa din scaunul mitropolitan. În această scrisoare se spune, între altele: „Facem cunoscut și adevărim prea cinstitei și luminatei raze a Maiestății Sale împărătești despre acest arhieru cu numele Iorest, născut în partea Țării ungurești și din copilărie dat și crescut pentru învățătură de carte în țara noastră a Moldovei, în mănăstirea Putnei și în aceeași mănăstire fiind postrig (tuns în monahism, n.n.) și înaintat după oarecare vreme în treapta preoției. Întîmplîndu-se moartea arhierului care a fost în Țara ungurească, în Transilvania și prîtvîndu-se din viața aceasta, au rămas creștinii români fără de arhieru și fără de păstor, s-au sculat și au cerut de la craiul unguresc Rákoczy Gheorghe să-și pună arhieru și le-au dat voie să-și pună pe cine voiesc. Și au ales pe acest Orest de arhieru și a fost hirotonit de Teofil mitropolitul Ungrovlahiei“.⁵⁵

Ilie Iorest a continuat apoi legăturile cu Moldova, fiind cercetat în Bălgrad de călugări de la Putna. Astfel, într-o zi de 14 septembrie (anii 1640—43) el scria bistrițenilor despre „proegumenul Ghervasie de la Putna, că au venit până la noi

⁵⁴ Academia R.P.R., *Documente*, A, veacul XVI, vol. I, (1501—1550), p. 392; P. Popescu, *op. cit.*, p. 113.

⁵⁵ Melchisedec, *Biserica Ortodoxă în luptă cu protestantismul*, București, 1890, p. 62—64; Dr. Silviu Dragomir, *Contribuții privitoare la relațiile Bisericii românești cu Rusia, în veacul XVII*, București, 1912, p. 104—106 (în *An. Acad. Rom., Mem. Sect. Ist.*, s. II, t. XXXIV); I. Lupaș, *Documente istorice transilvane*, vol. I, Cluj, 1940, p. 229—30.

cu treabele svintei mănăstiri“. Din scrisoare reieșea că pe cale „feciorul“ proegumenului Ghervasie a ucis un om beat, care- ieșise în cale tîlhărește. Mitropolitul ruga pe bistrițeni să-l elibereze scriind că „aș fi dat știre Măriei Sale lui Craiu, iară nu au fost la Bălgrad, iară de nu le-ț slobozi, poate că vom butslui (sic) pe Măria Sa pre Craiu“. ⁵⁶ Desigur tot pentru acest fecior va fi scris bistrițenilor și egumenul Simion al Putnei, arătînd că a fost oprit pe nedrept, întrucît cel ucis i-a ieșit în cale tîlhărește. ⁵⁷

Tot în cursul păstoririi lui Ilie Iorest, prin 1642, un alt egumen de la Putna, cu numele Teofan, scria bistrițenilor că a trimis pe călugărul Simion în Transilvania „la oameni buni și la protopopi și la preuți pentru milostenia, cine va îndura Dumnădzău să întărească svînta mănăstire“. ⁵⁸

Se știe că abia după cîțiva ani de păstorie, cîrmuitorii calvini ai Transilvaniei au început prigonirea mitropolitului Ilie Iorest, din pricină că n-a îndeplinit dorințele acestora de calvinizare a Bisericii ortodoxe române, ci a rămas statornic în dreapta credință. Intemnițat timp de 9 luni, el a fost eliberat numai cu garanția a 24 de chezași că va plăti ca răscumpărare 1.000 de taleri pentru vistieria crăiască. În noiembrie 1643 a scăpat din temniță și s-a retras în Moldova, așezîndu-se la metania sa de la Putna, lucruri ce le aflăm din scrisoarea mai sus pomenită. În iunie 1645 a plecat în Rusia să strîngă milostenie în vederea răscumpărării celor 24 de chezași. Primit și miluit de țarul Mihail Feodorovici la 26 august 1645, el și-a putut apoi răscumpăra chezașii. Dar între timp scaunul său mitropolitan s-a dat lui Simion Ștefan. Vlădica Iorest a rămas să-și petreacă restul vieții în Moldova. După cercetări mai vechi se pare că a ajuns chiar episcop la Huși sau la Rădăuți, unde găsim un episcop cu acest nume, prin anii 1654—56, care ar fi fost îngropat la Secu. ⁵⁹ Nu de mult s-au descoperit două însemnări care s-ar părea că privesc pe Sf. Ilie Iorest. Prima se află pe Mineiul slavon pe luna ianuarie, în manuscris, din mă-

⁵⁶ Hurmuzaki, *Documente*, XV, 2, p. 1066—1067; N. Iorga, *Documentele Bistriței*, vol. I, București, 1899, p. 76.

⁵⁷ Hurmuzaki, *Documente*, XV, 2, p. 1016; N. Iorga, *op. cit.*, I, p. 56.

⁵⁸ Hurmuzaki, *Documente*, XV, 2, p. 1089; N. Iorga, *op. cit.*, II, p. 8.

⁵⁹ Dimitrie Dan, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena, 1912, p. 86; Melchisedec, *Cronica Episcopiei de Huși*, București, 1869, p. 122; Idem *Cronica Romanului și a Episcopiei*, I, București, 1874, p. 229; N. Iorga, *Studii și documente*, IV, p. 44—45.

năstirea Putna: „Să se știe cînd a murit vlădica Iorest, în anul 7186 (1678)“. A doua e pe o Psaltire slavonă în manuscris din aceeași mănăstire: „ieromonahul Iorest vlet 7133 (1625) noiembrie 8“. S-ar putea ca prima însemnare să se refere la anul morții mitropolitului, iar a doua să fi fost făcută de el însuși în timp ce era tînar ieromonah în mănăstirea Putna.⁶⁰

Mănăstirea Putna a avut apoi legături cu una din cele mai însemnate mănăstiri maramureșene și anume cu Moiseiul, care îi era chiar închinată. Astfel, la 4 noiembrie 1682 egumenul Sava al Putnei scrie bistrițenilor despre doi frați trimiși „cu pohla boiarilor din Maramureș, de au fost la svîntenia unii mănăstiri ce s-au făcut în hotarul Moiseiului. Deci, de li să va cumva tîmpla zăbavi, să dea vreo vreamia să li să închiză calea prin munți de omăt sau de ghiață, am socotit și noi de nevoie să vie înapoi prin Ardeal“.⁶¹

Cu mănăstirea Moisei s-au păstrat legăturile și în secolul următor, în vremile zbuciumate ale propagandei uniaterne în Transilvania. În aceste împrejurări vitrege au venit în sprijinul Moiseiului și al credincioșilor maramureșeni și cîrmuitorii mănăstirii Putna. Cunoaștem o scrisoare a egumenului Calistrat al Putnei, adresată, prin 1759, clerului și credincioșilor din Maramureș, prin care-l înștiința de numirea ieromonahului Teofan ca egumen la Moisei. Iată ce scria el, printre altele: „Cu aceasta vă înștiințăm pentru sfîntul cinstitor de la Moisei care este închinat la mai sus numita mănăstire de vechi ctitori, care dintru început au zidit-o și din toată rîvna inimii lor au dat și scrisoare la mîna egumenului și soborului ce era întru aceea vreme, ca să fie în veci a sfintei mănăstiri Putna; pe care au și stăpînit-o pînă acum...“ Amintind apoi de alegerea ieromonahului Teofan ca egumen la Moisei, cu știrea și binecuvîntarea mitropolitului Iacob Putneanul, egumenul Calistrat ruga pe credincioșii maramureșeni ca să nu-l supere nimeni în îndeplinirea slujbei sale, „ce să aibă bună pace, liniște, odihnă, să slujească atît în cele de afară trebuințe cît și la cele dinlăuntru ale Sfintei Liturghii, urmînd bună rînduială Sfintei sobornicești și apostolicești Biserici a Răsăritului, să nu fie nime întru nimica smintit afară de dogmele Răsăritului...“ El amintea apoi de faptul că și în Moldova erau biserici catolice,

60 P. Popescu, *op. cit.*, p. 130, 143.

61 Hurmuzaki, *Documente*, XV, 2, p. 1382; N. Iorga, *Documentele Bistriței*, II, p. 36.

dar ele „au pace, deși țin toată rînduiala și dogmele Apusului“, lucru de care s-ar cuveni să se bucure și credincioșii ortodocși din Transilvania.⁶²

Legăturile au continuat și în viitor prin diferiții credincioși transilvăneni călugăriți în mănăstirea Putna. De asemenea, în 1871, cu prilejul înălțătoarelor serbări de la Putna ale românilor de pretutindeni, printre cei prezenți se aflau și numeroși ardeleni.

Mănăstirea Putna a rămas de strajă de-a lungul veacurilor ca o mărturie a faptelor glorioase ale marelui ei întemeietor. Toți cei ce o vizitează — fie români, fie străini — sînt cuprinși de admirație și de puternice emoții în fața trecutului nostru de glorie, dar în același timp sînt stăpîniți și de încredere în „viitorul de aur“ al poporului care a știut să ridice un asemenea monument.

Acum, la împlinirea a 500 de ani de la întemeierea mănăstirii Putna, aducem prin aceste rînduri un modest omagiu marelui ei întemeietor, precum și tuturor acelor care în cursul acestor cinci secole au muncit între zidurile ei pentru preamărirea lui Dumnezeu și pentru ridicarea morală și culturală a credincioșilor români de pretutindeni.⁶³

MIRCEA PĂCURARIU

62 Pr. Dr. Alexandru Cziple, *Documente privitoare la Episcopia din Maramureș*, București, 1916, (*An. Acad. Rom., Mem. Secț. Ist.*, s. II, t. XXXVIII), p. 375—376.

63 În afară de lucrările indicate pînă acum la subsol, asupra Putnei se mai pot consulta: Franz Adolf Wickenhauser, *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna*, I. Bändchen, Czernowitz, 1886, 214 p.; K. A. Romstorfer, *Das alte griechische-orthodoxe Kloster Putna*, Czernowitz, 1904, 52 p.; Dr. S. Reli *Mănăstirea Putna*, Cernăuți 1937, 40 p.; N. Constantinescu, *Mănăstirea Putna*, București, ed. Meridiane, 1965, 33 p. + ilustrații, precum și articolele apărute în presă în cursul lunii iulie 1966.

CITEVA CARACTERE SPECIFICE ALE VIRTUȚII CREȘTINE

Învățătura creștină despre virtute stă în strînsă legătură cu cea despre caracterul moral, noțiune prin care se înțelege de obicei statornicia voinței pe calea binelui, ca urmare a principiilor morale de care aceasta se lasă condusă.¹ Iar dacă în componența caracterului moral creștin intră ca note caracteristice ale acestuia: iubirea, mila, blîndețea, smerenia, dreptatea, cumpătarea, sinceritatea, curăția vieții, deprinderea rugăciunii, meditației și muncii, statornicia în credință, perseverența în virtute, nădejdea tare, atașamentul față de Hristos, bărbăția creștină și fermitatea,² în fond toate aceste semne — tot atîtea însușiri ale caracterului moral creștin — sînt în același timp manifestări constante ale voinței pe calea binelui,³ așa precum ni-l înfățișează pe acesta morala creștină, cu alte cuvinte sînt tot atîtea virtuți. Așadar, relația dintre caracterul moral creștin și virtute este cît se poate de intimă, cea din urmă, sub diferitele ei înfățișări, constituind pentru cel dintîi cel puțin însușirea esențială a acestuia.⁴

Dar dacă privim virtutea creștină ca un principiu interior de acțiune, ca o dispoziție dobîndită, sau ca o năzuință activă a credinciosului, ca urmare a harului divin și a propriei sale stăruințe și deprinderi de a-și conforma toate cugetele, simțirile interne și faptele sale voinței lui Dumnezeu,⁵ așadar dacă luăm în considerare virtutea creștină mai ales sub aspectul

1 O lucrare mai recentă asupra caracterului religios-moral creștin este cea a p. Dumitru Călugăr: *Caracterul religios-moral creștin*, Sibiu, 1955, prezentată ca teză pentru obținerea titlului de magistru în teologie, la Institutul Teologic Ortodox Universitar București. Lucrarea este prefăcută de p. prof. Dr. Nicolae Balcă, titularul catedrei de pedagogie, catehetică și filozofie creștină de la același Institut.

2 Vezi Prof. N. Balcă, în prefata amintitei lucrări, pag. X.

3 Cf. H. Andrutsos, *Sistem de morală*, trad. rom. Sibiu 1947, pag. 169.

4 Ibid. pag. 168.

5 Vezi studiul nostru: *Statornicia în bine*, în *Mitropolia Ardealului*, an IV, nr. 1—2 1959, pag. 77.

scopului ultim spre care ea se îndreaptă (cf. Mt. 5, 16; 5, 48; I Cor. 10, 31), atunci conținutul ei sporește, devine mai bogat și ea nu mai rămîne o simplă direcție a voinței spre bine și deci o noțiune cu sfera subordonată caracterului moral, ci una care își încrucișează sfera cu acesta; așadar ea nu mai constituie numai o însușire a caracterului moral, oricît ar fi ea de importantă, ci devine un mod constant de manifestare pe calea binelui, singura cale și unicul mijloc prin care creștinul poate realiza în această viață binele sub forma lui cea mai înaltă. Și atunci putem afirma despre virtute ceea ce mulți pedagogi creștini afirmă despre caracterul moral: atît virtutea creștină, cît și caracterul moral creștin pot fi privite ca scopuri ale educației creștine.

Evident, morala creștină acordă virtuții un loc de frunte în preocupările ei, căci în toate tratatele de morală — atît răsăritene, cît și apusene — capitolul despre virtute formează o importantă parte a moralei generale, dar în același timp, în legătură cu feluritele datorii ale creștinului, și morala specială se ocupă de numeroase virtuți, începînd cu cele mai importante dintre acestea, anume cu virtuțile teologice. Cele ce urmează sînt o încercare de a justifica importanța acordată virtuții în morala creștină; de asemenea, de a scoate în evidență unele caractere ale virtuții creștine în raport cu cele ale virtuții antice, așa cum rezultă acestea din cele mai reprezentative concepții filozofice greco-romane.

Sensul virtuții inițiale se leagă de cuvîntul prin care s-a exprimat noțiunea respectivă: ἀρετή (latinește „virtus“). În privința originii acestui cuvînt părerile sînt împărțite. Unii afirmă că ἀρετή = virtute, vine de la Ἄρης sau Marte, zeul războului la greci și romani;⁶ alții susțin că vine de ἀρετός, ἀρέσσω, ἀριστός,⁷ iar alții de la ἀρεῖν și ἀραπλόχευ.⁸ Latinescul „virtus“ este echivalentul lui ἀρετή și stă în legătură cu „vir“ = bărbat.

Dar indiferent de derivarea lor, este cert că la început, termenii ἀρετή și „virtus“ au însemnat forța, puterea sau curajul de a te opune sau de a rezista în fața pericolelor externe; așa-

6 Cf. Dictionnaire des sciences philosophiques, ed. par Ad. Frank, T. 6 Paris 1852 art. vertu, p. 951.

7 Cf. E. Luthardt, Compendium der theologischen Ethik, Leipzig 1898, cf. Cremers Wörterbuch, 8 Aufl. 1895. Sensul acestor cuvinte în ordine e: ordonat, a plăcea, cel mai distins; comp. A. Bailly, Dictionnaire gr.—fr.

8 H. Andrusos, o.c. pag. 169; sensul acestor cuvinte e în ordine: a fi tare, a fi plăcut (potrivit); conf. Bailly, o.c.

dar virtutea a arătat, în primul rînd, o însușire sau o aptitudine fizică, ce dovedea îndeosebi bărbăția și curajul unei persoane,⁹ ceea ce înseamnă că ea avea astfel un înțeles concret. Abia Platon — și aceasta pentru prima dată — dă virtuții un înțeles abstract, considerînd-o ca o forță sau o dispoziție spirituală a sufletului.¹⁰ Precum afirmă Wundt, se poate deci vorbi despre o evoluție a noțiunii virtuții în cugetarea greacă, deoarece la început ea a arătat mai mult prezența și aspectul exterior al aptitudinilor individuale prin care cineva se putea impune semenilor, dobîndind laude și onoruri și aceasta cu atît mai mult cu cît grecii și romanii legau totdeauna de aceste însușiri fizice și prezența unor însușiri spirituale deosebite, după cunoscutul principiu: „Mens sana in corpore sano“. Abia mai tîrziu aspectul spiritual în noțiunea virtuții dobîndește preponderență, legîndu-se astfel de înțelesul ei în mod necesar prezența unor însușiri personale de natură psihică și morală, ca: bunătate, blîndețe, fidelitate, ospitalitate, mărinimie, ș. a., care se refereau la datoriile individuale și sociale ale oamenilor.¹¹

În creștinism, cuvîntul virtute (*ἀρετή*) a fost luat din limba greacă, dar în întreg Noul Testament este folosit numai de 4 ori și anume în două locuri cu înțelesul de perfecțiune, desăvîrșire sau putere dumnezeiască (I Petru 2, 9 și II Petru 1, 3), iar în alte două locuri în înțeles de însușire omenească (Filip. 4, 8 și II Petru 1, 5). Dar raritatea întrebuițării acestui cuvînt nu are nici o consecință pentru noțiunea virtuții creștine, deoarece în locurile amintite termenul virtute (*ἀρετή*) e folosit în înțeles dogmatic, arătînd o perfecțiune dumnezeiască și o însușire omenească.¹² Considerată însă ca o năzuință continuă și statornică a creștinului, ajutată de harul divin, spre împlinirea legilor morale, așadar în înțeles moral, virtutea e cuprinsă în toate cărțile Noului Testament, bineînțeles fiind numită cu termeni sinonimi, potrivit diferitelor aspecte și raporturi din care este privită. Astfel, ea e numită înțelepciune (I

9 La Homer termenul *ἀρετή* are înțelesul de dispoziție, putere și însușire fizică, dar totdeauna cu înțeles concret; cf. Luthardt, o.c. pag. 122; comp. și Bailly. p.c. Cicero o definește: „Apellata est enim e viro virtus, viri autem propria maxime est fortitudo“ (Tusc. I, 18); comp. Luthardt, o.c. pag. 122 și Andrusos, o.c. pag. 169.

10 Platon o definește ca *φύξις ἐπιχέρημα καὶ κατέρημα* (Menon, 88. c. Theetet 176 și Rep. 7. 53. a).

11 Cf. Andrusos, o.c. 169.

12 Cf. Ludwig Lemme, *Christliche Ethik*, B. I. Berlin, 1905, pag. 1024.

Cor. 1, 30—31; 2, 6—7), viață în duh (Rom. 8, 6—16; Galat. 5, 16), sfințenie sau sfințire (I Tes. 4, 1; I Petru 1, 15), dreptate și îndreptare (Mt. 5, 6; 6, 33; Rom. 6, 19; Efes. 4, 24), fericire dumnezeiască (Mt. 5, 3—11; Lc. 10, 23; Iac. 1, 12), evlavie (Iac. 1, 26; II Petru 1, 6—7), credință lucrătoare prin iubire (Gal. 5, 6), ascultarea poruncilor lui Dumnezeu (Lc. 11, 28; I Ioan 5, 2; I Cor. 5, 2), iubire (Rom. 8, 28; 13, 10; I Cor. 13, 13; I Ioan 5, 3), năzuință spre fapte bune (Mt. 5, 16; Efes. 4, 28; Filip. 2, 12), lupta cea bună (I Cor. 9, 25—26; II Tim. 4, 7) etc.

Majoritatea Sfinților Părinți și a scriitorilor bisericești nu numai că folosesc în scrierile lor termenul de virtute (ἀρετή) dar unii dintre ei, ca bunăoară Sf. Grigorie de Nissa¹³ și Sf. Vasile cel Mare,¹⁴ influențați de Aristotel, o definesc drept calea de mijloc între două excese, ambele la fel de periculoase. Sfântul Ioan Damaschin accentuează că virtutea a fost dată în natură de Dumnezeu, care este principiul și cauza a tot binele și este cu neputință ca noi să voim sau să facem binele fără ajutorul și conlucrarea Lui. În puterea noastră stă a rămîne în virtute și a urma lui Dumnezeu care ne cheamă spre aceasta, sau a ne îndepărta de virtute și a urma diavolului. Dacă rămînem în starea naturală sîntem în virtute, iar dacă ne abatem de la ea ajungem în viciu.¹⁵ De aici rezultă că Sf. Ioan Damaschin consideră virtutea ca o stare naturală sau firească a omului, a cărei cauză este Dumnezeu și în care el se află și se poate menține numai prin harul lui Dumnezeu și prin propria sa voință.

Ceea ce constituie o însușire comună a tuturor cărților Noului Testament, dar mai ales a epistolelor, sînt îndemnurile adresate creștinilor spre a păși pe calea virtuții, îndemnuri pe care le găsim și în majoritatea scrierilor Sfinților Părinți. Sînt caracteristice în această privință cele scrise de Sf. Apostol Petru adresaților celei de a doua epistole: „Pentru aceasta, punînd toată sîrguința, adăugați la credința voastră virtutea, iar la virtute cunoștința, la cunoștință înfrînarea, la înfrînare răbdarea, la răbdare evlavie, la evlavie iubirea frățească, iar la iubirea frățească dragostea. Căci dacă aveți acestea și sporesc

¹³ Migne, P. G. VIII, 372.

¹⁴ Migne, P. G. XXX. 409.

¹⁵ Sf. Ioan Damaschin, Dogmatica, trad. de D. Fecioru și O. Căciulă, cap. XXX, pag. 137.

în voi, ele nu vă vor lăsa nici trîndavi, nici sterpi în cunoștința Domnului nostru Iisus Hristos... Căci așa vi se va da cu bogăție intrarea în veșnica împărăție a Domnului nostru Iisus Hristos" (II Petru 1, 5—11). Precum se vede, aici e vorba de o adevărată scară a virtuților creștine, necesare pentru dobîndirea împărăției veșnice.

Precum se știe, virtutea a intrat în preocupările tuturor filozofilor antichității. Învățătura creștină despre virtute deși n-a acceptat sensul virtuții antice, a lăsat totuși să pătrundă în cuprinsul său cîteva dintre virtuțile moralei antice, cunoscute în creștinism sub numele de virtuți cardinale și anume: înțelepciunea, dreptatea, curajul și cumpătarea. Acestea însă au primit un fundament și un sens creștin. Cît privește virtuțile teologice, care sînt cele mai înalte virtuți creștine și care fac posibilă desăvîrșirea tuturor celorlalte virtuți, acestea sînt cu totul specifice creștinismului. Aceasta înseamnă că și în cazul în care au pătruns în creștinism unele virtuți ale antichității, acestea n-au fost juxtapuse alături de virtuțile specifice creștinismului, ci au suferit o modificare atît în privința fundamentului lor, cît și al conținutului și al scopului lor. Ea dobîndește astfel caractere distinctive. Iată care sînt aceste caractere:

1. Este incontestabil că noțiunea virtuții a constituit pentru cugetarea greacă din ultimele cinci veacuri dinainte de Hristos o preocupare de căpetenie; de ea s-au ocupat Socrate, Platon, Aristotel, epicureismul și stoicismul deopotrivă. Se poate spune că în gîndirea filozofică greacă virtutea apare ca o însușire naturală a omului. Pentru gînditorii greci, virtutea nu este o activitate împotriva naturii, ci una în conformitate cu natura; sau, și mai exact, ea este natura ajunsă la desăvîrșire sau perfecțiune.¹⁶ Concepția antică despre virtute manifestă un naturalism complet, dacă prin naturalism se înțelege doctrina după care virtutea este o prelungire a vieții biologice, iar idealul moral este expresia nevoilor și instinctelor care constituie „voința de a trăi”.¹⁷ Acest fel de virtute se poate defini ca străduința statornică a omului de a-și potrivi viața și activitatea în conformitate cu legea morală naturală, cunoscută prin rațiune.¹⁸

16 Cf. Al. și Em. Bogdan, *Etica*, București, pag. 89.

17 Cf. A. Laalande, *Vocabulaire de la philosophie*, la Bogdan, o. c, pag. 89.

18 Cf. G. Riegler, *Christliche Moral...* I Teil, Augsburg 1835, pag. 349.

Voința își făurește propriul ei conținut, deci virtutea este cerută de însăși desfășurarea vieții. Conform virtuții antice, omul este virtuos și trebuie să fie astfel, din cauza propriilor sale nevoi interne. Virtutea antică este fundamentată pe puterile naturale ale omului, fără a fi nevoie pentru ea de un ajutor mai înalt.¹⁹

Concepția idealismului platonice este că, datorită dialecticei ascendente, omul tinde să se asemene cu Dumnezeu (*ὁμολοῖσιν θεῷ*) prin virtute, în tot timpul vieții sale, iar concepția stoică, consideră că adevăratul înțelept devine prin rațiune egal cu Dumnezeu. Și în aceste cazuri, virtutea este urmarea firească sau consecința propriei concepții de viață și a propriilor nevoi ale omului și nu e urmarea unei descoperiri de sus sau a unui îndemn al divinității și nici o manifestare a omului în raport cu divinitatea, în vederea menținerii unei legături personale între om și Dumnezeu (cf. Ioan 14, 5). În concepția antică nu există un Dumnezeu personal, ci în fapt există numai cosmosul, îmbrăcat uneori în mod impropriu cu numele divinității, de aceea nici nu există un adevărat raport moral al omului față de Dumnezeu.

Dar chiar eticizarea indiscutabilă a noțiunii virtuții, așa cum o întâlnim la Platon, nu schimbă întru nimic caracterul acesteia, exprimat atât de lămurit de Aristotel, care afirmă că virtutea e o însușire naturală și individuală.²⁰ Și cu toate că Socrate susține că evlavie sau pietate (*εὐσεβεία*) este virtutea prin care omul își împlinește datorile față de zei, Aristotel spune mai târziu că este *ἀπορον* (contradictoriu) a vorbi despre un raport de iubire dintre oameni și Dumnezeu.²¹ La stoicii panteiști, care afirmă că existența acelei rațiuni generatoare (*λόγος σπερματικός*) ce însuflețește totul, rămâne tot o însușire naturală prin care înțeleptul, acceptând tot ceea ce-i oferă soarta, rămâne impasibil și indiferent la suferințele pe care le îndură el sau semenii săi. Suferința stoică se datorește neputinței de a te sustrage greutăților vieții, sau mai exact, ea este acceptată ca o necesitate fatală.

19 Cf. At. Mironescu, *Teologia morală*, București 1895, pag. 251.

Deși ideea harului divin (*χάρις*) apare la Eschil, în înțelesul de ajutor dat de zei oamenilor, ea n-a fost reluată nici de Socrate, nici de filozofii posteriori lui, ci a rămas o afirmație izolată. Vezi Th. Ziellinschi, *La troisième morale de l'antiquité*, în *Revue d'Histoire et de Philosophie religieuses*, nr. 4, Juillet—Aout 1927, Strasbourg.

20 Idem. pag. 1026.

21 Cf. *Etica Eud.* IV. 3 și *Magna Mor.* II, 11, la Luthardt, o.c. pag. 138.

Omul antic nu se află într-un raport personal cu Dumnezeu și nici nu cunoaște un astfel de raport. Ridicarea omului antic prin virtute nu este o ridicare în vederea unei alte vieți, ci pentru însăși viața pe care o trăiește aici pe pământ, iar virtutea este numai urmarea puterilor sale naturale sau firești. De aceea, în concepția antică a fi virtuos nu înseamnă a depăși limitele naturii, ci din contră, a te desăvârși în aceste limite, prin puterile tale naturale.

Virtutea creștină apare ca un raport al creștinului față de Dumnezeu, chiar și în cazul în care prin ea se reglementează raporturile creștinului față de semenii săi. „De aceea, ori de mîncăți, ori de beți, ori altceva de faceți, toate spre slava lui Dumnezeu să le faceți“, — spune Sf. Apostol Pavel (I Cor. 10, 31). Temelia virtuții creștine o formează raportul personal al creștinului față de Dumnezeu, raport care este posibil fiindcă Dumnezeu este conceput ca o ființă personală cu care se poate sta în raport și care în esență sa este iubire (I Ioan 4, 8), în care calitate el iubește pe om și se lasă a fi iubit de oameni (I Ioan 4, 10). A iubi însă pe Dumnezeu înseamnă a face voia Lui (Ioan 14, 21), așadar a împlini poruncile Lui (I Ioan 3, 24), iar a împlini în mod statornic voia lui Dumnezeu înseamnă a fi virtuos, așadar a poseda virtutea. Dumnezeu este însă o ființă absolută și neschimbabilă (Mat. 3, 6; Iacob 1, 17), nefiind condiționat de nimeni și de nimic; de aceea în raportul cu El creștinul trebuie să se manifeste constant. Intrat deci pe calea virtuții creștinul trebuie să se mențină constant pe această cale, înnoindu-se și desăvârșindu-se zi de zi (Col. 3, 10; Efes. 4, 23).

Că altă caracteristică a virtuții creștine este că ea e virtutea omului reînnoit prin harul Mîntuitorului Iisus Hristos, așadar premisa ei este personalitatea mîntuită și renăscută prin Iisus Hristos (II Cor. 5, 17; Gal. 6, 15; Efes. 2, 15; 4, 24; Col. 3, 9—10).²² În creștinism stabilindu-se un nou raport între om și Dumnezeu (cf. Gal. 4, 7), virtutea se statornicește tocmai pe temelia acestuia: Dumnezeu este tată sau părinte, iar creștinii sînt copiii Săi, deoarece au dobîndit înfierea prin jertfa răscum-părătoare a Fiului Său cel născut din femeie (cf. Gal. 4, 4—5).

²² Cf. H. Martensen, *Die christliche Ethik*, Allg. Theil, V Aufl. Karlsruhe und Leipzig, 1887, pag. 303—304. Comp. și Gr. T. Marcu, *Antropologia Paulină*, Sibiu, 1941, pag. 29—30.

Această înfiere divină (Rom. 8, 14—16; Gal. 4, 7) devine astfel o năzuință a creștinului de a-și potrivi cugetarea, viața și faptele după învățătura lui Hristos, ca urmare a dragostei și ascultării filiale față de Dumnezeu, a cărui voință se împlinește prin aceasta, dar în același timp se realizează și propria desăvârșire morală a creștinului.

Cugetarea antică nu cunoaște o natură a omului căzut, de aceea virtutea la cei vechi preamărește natura și urmărește să o ducă la desăvârșire. Virtutea antică își păstrează pînă la sfîrșit caracterul ei obiectiv, în timp ce virtutea creștină dobîndește un caracter spiritualist: ea e un mijloc de înălțare a creștinului, de eliberare de sub stăpînirea impulsurilor.

Cunoscutul istoric al filozofiei, Windelband, vorbind despre morala kantiană, afirma că orice datorie formală — caracteristică moralei lui Kant — își dobîndește valoarea ei morală în primul rînd prin scopul căruia îi servește.²³ Din acest punct de vedere, același lucru îl putem afirma și despre virtute: orice virtute își dobîndește valoarea ei morală numai prin scopul căruia ea îi servește. Virtutea antică servea unui scop concret, în timp ce cea creștină servește unui scop supranatural.

Învățătura creștină arată însă lămurit scopul (I Ioan 5, 6; I Cor. 15, 28) și cum creștinul este ajutat prin harul divin în vederea împlinirii acestui scop (Ioan 6, 44; 6, 65; 7, 39). Prin harul divin creștinul poate ajunge la o adevărată stare de desăvârșire, „la măsura vârstei deplinătății lui Hristos“ (Efes. 4, 13).

Se poate spune că virtutea creștină are ca subiect pe cel renăscut prin harul lui Hristos și devenit fiu al lui Dumnezeu, are motiv și scop supranatural.

2. Din cercetarea concepțiilor antice despre virtute, se poate constata că ea are un vădit caracter intelectualist: Virtutea fiind o însușire legată de o anumită persoană, calea cea mai potrivită pentru dobîndirea ei — dacă nu singura — este învățarea; așadar virtutea se cîștigă prin învățare, așa precum se cîștigă orice cunoștință. La Socrate virtutea nu e numai în funcție de știință, ci este chiar știința binelui și anume a binelui celui mai înalt.²⁴ Dacă în filozofia presocratică și îndeosebi în

23 Cf. J. Mausbach — Gh. Esser, *Religion, Christentum, Kirche*, 1913, p. 287.

24 Criton 150. comp. V. Iordăchescu, *Filosofia morală, partea generală*, Iași 1939, pag. 115 și P. Janet et G. Séailles, *Histoire de la philosophie*, 15-ème éd. Paris 1932, pag. 401.

epoca poeziei grecești virtutea era în funcție de ereditate, la Socrate ea devine o însușire personală în funcție de cunoaștere: Omul este sau devine virtuos numai fiindcă s-a străduit să învețe, adică a învățat să cunoască calea binelui, de aceea virtutea este identică cu știința, iar păcatul cu ignoranța.²⁵ De aceea N. Hartmann afirmă că principala însușire a virtuții antice este știința și ea se poate învăța.²⁶ Și cu toate că această concepție intelectualistă asupra virtuții la Platon este ceva mai atenuată, iar la Aristotel se pare a fi mai aproape de o înțelegere voluntaristă, deoarece el afirmă că ființa virtuții stă în obișnuință și în înclinarea ce rezultă din voința liberă, totuși și la el numai virtuțile etice (τὰ ἠθικά) cîștigă prin deprindere și obișnuință, în timp ce virtuțile dianoetice, sau ale rațiunii, rămîn în ființa lor tot virtuți raționale.²⁷ De asemenea, în epicureism și stoicism domnește același intelectualism în privința virtuții, deoarece atît canonica epicureică, cît și logica stoiciană constituie temelia concepțiilor lor morale.²⁸

Se remarcă de asemenea că atunci cînd e vorba de determinarea idealului moral, toți filozofii antici, indiferent de școala căreia aparțin, ajung la concepția binelui suveran sau suprem pe calea rațiunii. Chiar hedonismul cirenaic — doctrină ce pare să conceapă binele numai pe calea sensibilității — se raționalizează prin faptul că lasă să se întrevadă o deosebire între plăceri, deosebire pe care Epicur o va face în mod hotărît, arătînd că plăcerile superioare trebuie preferate negreșit celor inferioare.²⁹ De asemenea este de remarcat că în privința virtuții, în general în cugetarea antică nu se pune problema opoziției dintre voință și intelect, întrucît cea dintîi însoțește sau chiar este subordonată celei din urmă.

Concepția creștină despre virtute nu are caracter intelectualist: Virtutea nu numai că nu se dobîndește prin învățare, dar pentru cîștigarea ei este absolut necesară o deprindere și un exercițiu statornic, așadar virtutea se afirmă prin practica-

25 Cf. Lemme, o.c. pag. 1035.

26 N. Hartmann, *Ethik*, Berlin und Leipzig, 1926, pag. 21.

27 Et. Nic. I, 13; II, 1, 4; X, 117, 76. Comp. Em. Bréhier, *Histoire de la philosophie*, T. I. Paris, pag. 242 urm. și G. Dem. Teodorescu, *Istoria filosofiei antice*, București 1893, pag. 245. Vezi și J. Mausbach, *Christentum und Weltmoral*, Münster 1905, pag. 65.

28 Vezi M. Ștefănescu, *Le problème de la méthode*, Paris 1938, pag. 93—94. Comp. Diogenes Laertios, *Despre viețile și doctrinele filozofilor*, trad. rom. București 1963, C. VII, XXXIII, 42—43, pag. 341 urm. și C. X, XIX—XX, 30—31, p. 472.

29 Cf. Diogenes Laertios, o.c. C. X, XXVII, 131—132, pag. 499—500.

rea ei, ea fiind mărturia prezenței active a Duhului Sfânt în omul credincios, precum și roada acestei prezențe (cf. Gal. 5, 22; Efes. 5, 9). Acest fapt trebuie accentuat cu atât mai mult, cu cât concepția creștină are mereu în vedere starea omului de după păcatul strămoșesc, stare în care chiar dacă voiește să facă binele, nu-l face pe acesta, ci face răul pe care nu-l voiește. Încă poetul Ovidiu remarcase această disonanță dintre intelect și voință, atunci când afirmase: „Video meliora, proboque, tamen deteriora sequor“ (Metafor. VII, 19 urm.).

Sfântul Apostol Pavel înfățișează zbuciumul din ființa omului rămas sub stăpânirea păcatului strămoșesc, zbucium care, în același timp, arată și opoziția dintre intelect și voință: „Căci nu fac binele pe care-l voiesc, ci răul pe care nu-l voiesc, pe acela îl săvârșesc“ (Rom. 7, 19). Cît privește opoziția dintre intelect și voință, ea e arătată prin următoarele: „Deci dar eu însumi slujesc cu mintea mea legii lui Dumnezeu, iar cu trupul legii păcatului“ (Rom. 7, 25). Din această situație vede ieșirea prin ajutorul harului mîntuitor al lui Iisus Hristos (Rom. 7, 25).³⁰

Asemănarea cu rațiunea din concepția stoică, în fond este asemănarea cu natura. Asemănarea omului cu Dumnezeu în creștinism se poate realiza pe baza altui temei: Creștinul în care se oglindește chipul lui Dumnezeu, prin lucrarea lui personală ajutată de harul Duhului Sfânt, poate ajunge la asemănarea cu Dumnezeu prin virtute, în parte în această viață și mai deplin în viața de dincolo.³¹

Pe de altă parte, concepția creștină vede angajate în virtute toate funcțiunile și puterile sufletești ale creștinului. Miezul ei îl formează trăirea și simțirea interioară a binelui, iubirea și prețuirea lui, la care se adaugă în mod necesar străduința continuă de a-l realiza în viața și faptele noastre. Subliniem însă că această atitudine și năzuință spre bine nu este numai urmarea puterilor omului, ci ea este urmarea harului dumnezeiesc al virtuților teologice în primul rînd, har revărsat asupra creștinului deodată cu harul sfințitor al botezului. Însăși trezirea și îndreptarea voinței spre fapte bune este urmarea harului divin: „Căci Dumnezeu este cel care lucrează în voi, spre a voi

30 Vezi Gr. T. Marcu, Apostolul Pavel despre modelul de viață creștină, în Studii Teologice s. II, nr. 1—2, 1957, pag. 9; compară același: Cine este ἐγώ din cap. VII al Epistolei către Romani? în Mitropolia Ardealului, an IV, nr. 3—4 1959, pag. 185 și urm.

31 Comp Gr. T. Marcu, Sf. Apostol Pavel despre modelul... pag. 21.

și a lucra după a lui bunăvoință" (Filip. 2, 13). Prin exercițiu continuu, virtutea devine astfel o dispoziție interioară a creștinului spre bine, dar în același timp și o dexteritate și o promptitudine a voinței la săvârșirea acestuia.³²

Virtutea creștină e luminată de credință și desăvârșită de iubire, care devine cel mai înalt motiv al acțiunilor omenești. Scopul ei este cunoscut prin credință, permanența în ea e menținută prin speranță, iar motorul ei este iubirea, toate acestea la rândul lor fiind mijloace date creștinului spre a ajunge la comuniune cu Dumnezeu. Când Dumnezeu se manifestă ca izvor al legii morale, ca sprijinitor și colaborator al omului prin harul Său, atunci cugetarea, simțirea și lucrarea creștinului se schimbă, pentru că atunci creștinul poate spune împreună cu Sf. Apostol Pavel: „Toate le pot face întru Hristos, cel ce mă îmbracă întru putere" (Fil. 4, 13). Datorită acestui fapt, virtutea creștină angajează întreaga ființă a credinciosului, fiind puse în mișcare toate puterile sufletești ale lui. „Prin virtute se stabilește înrudirea omului cu Dumnezeu, se capătă și se perfecționează asemănarea cu Dumnezeu și prin aceasta unirea sufletului cu Dumnezeu..."³³

3. Un alt caracter al virtuții antice este eudemonismul său: virtutea e identică cu fericirea. Prin virtute înțeleptul antic ajunge la starea celei mai înalte perfecțiuni, la posedarea binelui suprem, la fericire *eudaimonia*. După expresia filozofului Max Scheller, virtutea antică poartă în tolba sa fericirea. „Pentru Socrate și Platon, Aristotel și Zenon, cine posedă virtutea, posedă fericirea, iar pentru Epicur, cine are fericirea, are virtutea".³⁴ Așadar, potrivit cugetării antice răsplata virtuții e fericirea, dar aceasta nu ca un bun exterior și posterior practicării ei, ci în sensul că fericirea e indisolubil legată de virtute, adică acel ce posedă virtutea, prin însuși acest fapt posedă și fericirea.

În creștinism problema raportului dintre virtute și fericire se pune altfel și aceasta îndeosebi din cauza deosebirii hotărâte dintre viața pămîntească și viața viitoare. Viața pămîntească pe care creștinul o trăiește, nu este în sine un scop, ci constituie numai un mijloc de pregătire pentru viața desăvârșită din lumea de dincolo, viața veșnică. În acest fel, din punct de ve-

³² H. Andrusos, o.c. pag. 171.

³³ P. Svetlov, *Învățătura creștină în expunere apologetică*, trad. rom. vol. II, 1936, pag. 18.

³⁴ Citat din P. Janet și G. Séailles, o.c. p. 435.

dere psihologic, virtutea se leagă ontologic de apartenența omului la cele două lumi: materială și spirituală (I Cor. 15, 49; II Cor. 5, 12). Prin aceasta, virtutea poate asigura pe pământ numai începutul fericirii, fericire ce devine deplină numai în lumea de dincolo (I Cor. 2, 9). Așadar, virtutea creștină nu este binele suprem, ci e numai calea care duce spre el, adică spre posedarea lui. Învățătura creștină nu vede în virtute scopul vieții, ci numai mijlocul pentru realizarea celui mai înalt scop: comuniunea de viață fericită cu Dumnezeu (I Cor. 15, 28; I Tes. 4, 17). Pentru acest motiv, concepția greacă asupra virtuții n-a fost acceptată în creștinism.³⁵

Valoarea virtuții antice stă în însuși conținutul său. Virtutea creștină trebuie privită altfel: Valoarea ei stă îndeosebi în ceea ce creștinul poate dobândi prin ea de la Dumnezeu, izvorul și principiul ultim al ei. Chiar din acest motiv, creștinul nu trebuie să se aștepte în această viață la o răsplată necondiționată, ca premiul însuși al virtuții. Sensul „fericirilor” din Predica de pe Munte (Mt. 5, 2—12)³⁶ este între altele, tocmai de a arăta că pentru cei ce urmează calea virtuții, răsplata nu este de natură terestră, ci în împărăția lui Dumnezeu, în ceruri. În această privință, virtutea creștină înseamnă o depășire, o înălțare, o spiritualizare a vieții, dusă uneori pînă la jertfelnicie, iar valoarea ei stă în strînsă legătură cu scopul ultim pe care îl urmărește: Dumnezeu. Obligatorietatea virtuții creștine e strîns legată de scopul spre care ea se îndreaptă: Ordinea morală din lume al cărei autor este Dumnezeu, face virtutea obligatorie pentru orice creștin.³⁷

Adeseori s-a obiectat că și virtutea creștină se sprijină pe un eudemonism,³⁸ dar așa-zisul eudemonism creștin are o na-

35 Cf. Ad. Schlatter, *Die christliche Ethik*, III Aufl. Stuttgart 1929, pag. 15.

36 Vezi studiul nostru: *Principii de morală creștină în Predica de pe Munte*, în *Mitropolia Ardealului* an VII, nr. 1—3, 1963, pag. 165 urm.

37 V. Iordăchescu, o.c. pag. 115.

38 Între alții, filozoful german Nicolai Hartmann numește eudemonismul creștin „ein Eudämonismus des Jenseits” (o.c. pag. 76) și afirmă că altruismul creștin din această viață este egoismul din viața viitoare, căci în viața de aici, creștinul e altruist numai pentru a obține în viața de dincolo cît mai multă fericire. Dar creștinul, spune el, ar trebui să practice iubirea deaproapelui fără să se cugete la răsplata din cealaltă lume. Aici vede Hartmann punctul nevralgic al creștinismului cu privire la metafizica vieții viitoare.

Dar obiecția făcută nu poate sta în picioare, deoarece morală creștină arată în mod clar că motivul cel mai înalt al acțiunilor omenești este iubirea față de Dumnezeu, iar această iubire nu e egoistă, deoarece nu tinde spre Dumnezeu ca spre izvorul fericirii creștinului, ci ca spre binele cel mai înalt și cel mai valoros în sine (comp. Lc. 17, 7—10).

tură deosebită: Fericirea nu e prețul virtuții sau mai exact fericirea nu e numai prețul virtuții, ci darul bunătății lui Dumnezeu. Acest adevăr se vede lămurit din parabola slugii trimise de stăpînul său la muncă (Lc. 17, 7—9), care se încheie cu următoarea concluzie rostită de Mîntuitorul: „Așa și voi, cînd veți face toate cele ce vi s-au poruncit, să ziceți: Slugi netreb-nice sîntem, căci ceea ce am fost datori să facem, am făcut“ (Lc. 17, 10); același adevăr se desprinde și din cuvintele Sf. Apostol Pavel adresate corintenilor: „Căci de binevestesc, nu îmi este mie laudă, pentru că stă asupra mea datoria, și vai mie de nu voi binevesti“ (I Cor. 9, 16). Din aceste locuri s-ar putea trage mai degrabă concluzia în sensul unei autonomii a virtuții, decît în sensul unui eudemonism al ei. Virtutea devine astfel obligatorie pentru creștin prin însăși calitatea lui de a fi mădular al trupului tainic al lui Hristos, al Bisericii (cf. Rom. 12, 5; I Cor. 12, 27; Efes. 4, 15—16). „Esențialul este, în această privință, că creștinul poate săvîrși virtutea, poate viețui în virtute și e îndatorat prin însăși calitatea sa de mădular al trupului lui Hristos, de membru al Bisericii, s-o practice fără întrerupere“.³⁹

Năzuința creștinului spre desăvîrșire nu se oprește la granița vieții pămîntești, ci trece spre veșnicie (II Cor. 5, 2), pe cînd năzuința virtuosului antic rămîne numai în cadrele acestei vieți. De aceea, cea mai deplină dintre toate virtuțile, iubirea creștină nu părăsește pe creștin în lumea aceasta, ci îl însoțește și în viața de dincolo, ajungînd astfel prin ea la comuniune de viață cu Dumnezeu (I Cor. 13, 8; 13, 13; I Ioan 4, 7—8; 4, 16).

4. Virtutea antică are un caracter individualist, ca urmare a faptului că ea este rodul etice individualiste pe care grecii au fondat-o pentru prima oară pe continentul european.⁴⁰ Acest individualism este, pe de o parte, urmarea intelectualismului ei, deoarece acela care nu poate poseda știința, nu poate dobîndi nici virtutea. Acel dicton înscris pe frontispiciul templului de la Delfi: „Cunoaște-te pe tine însuți“, de care s-a ocupat îndeosebi Socrate și care în același timp trebuia să fie punctul de plecare al oricărui înțelept, este în același timp și punctul de plecare spre orice virtute. Pe de altă parte, numeroase circumstanțe externe (ca de ex. ereditatea, clasa socială, bogăția,

³⁹ Citat după Gr. T. Marcu, Sf. Apostol Pavel despre modelul... p. 9.

⁴⁰ Cf. Harald Höffding, *Ethik*, Leipzig 1901, pag. 192.

sărăcia, sexul, etc.) puteau influența și schimba foarte ușor virtutea, de aceea pe bună dreptate se spune că virtutea antică este în funcție de individ, deci nu oricine poate deveni virtuos, de asemenea, virtutea unuia nu se poate asemăna cu virtutea altuia. Se poate afirma că în concepția antică asupra virtuții, mai degrabă se vede individul în virtute, decât virtutea în individ. În această privință exemplele virtușilor antici sînt semnificative, deoarece fiecare virtuos excelează printr-o anumită virtute care, putem spune, își primea pecetea sau caracteristica ei proprie de la individul respectiv: Socrate, Miltiade, Aristide, Cimon, Antistene, etc. excelează într-o anumită direcție; posedînd o singură virtute: înțelepciunea, curajul, dreptatea, etc.

Dimpotrivă, virtutea creștină are un caracter universalist, în sensul că cel mai umil și neînsemnat om o poate poseda. Aceasta se datorește faptului că, pe de o parte, ea nu e numai rezultatul dispozițiilor sau puterilor naturale ale omului, ci este rezultatul și efectul harului dăvin în om, iar pe de altă parte, în creștinism există un nou raport între om și Dumnezeu, asemenea celui dintre un părinte și fiii săi (Mt. 5, 45; Gal. 3, 26; 4, 6—7), precum și între oameni întreolaltă (Mt. 5, 23; 20, 26; Gal. 3, 28; Col. 3, 11; I Tes. 4, 9; I Ioan 2, 10; 4, 20 etc.). Virtutea creștină e virtute nu după individ sau persoană, ci e virtute după unitatea scopului spre care ea se îndreaptă, precum și a harului care o face posibilă și care o susține; în antichitate virtușii sînt numai oameni iluștri, în creștinism ei sînt oameni de rînd, dar desăvîrșindu-se prin virtute, ei pot ajunge sfinți.

Datorită noilor relații stabilite între oameni, orice barieră dintre cei „îmbrăcați întru Hristos“ cad (cf. Gal. 3, 27—28), iar făptura nouă în Hristos (Gal. 6, 15), făcută după chipul lui Dumnezeu, în dreptatea și sfințenia adevărului (Efes. 4, 24) și înnoită prin Duhul Sfînt (Tit 3, 5), poate petrece întreaga sa viață în sfințenie, adică în virtute, după Sfîntul care i-a chemat pe toți (I Petru 1, 15). Așadar, orice creștin este chemat la aceeași viață de sfințenie, deci la practicarea aceleiași virtuți, și fiecare dintre ei are posibilitatea să o realizeze în propria sa viață. Virtutea creștină se poate generaliza, sălășluindu-se în viața fiecărui creștin, cu toate că aceasta nu împiedică desăvîrșirea personală a fiecăruia, pe măsura harului primit și a puterilor sale proprii (I Cor. 12, 6—11; I Tim. 6, 11).

5. O altă caracteristică a virtuții se referă la unitate.

În creștinism virtutea apare legată strâns de ideea de datoric, care are totdeauna un conținut precis, deoarece omul își cunoaște adevăratul său scop, iar în legătură cu acesta, datorica primește un conținut precis și bine determinat: împlinirea voii lui Dumnezeu. Unitatea virtuții creștine își are izvorul în simțirea și trăirea interioară a creștinului, ca urmare a renașterii sale prin har și a înnoirii lui interne în gândire, simțire, voință și faptele sale (cf. II Cor. 5, 17).

Unitatea virtuții în creștinism este o unitate de principiu: Fiecare virtute derivă din aceeași tulpină originară, fiind o manifestare particulară a principiului comun de virtute, care și are izvorul în adâncul ființei creștinului.

Virtutea creștină cheamă la aceeași viață întru Hristos, pentru că ea poate fi hrana tuturor creștinilor, căci fiecare dintre creștini poate spune, cu Sf. Apostol Pavel: „Toate le pot în Hristos cel ce mă îmbracă cu putere” (Filip. 4, 13).

6. Virtușul antic poate fi mândru de sine, deoarece el crede că prin virtute devine asemenea zeilor. Și chiar dacă orice cunoștință omenească trebuie să înceapă cu acel *γνώσι σεαυτὸν*, această cunoaștere nu putea duce pe omul antic la umilință, ci, dimpotrivă, ea-l sprijinea la ridicarea spre cunoștințe din ce în ce mai înalte, care-i aduceau apoi o adevărată glorie.

În concepția antică nu găsim o virtute care să se poată asemăna cu iubirea creștină, cu toate că la Platon, Aristotel și la stoici găsim preocupări asupra iubirii concepută în sens filozofic.⁴¹ Astfel, la Platon întâlnim *ἔρως*-ul, la Aristotel *φιλία*, iar la stoici *ἀγάπησις*. Dar atât *ἔρως*-ul platonian, cât și *φιλία* aristotelică sînt eforturi umane ascendente spre Dumnezeu, în timp ce iubirea creștină (*ἀγάπη*) este lucrare a harului dumnezeiesc asupra omului, e coborîrea lui Dumnezeu către om, în vederea stabilirii sau restabilirii comuniunii cu acesta...⁴² Cît privește iubirea recomandată de stoici (*ἀγάπησις*), ea e o iubire ce izvorăște din rațiune ca o atitudine față de aproapele, dar cel ce iubește pe un semen al său, îl iubește tocmai pentru ceea ce este impersonal în el, pentru rațiune.

Virtutea creștină izvorăște din umilință, nu din mîndrie, de aceea creștinul nu se afișează cu ea în fața lumii și nici chiar

41 Vezi I. Todoran, *Eros și Agape*, în *Studii Teologice* s. II, nr. 3—4 1956, pag. 143.

42 Citat din I. Todoran, o.c. pag. 148. O valoroasă lucrare despre iubirea creștină, cu speciale considerații din punct de vedere ortodox, este cea a lui D. I. Belu, *Despre iubire*, Timișoara 1945.

în fața lui Dumnezeu, convins fiind că a ajuns virtuos mai mult din darul lui Dumnezeu, decît datorită propriilor sale puteri: „Cu darul lui Dumnezeu sînt ceea ce sînt“ (I Cor. 15, 10). Creștinul oricît ar fi de virtuos, își dă totuși seama de distanța ce-l separă de Dumnezeu și se străduiește spre desăvîrșire, în timp ce înțeleptul antic, conștient de puterile sale, crede că poate ajunge chiar pe zei prin virtute.

Platon deși consideră *ερος* -ul ca un element activ și dinamic în om, care-l mîină pe acesta spre Dumnezeu spre a ajunge la contemplarea lumii suprasensibile, cînd e vorba însă de Dumnezeu (*πρότου φιλων*), acela spre care se îndreaptă omul, el îl concepe pe acesta ca o ființă de marmoră rece, care nu răspunde iubirii oamenilor, lăsîndu-i pradă tragicei lor singurătăți.⁴³ În gîndirea filozofului grec, Dumnezeu nu poate iubi pe om, deoarece aceasta ar însemna să se pogoare spre o formă de existență inferioară, căci iubire nu poate însemna decît năzuința spre o formă de existență superioară.⁴⁴

În creștinism, între umilință și iubire există o strînsă legătură: Umilința nu e numai dispoziția necesară pentru celelalte virtuți, ci, deopotrivă și pentru iubire, deoarece sufletul umilit așteaptă apariția iubirii în viața sa ca o încoronare a acesteia.⁴⁵ Umilința creștină e punctul de plecare, e condiția tuturor virtuților, e, am putea spune, începutul acestora, în timp ce iubirea e sfîrșitul acestora, deoarece acela care o posedă, le posedă pe toate celelalte, sau, precum spune Fer. Augustin, iubirea e desfășurarea celorlalte virtuți. Virtutea iubirii e în același timp atît regina, cît și mama tuturor virtuților; ea le solicită, le face să răsară, le face să crească, ea le hrănește și le călăuzește, ea le stimulează și le îndrumază spre scopul lor.⁴⁶

Rezumînd cele mai dinainte, putem desprinde cîteva caractoare a Fiului Său; ea e singurul mijloc prin care creștinul își

1. Virtutea creștină e virtutea omului reînnoit prin har și devenit în sens propriu fiu al lui Dumnezeu prin jertfa izbăvitoare a Fiului Său; ea e singurul mijloc prin care creștinul își poate împlini scopul său suprafiresc.

2. Virtutea creștină cuprinde întreaga ființă a creștinului:

43 Vezi Platon, *Lysis*, trad. Șt. Bezdechi, Cluj—Sibiu 1941, introducere, pag. 108—109.

44 Cf. I. Todoran, o.c. pag. 145.

45 A. D. Sertillanges, *O. P. Devoirs*, Paris 1936, pag. 27 și 49.

46 Idem, pag. 51.

cugetarea, simțirea și voința lui. Ea se câștigă și se desăvârșește prin practicare continuă.

3. Virtutea creștină e unicul mijloc de desăvârșire în vederea vieții fericite a veșniciei, în care creștinul va trăi în comuniune de viață cu Dumnezeu. Deși fericirea veșnică nu e prețul virtuții, ci darul bunătății lui Dumnezeu, totuși ea nu poate fi dobândită decît de oamenii virtuoși.

4. Virtutea creștină are un caracter universal, ea putînd fi dobîndită de oricare om, deoarece e rezultatul harului divin și al propriilor străduințe ale creștinilor. Ea unește și înfrățește pe creștini.

5. Virtutea creștină are un caracter unitar, toate virtuțile izvorînd dintr-un principiu unic de virtute.

6. Virtutea creștină are ca punct de plecare umilința, iar ca apogeu iubirea.

Dar dacă concepem viața spirituală într-o legătură intimă cu Dumnezeu, legătură posibilă datorită harului divin, atunci virtutea creștină e calea pe care creștinul trebuie să pășească și să se mențină în tot timpul vieții sale pămîntești, pentru dobîndirea vieții celei fericite a veșniciei, în comuniune de iubire cu Dumnezeu.

Arhidiacon Prof. Dr. I. ZĂGREANU

SFÎNȚIREA SFÎNTULUI ȘI MARELUI MIR

Sfînțirea Sfîntului Mir constituie un eveniment deosebit de important în viața unei Biserici autocefale. Această importanță provine atît din faptul că Sfîntul Mir este materia indispensabilă pentru săvîrșirea Tainei Mirungerii, pentru sfînțirea bisericilor și a antimiselor, cît și din faptul că actul sfînțirii lui constituie una din formele prin care o Biserică națională își afirmă independența sau autocefalia ei. Așa se explică de ce sfînțirea Sfîntului Mir se săvîrșește astăzi de însuși Întîistătătorul Bisericii autocefale, înconjurat de membrii ierarhiei acelei Biserici — ca semn vădit al solidarității acestora cu Întîistătătorul lor și al unității acelei Biserici naționale — deși, după doctrina canonică a Bisericii Ortodoxe, fiecare episcop cu hirotonie validă are capacitatea să sfîntească Sfîntul Mir pentru eparhia sa (can. 6. Cartagina).

Cîtă vreme Principatele Române s-au găsit într-o dependență politică față de imperiul otoman, bisericile ortodoxe din Muntenia și Moldova au primit Sfîntul Mir de la Patriarhia din Constantinopol. După ce aceste două principate s-au unit și au reușit să formeze un singur stat suveran și independent, era logic ca și Biserica Ortodoxă din acest stat suveran să se afirme ca Biserică independentă sau autocefală și să-și exercite toate atribuțiile care formează conținutul principiului autocefaliei. Dar Patriarhia de Constantinopol amîna mereu soluționarea cererii Bisericii Ortodoxe Române de a-i recunoaște autocefalia. Această tergiversare a determinat Sinodul Bisericii Ortodoxe Române de a lua hotărîrea să-și sfîntească singur Mirul, în primăvara anului 1882. Abia trei ani mai tîrziu, adică în anul 1885, a recunoscut și Patriarhia de Constantinopol autocefalia Bisericii Ortodoxe Române prin tomosul din 25 aprilie.

De atunci, adică din 1882, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române a mai sfînțit Sfîntul și Marele Mir încă de zece ori. Anul

trecut — 1965 — în Joia Săptămîinii Patimilor, în ziua de 22 aprilie — cînd s-au împlinit 80 de ani de la recunoașterea autocefaliei — a fost sfințit pentru a unsprezecea oară Sfîntul Mir în țară, fiind a patra oară sub păstorirea Prea Fericitului Patriarh Justinian ca Întîistătător al Bisericii Ortodoxe Române.

Sfințirea Sfîntului și Marelui Mir se săvîrșește după o anumită rînduială statornicită în Biserica Ortodoxă. În Biserica Ortodoxă Română se urmează această rînduială după textul aprobat de Sfîntul Sinod în anul 1906, sub titlul: „Rînduiala la prepararea, fierberea și sfințirea Mirului“. Din indicațiile cuprinse în această „Rînduială“ rezultă că Sfîntul Mir se face din untdelemn curat de măsline, amestecat cu vin natural, curat, mirositor și cu felurite balsamuri, aromate și esențe, în număr de 36 — formînd împreună cu untdelemnul și vinul 38 elemente — cele mai multe fiind produsul unor plante ce cresc în Orient. Mulțimea și varietatea mirodeniilor reprezintă varietatea și minunăția darurilor Duhului Sfînt.

Stabilindu-se — ca măsură, după nevoile Bisericii respective — o anumită cantitate de untdelemn și vin, în „Rînduială“ se arată și proporția în care se vor adăuga celelalte elemente — balsamuri, aromate și esențe. Sînt prevăzute, de asemenea, și vasele și uneltele necesare pentru prepararea și fierberea Mirului.

Sfințirea Sfîntului și Marelui Mir se săvîrșește în cadrul Sfintei Liturghii a Sfîntului Vasile cel Mare, în Joia din Săptămîna Patimilor, cînd Sfînta Liturghie se oficiază împreună cu Vecernia. Dar prepararea materiilor începe chiar cu o săptămîină înainte. Anume: în zilele de joi și vineri din săptămîna a șasea a Postului Mare, înainte de Duminica stîlpărilor, se pisează mărunt și se cern prin sită materiile tari. Iar în Sîmbăta lui Lazăr se aduc toate materiile și vasele la biserică, așezîndu-se la locul indicat pentru fierbere.

Luni, în Săptămîna Patimilor, după Utrenie, se așează masa cu materiile și vasele necesare în mijlocul bisericii. Întîistătătorul sau delegatul său, venind în biserică, săvîrșește mai întîi sfințirea apei. După aceea cădește materiile preparate și vasele rînduite, în timp ce se cîntă Troparul și Condacul Rusalilor; iar după terminarea cîntării Condacului, stropește cu aghiasmă materiile, vasele, vatra de foc și ceea ce va fi folosit la fierbere.

Preotul rînduit să îngrijească prepararea și fierberea Mirului toarnă aghiasma rămasă, după stropirea materiilor și vaselor, în vasul destinat fierberii și-l așează pe vatră. Întîistătorul sau delegatul său aprinde focul și lasă pe preotul rînduit ca împreună cu ceilalți clerici care îi vor sta într-ajutor să clătească cu aghismă încălzită toate vasele — atît cele pentru fierbere, cît și cele pentru prepararea și păstrarea Mirului — și toate uneltele trebuitoare. Aghiasma ce rămîne după spălarea vaselor și uneltelor, din respectul datorat sfințeniei, este vărsată într-un loc curat. După aceea, preotul rînduit stinge focul și se dezbracă de veșmintele cu care a stat îmbrăcat tot timpul cît a îndeplinit cele arătate mai sus. De altfel, pentru importanța ce se acordă pregătirii și fierberii Mirului, atît preotul rînduit să supravegheze pregătirea și fierberea, cît și clericii care îi vor sta într-ajutor, vor fi îmbrăcați în stihar, epitrahil, brîu și mînecuțe, în tot timpul fierberii, în zilele de luni, marți și miercuri. Unul din diaconi va citi neconținut, în tot timpul fierberii, Evanghelia.

Marți, după ce se începe citirea Ceasurilor, preotul rînduit aprinde focul și pune pe vatră o căldare mai mică, în care toarnă cam jumătate din cantitatea de vin mirositor stabilită. Pînă ce se încălzește vinul, amestecă bine, pe o hîrtie curată, toate cantitățile prevăzute din cele 28 de plante aromate. Apoi începe să pună din acest amestec, pe îndelete, în vin, în timp ce alți preoți mestecă cu două lopățele mici pînă ce se pune toată cantitatea, adăugînd și vin, cam pînă la trei sferturi din cantitatea prevăzută, pe măsură ce observă că se îngroașă fiertura. Vinul cu amestecul din cele 28 de plante trebuie să fiarbă cam două ore, — în care timp se amestecă neconținut, ferindu-se să nu se ardă ceva pe fundul ori pe latura căldării. După ce se împlinesc două ore de fierbere, căldarea cu conținutul rezultat din fierberea vinului cu amestecul de plante se dă la o parte și se lasă ca peste noapte să se răcească. Focul se stinge.

Miercuri, după Utrenie, preotul rînduit aprinde din nou focul și pune căldarea cu conținutul pe vatră. Se amestecă mereu pînă ce ajunge iarăși masă fluidă. Se adaugă din restul de vin cît va trebui. Se ia căldarea de pe vatră și se toarnă conținutul într-o căldare mai mare, adăugîndu-se apoi întreaga cantitate de untdelemn prevăzută. Cu acest conținut, căldarea mare se așează pe vatră și doi preoți încep să mestece cu lopețile cele lungi, neîntrerupt, timp de patru ore cît durează fierberea

untdelemnului. După ce a început să se încălzească untdelemnul, preotul rînduit cu prepararea Mirului pune pe rînd cantitățile din esențele prevăzute în listă la numărul 29 pînă la 33, tot mestecînd cu lingura. Dacă se observă că, prin fierbere, untdelemnul s-ar îngroșa prea mult, se mai poate adăuga untdelemn. De asemenea, dacă prin fierbere ar scădea prea mult vinul de dedesubt, se mai adaugă treptat și restul de vin, căutîndu-se ca să nu ajungă uleiul la fund și să se ardă. Cam după trei ore și jumătate de fierbere a untdelemnului se pune și esența prevăzută la numărul 34 din listă.

Terminîndu-se fierberea, se ia de pe vatră căldarea și se pune înăuntru esența de la numărul 35, apoi căldarea, acoperită cu o hîrtie tare și curată, se lasă la o parte ca să se răcească, iar focul se stinge.

În aceeași zi de miercuri, spre seară, după Păvecerniță, preotul rînduit trece cu lingura untdelemnul fierț într-un vas de metal mai mare, pe care, aprinzînd focul, îl pune pe vatră ca să se încălzească. Astfel încălzit, untdelemnul este strecurat prin flanel nou în alt vas, punîndu-se înăuntru și esența ultimă, de la numărul 36 din listă, în timp ce se mestecă bine cu lopățică nouă; focul se stinge.

Acesta este Mirul pregătit, care se toarnă în vasul sau în vasele speciale, de obicei în formă de amfore, pe care preotul rînduit le așează pe o masă anume pregătită în altar, aprinzîndu-se aici lumînări.

După aceea, preotul rînduit îmbracă și felonul și citește o rugăciune de mulțumire lui Dumnezeu; apoi, întorcîndu-se spre credincioșii din biserică, spune din altar: „Săvîrșitu-s-au lucrul și s-au îndeplinit“ adăugînd, după ce clericii repetă această formulă, „mai ales prin rugăciunile Născătoarei de Dumnezeu“.

Grija pe care Biserica a avut-o totdeauna pentru ferirea de necinstire a locurilor, vaselor și obiectelor cu caracter de sfințenie a fost accentuată și în legătură cu prepararea și fierberea Mirului. Astfel s-a prevăzut ca, îndată după terminarea pregătirii Mirului și așezarea lui în altar, preotul să încuie locul unde s-a fierț Mirul și să vină a doua ori a treia zi cu ajutoare, ca să curețe și să spele cu apă caldă toate vasele și uneltele întrebuințate, precum și tot localul, mai ales podeaua pînă unde s-au întins stropiturile fierturii. Uneltele și materiile întrebuințate, ce nu se pot curăți, se ard, iar drojdia ingredientelor rămase după strecurare, ca și toate spălăturile și toată cenușa din vatră

se îngroapă adînc în curtea bisericii sau într-un loc curat. Vasele și unelte curățite se păstrează într-un loc anumit în biserică, spre a fi întrebuințate ulterior, în același scop.

În Joia cea Mare — așa cum am amintit — în cadrul Sfintei Liturghii care se săvîrșește în legătură cu Vecernia, se face sfințirea Mirului pregătit în zilele precedente. Slujba începe cu citirea ceasurilor al III-lea, al IV-lea și al IX-lea. Toți membrii Sfîntului Sinod, care iau parte la acest important act, vin în biserica catedrală și, îmbrăcîndu-se, rămîn în mijlocul bisericii tot timpul cît se cîntă stihirile de la „Doamne strigat-am“, „Slavă“, „Și acum“ — cînd ies din altar, la Vohod, preoții și diaconii cu Sfînta Evanghelie — pînă spre sfîrșitul cîntării „Lumină lină“. Cînd se ajunge la „Vrednic ești în toată vremea“, Întîistătătorul binecuvîntează biserica cu tricherele și toți Prea Sfințiții Arhierei intră în altar, rînduindu-se împrejurul sfintei mese. La sfîrșitul Paremiilor se cîntă Troparele și Condacele Duminicii celei mari, în timp ce Întîistătătorul cădește altarul și biserica, după rînduială. La reîntarea în altar a Întîistătătorului, Prea Sfințiții Arhierei se adună împrejurul sfintei mese unde sînt puse vasele cu Sfîntul Mir, iar Întîistătătorul citește prima din cele patru rugăciuni prevăzute în „Rînduiala“ sfințirii sfîntului Mir. Apoi primul în rang după Întîistătătorul citește a doua rugăciune. După aceea se continuă slujba, citindu-se „Sfinte Dumnezeule“ și celelalte ale Sfintei Liturghii a Sfîntului Vasile, pînă la ieșirea cea mare cu Sfintele Daruri. Înainte de ieșirea diaconului cu Sfîntul Disc pe cap, arhimandriți dintre slujitorii catedralei ridică vasele cu Sfîntul Mir și se îndreaptă spre ieșirea din sfîntul altar, precedați de cîte doi anagnoști cu făclii aprinse și cu ripizile pe care le poartă deasupra sfîntelor vase. Diaconii, unii cu trichere și alții cu cădelnițe, merg tot înaintea vaselor cu Sfîntul Mir și ieșind prin ușa din stînga fac înconjurarea pe după amvon, în timp ce pomenesc pe Întîistătător, pe toți membrii Sfîntului Sinod, care sînt de față, pe Conducătorii Statului și pe binecredincioșii creștini; aduc vasele cu Sfîntul Mir pînă la ușile împărătești, de unde le primesc Întîistătătorul și ceilalți Prea Sfințiți Arhierei, ducîndu-le și așezîndu-le pe sfînta masă în partea stîngă. Se continuă slujba pînă la cîntarea „Din ospățul Stăpînului“ (ce se cîntă în loc de Axion).

După ce Întîistătătorul zice: „Și să fie milele Marelui Dumnezeu și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos cu voi, cu toți“,

descoperă vasele cu Mir, însemnează de trei ori cu semnul crucii și citește cu voce tare rugăciunea a III-a și a IV-a. Terminând rugăciunea a IV-a, face iarăși semnul crucii de trei ori asupra vaselor cu Mir și pronunță formula: „Se sfințește Mirul acesta cu puterea, cu lucrarea și cu pogorîrea Duhului Sfînt, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh“, adăugînd, după ce corul răspunde „Amin“: „Iată acest Mir se făcu Mir sfințit în numele Tatălui și al Fiului și al Sfîntului Duh“.

Ieșind din altar, Întîistătătorul binecuvintează poporul cu tricheriul și dicheriul, în timp ce i se cîntă: „Întru mulți ani Stăpîne“; apoi, reintrînd în altar, se continuă Liturghia pînă la sfîrșit. Cînd se duce Sfînta Cuminecătură la Proscomidier, se duc și se așează acolo și vasele cu Sfîntul Mir, rămînînd acolo pînă ce se toarnă în alte vase mai mici spre păstrare sau se transportă, la sfîrșitul slujbei, în paraclisul Palatului Patriarhal.

Aceasta a fost rînduiala după care a fost sfințit Sfîntul și Marele Mir în Joia Patimilor, din ziua de 22 aprilie 1965. Caracterul de deosebită solemnitate cu care a fost săvîrșită, de data aceasta, sfințirea Sfîntului Mir, de către însuși Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericitul Patriarh Justinian, înconjurat de toți membrii Sfîntului Sinod, care au putut fi prezenți, se datorește și importanței actului însuși, pentru însemnătatea pe care o are Sfîntul Mir în viața Bisericii și a credincioșilor, ca și împlinirii a opt decenii de la recunoașterea autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române de către Patriarhia de Constantinopol, prin tomosul dat la 25 aprilie 1885.

După rînduiala arătată, Prea Fericitul Patriarh Justinian a citit rugăciunea I-a, a III-a și a IV-a și formula de sfințire, iar Înalt Prea Sfințitul Justin, Mitropolitul Moldovei și Sucevei, rugăciunea a II-a. Sfințirea Sfîntului și Marelui Mir din anul 1965 prezintă o notă deosebită față de sfințirile anterioare și prin aceea că este pentru prima dată cînd, cu asemenea prilej, Întîistătătorul Bisericii noastre a ținut o cuvîntare, arătînd importanța actului sfințirii Sfîntului Mir și rostul și însemnătatea Sfîntului Mir în viața religioasă a creștinilor ortodocși.

Dăm în anexă:

1. cuvîntarea rostită de Prea Fericitul Patriarh Justinian, cu prilejul arătat, precum și
2. actul înscris, pentru aducerea aminte, în Condica sfîntă a Patriarhiei.

ANEXE:

*Inalt Prea Sfințiți Părinți Mitropoliți,
Prea Sfințiți Părinți Episcopi,
Prea Cucernici Părinți și iubiți credincioși,*

Bunul Dumnezeu ne-a învrednicit să săvârșim astăzi, potrivit rânduielilor sfinte ale creștinătății ortodoxe, sfințirea Sfântului și Marelui Mir trebuitor pentru nevoile religioase ale Bisericii Ortodoxe Române. Un asemenea eveniment nu are loc decât la anumite intervale — mai lungi sau mai scurte — de timp, el constituind un moment de mare însemnătate în viața oricărei Bisericii Ortodoxe autocefale: se cuvine deci să amintim pe scurt, cu acest prilej, ce este Sfântul și Marele Mir și care este rostul și însemnătatea lui în viața religioasă creștină.

*

În convorbirea Sa cu fariseul Nicodim, Mântuitorul a spus, între altele, că „de nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu“ (Ioan III, 5). Potrivit acestor dumnezeiești cuvinte, Sfinții Apostoli au socotit că Taina Botezului prin apă nu este îndestulătoare pentru intrarea cuiva în creștinism și pentru dobândirea mântuirii, ci ea trebuie împlinită, confirmată sau întărită și pecelluită prin a doua taină, care să dea noilor botezați împărtășirea Sfântului Duh, pe care ei îl primiseră în chip văzut la Cincizecime. Și cum în Legea Veche semnul văzut al împărtășirii oricărui dar spiritual era punerea mâinilor peste capul primitorului, Sfinții Apostoli își puneau și ei mâinile peste capul noilor creștini, pecetluind astfel botezul lor și primirea Duhului celui de viață dătător, chiar dacă botezul îl săvârșiseră alții (vezi, de ex.: Fapte VIII, 14—19; X, 47, 48; XIX, 1—7). Dar întrucât tot în Legea Veche confirmarea aleșilor Domnului care trebuiau să joace un rol de seamă în viața poporului ales — preoți, împărați și prooroci — se făcea și prin ungerea lor cu untdelemn binecuvântat de către Arhiepiscop sau Marele Preot, curînd punerea mâinilor, ca semn văzut al săvîrșirii a celei de a doua taine, a fost înlocuită prin ungerea noilor botezați cu untdelemn sfințit, mai ales că, de la o vreme, cei ce crezuseră în Hristos, care înseamnă „uns“ au luat numele de creștini, adică „unși“ sau aleșii credinței celei noi. Lucrul acesta s-a întîmplat chiar din vremea Sfinților Apostoli și în cărțile Sfintei Scripturi a Noului Testament este adesea vorba de „ungerea“, pe care o primeau cei botezați întru Hristos (II Cor. I, 21—22; I Ioan II, 20, 27).

Numărul creștinilor crescînd mereu, de la o vreme Sfinții Apostoli nu mai puteau fi ei înșiși peste tot și încredințau această mîsiune urmașilor lor la conducerea primelor comunități creștine, adică episcopilor; numai aceștia aveau dreptul de a sfinți untdelemnul folosit la taina confirmării botezului sau a ungerii, precum se vede lămurit din canonul 6 al Sinodului de la Cartagina (secolul IV).

La început, episcopii făceau ei înșiși ungerea celor botezați. Cu timpul însă, numărul comunităților sau al parohiilor creștine înmulțindu-se treptat, episcopii nu mai puteau face ei înșiși ungerea fiecărui nou botezat în parte și de aceea au transmis acest drept preoților, prin mijlocirea unt-

delemnului sfințit de ei, adică de episcopi, adăugându-se treptat undelelemnului și alte diferite elemente și căpătînd denumirea de Sfîntul și Marele Mir.

Sfîntul și Marele Mir este deci materia necesară săvîrșirii celei de a doua sfinite taine: taina mirungerii, prin care se împărtășește celor botezați puterea și harul Sfîntului Duh, necesară pentru întărirea și creșterea lor în viața duhovnicească și în virtuțile creștine. Sfîntul Mir se face din untdelemn curat de măsline, amestecat cu vin curat și cu multe și felurite balsamuri, esențe și arome — în număr de 38 — cele mai multe fiind produsul unor arbuști și plante care cresc în Orient. După tradiția statornicită în Bisericile Ortodoxe, amestecul acestor materii se pregătește și se fierbe cu o rînduială solemnă în primele trei zile din Săptămîna Patimilor, fiind apoi sfințit de către soborul tuturor episcopilor eparhioți din Tară, în frunte cu Întîistătătorul Bisericii, în Joia aceleiași săptămîni, la Liturgia Sfîntului Vasile cel Mare, așa cum am făcut și noi astăzi, după care se împarte prin mitropolii și episcopii, tuturor bisericilor, spre a fi folosit de către episcopi la sfințirea bisericilor și de către preoți la taina mirungerii. Fără el, taina mirungerii nu se poate săvîrși și deci nici botezul n-ar fi deplin.

Ne putem da deci seama de marea însemnătate a Sfîntului Mir în viața religioasă ortodoxă: fără el nu poate fi creștinism adevărat și deplin. Fiind sfințit de arhieriei, care sînt urmașii legiuitori ai Sfînților Apostoli la conducerea Bisericii, Sfîntul și Marele Mir are puterea și harul pe care le avea însăși punerea mîinilor Sfînților Apostoli peste primii creștini, după cum spune Simeon Arhiepiscopul Tesalonicului (Despre Sfînțele Taine, cap. 43). Prin ungerea cu el, noul botezat devine creștin adevărat și deplin, un nou Hristos, adică uns al Domnului, precum spune marele teolog bizantin Nicolae Cabasila din secolul XIV (Despre viața în Hristos, cartea III), pentru că ungerea aceasta este sensul împărtășirii noului creștin cu darurile Sfîntului Duh, care s-a pogorît în chip văzut, mai întîi asupra Mîntuitorului în Botez și apoi asupra Sfînților Apostoli la Cincizecime și care acum se dă tuturor creștinilor, după botez, sub chipul văzut al Sfîntului Mir. El este „armătura Sfîntului Duh“, cum îl numește Sfîntul Chiril al Ierusalimului, în secolul IV (Cateheza III mistagogică, cap. 1—4). Prin mulțimea și varietatea mirodeniilor din care este făcut, Sfîntul Mir simbolizează mulțimea și felurimea darurilor și a puterilor Sfîntului Duh, care pun în lucrare diferitele virtuți creștine (Simeon al Tesalonicului, op. cit., cap. 65, 71). El este în același timp semnul și pecetea lui Hristos, despre care Solomon proorocind a spus: „Mir vărsat este numele Tău!“ (Cîntarea Cîntărilor I, 2). Se amestecă în alcătuirea lui balsamurile cu care se ungeau trupurile morților spre a le feri de putrezire, deoarece acestea amintesc și de Mirul cel de mult preț, cu care semeia păcătoasă a uns picioarele Domnului înainte de Pațima Lui, precum și de mirurile cu care Iosif și Nicodim împreună cu mironosițele au uns trupul Domnului înainte de îngroparea Lui.

Amestecate în compoziția Sfîntului Mir, acestea fac dintr-însul „o pavăză duhovnicească a trupului și mîntuire a sufletului“, cum spune Sfîntul Chiril al Ierusalimului (Cateheza III mistagogică, cap. 7), ferindu-le de stricăciunea morții, cu care diavolul a pus stăpînire peste oa-

meni, prin păcatul protopărinților, cum zice Sfântul Gherman, patriarhul Constantinopolului din secolul VIII (*Descrierea Bisericii și explicarea tainică a Sfintei Liturghii*).

Se face sfințirea Sfântului și Marelui Mir în sfânta și marea Joi, la Liturghia care se săvârșea odinioară seara după Vecernie, pentru două motive: întâi pentru că, cu o zi mai înainte, facem pomenirea femeii celei păcătoase care a uns cu mir de mult preț picioarele Domnului și al doilea pentru că sfințirea strânge în jurul sfântului altar pe Prea Sfințiii Arhierei ca odinioară pe Sfinții Apostoli în jurul Mintuitorului și al mamei de la Cina cea de Taină, pe care o prăznuim în această sfântă și mare zi, și la care Domnul a investit pe Sfinții Săi Ucenici cu puterea preoției, dându-le porunca de a săvârși — ei și urmașii lor — necurmat, în Biserica creștină, slujba Sfintei Liturghii și amintirea Patimilor și a Jertfei Sale pentru mântuirea oamenilor, zicându-le: „Aceasta să faceți întru pomenirea Mea“ (Luca XXII, 19).

Pînă la o vreme, dreptul de a pregăti și sfinți Sfântul și Marele Mir în creștinătatea ortodoxă îl păstrase pentru sine numai Patriarhul Ecumenic de la Constantinopol, care îl împărțea apoi tuturor Bisericilor Ortodoxe naționale, care stăteau sub autoritatea canonică a Patriarhiei Ecumenice. Pe măsură ce Bisericile Ortodoxe naționale și-au dobîndit autocefalia, adică neatîrnarea de Patriarhia de Constantinopol și puterea de a se conduce singure, ele au căpătat și dreptul de a sfinți singure Sfântul și Marele Mir necesar pentru nevoile proprii. În Țara Românească sfințirea Sfântului și Marelui Mir s-a făcut pentru prima dată de către Sinodul Bisericii Ortodoxe Române la Mitropolia din București, la 25 martie 1882, iar de atunci încolo, la diferite date, atunci cînd a fost nevoie. Din 1921 Biserica noastră a sfințit Sfântul Mir și pentru Biserica Bulgară, pînă la reînființarea Patriarhiei Bulgare și recunoașterea autocefaliei acesteia de către Patriarhia din Constantinopol.

Este acum pentru a unsprezecea oară cînd se săvârșește la noi sfințirea Sfântului și Marelui Mir și pentru a patra oară de la venirea Smereniei Noastre la cîrma Bisericii Ortodoxe Române.

Se cuvine deci să aducem slavă și mulțumire lui Dumnezeu pentru că ne-a învrednicit să săvârșim și azi un act atît de însemnat în viața religioasă a Bisericii noastre strămoșești, autocefale și independente. Sfântul Mir, sfințit astăzi prin puterea dumnezeiască a Sfântului Duh, invocat prin rugăciunile Smereniilor Noastre, va merge la toate episcopiile și bisericile ortodoxe din țară, ducînd în ele nu numai împărțirea darurilor Sfântului Duh, pe care le conține, ci și semnul văzut al legăturii acestor biserici cu scaunul patriarhal al țării, fiind deci simbolul unității Bisericii noastre și totodată al legăturii ei de continuitate neîntreruptă cu Biserica întemeiată de Sfinții Apostoli, de la care purcede în ultimă linie puterea sfințitoare a Sfântului și Marelui Mir.

Aducînd mulțumiri celor care ne-au ajutat să ne procurăm materiile necesare pentru pregătirea Sfințitului Mir și binecuvîntînd pe sfințiii slujitori care s-au ostenit cu pregătirea și cuviincioasa lui fierbere, ne aducem astăzi aminte cu pietate și de vrednicii înaintași ai noștri de odinioară la conducerea acestei sfinte Biserici, care aduceau Sfântul Mir cu

atita greutate și cheltuială, de la alte Biserici, precum și de cei din veacul trecut, care s-au trudit și au stăruit pentru dobândirea autocefaliei și a dreptului de a ne sfinți noi singuri Sfântul Mir.

Dumnezeu să le dea netulburată odihnă în împărăția Lui!

Iar colegilor mei de arhierie, II. PP. SS. și PP. SS. membri ai Sfântului Sinod, care s-au ostenit astăzi împreună cu Mine, la săvârșirea acestei slujbe, precum și tuturor preoților și credincioșilor Sfintei noastre Biserici care vor folosi acest Sfânt Mir, să le dea Domnul zile bune și îndelungate, întru toate bună sporire, pace și întărire în Hristos Domnul, Căruia, împreună cu Tatăl și cu Sfântul Duhul se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

PATRIARHIA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

ACT

Slăvim pe Dumnezeu cel în Treime închinat că ne-a învrednicit pe Noi Justinian, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române și membrii Sfântului Sinod: Justin, Mitropolit al Moldovei și Sucevei, Firmilian, Mitropolit al Olteniei, Nicolae, Mitropolit al Banatului, Iosif, Episcopul Râmnicului și Argeșului, Partenie, Episcop al Romanului și Hușilor, Antim, Episcop al Buzăului, Chesarie, Episcop al Dunării de Jos, Teofil, Episcop al Clujului, Teoclist, Episcop al Aradului, Valerian, Episcop al Oradiei și Episcopii Antim Tîrgovișteanul și Visarion Ploieșteanul, Vicari Patriarhali, să ne adunăm în Catedrala Sfintei Patriarhii din București, cu hramul Sfintii Împărați Constantin și Elena, și să săvârșim, după rînduiala Sfintei și dreptmăritoarei Biserici Ortodoxe, prin chemarea harului Prea Sfântului și atotsăvîrșitorului Duh, la Sfînta Liturghie, sfințirea Marelui Mir, pentru întărirea și sfințirea în Duhul Sfînt a credincioșilor creștini și a sfintelor locașuri dumnezeiești din cuprinsul Patriarhiei Române.

Această sfințire a Marelui Mir s-a săvîrșit pentru a unsprezecea oară în Sfînta noastră Biserică Ortodoxă Română, în anul mîntuirii noastre nouă sute șasezeci și cinci, luna aprilie, în ziua a douăzeci și doua, în Sfînta și Marea Joi a Patimilor Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos și pentru a patra oară în vremea păstoriei Noastre ca Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

S-a întocmit acest act și s-a scris în această Condică sfîntă, semnîndu-se de toți ierarhii care au luat parte la această sfințire a Sfîntului și Marelui Mir.

Dr. IORGU D. IVAN

Profesor la Institutul Teologic Universitar, Sibiu

ADORMIREA MAICII DOMNULUI

„Întru naștere fecioria ai păzit; întru
Adormire, lumea nu ai părăsit...”

(Tropar)

De câte ori ne părăsește cineva, plecînd pentru totdeauna dintre noi în viața de dincolo, avem străvechiul și creștinescul obicei de-a rosti cîteva cuvinte în legătură cu viața și faptele frumoase pe care le-a avut persoana adormită. De-altfel, nici o ființă omenească, oricît ar fi de modestă, nu pierе prin moarte, deodată cu desfacerea componentelor sale firești. Viața desfășurată a omului nu poate fi închisă în mormînt, ci ea rămîne în amintirea urmașilor și aprecierea lor.

Astăzi, Biserica noastră face prăznuirea Adormirii Maicii Domnului și mutarea Ei din viața aceasta, la cea viitoare și veșnică.

Deși a fost dintre noi, cu aceeași fire omenească, dar de-o curățenie mai presus de gînd, nu știm care minte și limbă omenească este în stare să cuprindă într-un singur buchet toată floarea virtuților ei și frumusețea fără de asemănare a vieții aceleia căreia Biserica, pe lîngă imnologia zilnică, alît de caldă și de înălțătoare, îi face pomenire deosebită, de nouă ori în an (8 sept., 1 oct., 21 nov., 9 și 26 dec., 25 martie, 2 iulie 15 și 31 august).

Prunca mult dorită a dreptilor Ioachim și Ana e fiica preacurată, adusă ca jertfă vie la Sfînta Sfîntelor, pentru a fi crescută lui Dumnezeu, Biserică vie și nefăcută de mină.

Saiba rugăciunilor i-a fost podoabă nepieritoare, cuvîntul proorocesc și Psalmii împărătești i-au desfătat auzul tinereții, iar hrana cerească i-a fost pîinea vieții sale — crinul cel neveșejit.

Ca o porumbiță curată și-a îndulcit privirea în strălucirea Sionului, ca și în simplitatea de mai tîrziu a Nazaretului, trăind cu profunzime fiorul curățeniei și în fața oamenilor și a îngerilor.

Dacă, prima Evă s-a îndoit de cuvintele Domnului Dumnezeu și a frînt porunca ascultării (Fac. 3, 6) aducînd moarte pentru neamul omenească, a doua Evă — Preacurata Maică Fecioara Maria — ne-a dăruit viața cea nepieritoare. Ascultătoare făcîndu-se peste fire, primește Cuvîntul lui Dumnezeu prin îngerul trimis, încredințîndu-și viața Ziditorului a toate: „Iată, roaba Domnului. Fie mie după cuvîntul Tău!” (Lc. 1, 38); pentru ca, într-adevăr, să putem rosti și noi împreună cu Elisabeta, rudenia sa: „Fericită este care a crezut că vor fi împlinite întocmai cele spuse ei de la Domnul” (Lc. 1, 45).

Scara cerească pe care, odinioară, a văzut-o patriarhul Iacob, între pămînt și cer (Fac. 28, 12), trepte îngerilor făcîndu-se, e minunata viziune profetică, e lucrul binecuvîntat al Fecioarei preacurate, care, prin Hristos, a unit cerul cu pămîntul și ne-a legat nădejdea nezdruncinată de Cel nemuritor. E casa înțelepciunii lui Dumnezeu (Pilde 9, 1) prin care am ajuns la „lumina cunoștinței”; e ușa cerească prin care a intrat Dumnezeu (Iez. 44, 2) și ne-a făcut nouă cale la ceruri, spre mîntuire.

E, după cum cîntăm, toți credincioșii: „mai cinstită decît Heruvimii și mai mărită, fără de asemănare, decît Serafimii” (Irmos).

E mijlocitoarea neadormită către Fiul său și Dumnezeuul nostru, zîcîndu-ne și astăzi: „Faceți ceea ce vă va spune” (Io. 2, 5). E dragostea revărsată peste neamul creștinesc a aceleia, care dintre noi fiind, cunoaște bucuriile și durerile vieții, ca una care a fost Maică și Fecioară.

Cea mai înaltă și limpede bucurie s-a împletit cu cea mai profundă durere, în inima Fecioarei, ca o cumpănă peste veacuri a rezistenței umane. Cine pe lume s-a bucurat vreodată ca aceea la care i-au cîntat îngerii lingă leagănul Fiului său și cine a atîns măcar marginea bucuriei pe care Fecioara a trăit-o în vremea cînd Fiul său și Dumnezeu alina durerile oamenilor și a dat lumii viață, bucurie și pace?

Dar cine mai mult decît cea care astăzi se mută de pe pămînt la cer a pătimit cu inima zdrobită de durere, ca mamă, văzîndu-și Fiul pătîmind pe cruce, „cu trupul adormind ca un muritor, Împăratul și Domnul”? (Sfetilna Invierii). Cu adevărat copleșitor poate fi considerat strigătul Fecioarei: „Primăvară dulce, Fiul meu prea dulce, frumusețea unde ți-a apus? Mult înlăcrimată a strigat Fecioara, rărunchii pătrunzîndu-și”, cum stihuieste creștinătatea pînă astăzi, în cîntec, la Prohodul Domnului (st. III, 13 și 23).

Pare că a fost depășită și taina înțelegerii omenești într-o astfel de cutremurătoare priveliște...

Ca o rostogolire de nori furtunoși au trecut durerile prin inima Maicii-Fecioare, pentru ca după trei zile să vadă pe Fiul său și Dumnezeuul nostru înviat din morți și împreună bucurîndu-se pe pămînt, cu îngerii din ceruri.

Acum se mută dintre noi „lauda fecioriei din care Dumnezeu s-a întrupat și prunc s-a făcut...” (Irmos). Se duce la ceruri aceea care pe pămînt a viețuit ca îngerii, ducînd cu sine bucuriile și durerile noastre, mijlocind la Fiul său și Domnul nostru: „Rugătoare caldă și zid nesurpat, izvor de milă și lumii scăpare” (Trop. gl. 2, Sf. Maslu) fiind Fecioara Maria rămîne rugătoarea creștinilor către Dumnezeu.

Toată suflarea îți cîntă, toți te laudă, toți te strigă să nu treci cu vederea suspinarea păcătoșilor, în ceasul cînd va judeca Fiul tău lumea (Priceastă). Tu ești pecetea cîntărilor bisericesti și ancora nădejdlor noastre, a credincioșilor. Maicile și fecioarele împreună se bucură de ocrotirea ta, Stăpîină, prinos de laudă aducînd și cinstind prăznuirea ta.

E ziua adormirii tale, Maică Preacurată: „Neamurile toate te fericesc pe tine, una de Dumnezeu Născătoare. Bîruiescu-se rînduielele firii întru tine curată Fecioară, că nașterea feciorește și moartea arvunește viață. Ceea ce ești după naștere Fecioară și după moarte vie, mîntuiești pururea Născătoare de Dumnezeu, moștenirea ta” (Irmos Ps. 9).

Dacă fereastra inimii noastre e poate păienjenită de urzeala păcatelor și razele strălucirii tale abia le întrezărim, curățenia ta, bunătatea ta, smerenia și dragostea ta, răbdarea și mijlocirea ta, Sfîntă Fecioară, să ne fie acoperămînt și zid tare întru ispite și întru necazuri izbăvire. Așa te rugăm, pe tine, Maică preacurată, care „întru naștere fecioria ai păzit și întru adormire lumea nu ai părăsit, de Dumnezeu Născătoare; mutatu-te-ai la viață, fiind Maica Vieții și cu rugăciunile tale mîntuiești din moarte sufletele noastre”. Amin.

Preot NICHIFOR TODOR

REVISTA PATRIARHIEI DIN MOSCOVA, N-RII 1—12 DIN 1965

Nr. 1 (1965 al R.P.M.¹) se deschide cu scrisorile irenice și telegramele pe care Sanctitatea Sa Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, le-a adresat Bisericilor Ortodoxe surori cu prilejul marilor sărbători ale Nașterii Domnului și Anului Nou 1965. În continuare se relatează despre diferite probleme bisericesti interne și vizita pe care Arhiep. H. Hinan, Primatul Bisericii Romano-Catolice din Anglia, a făcut-o la Moscova.

A. Vedernicov semnează articolul „Biserica Ortodoxă Rusă în anul 1964”. Articolul va continua.

Prediciile: Săptămîna a 22-a după Cincizecime și Cuvînt în ziua Nașterii Domnului sînt semnate de I. P. Sf. Mitropolit Nicodim și P. C. Prot. M. Lebedev. Prima predică a fost rostită în biserica catedrală din orașul Coventry (Anglia).

La rubrica „În apărarea păcii” (p. 46—54) se prezintă știri cu privire la mersul lucrărilor Comitetului executiv al Conferinței Creștine pentru Pace (Anglia, 18—20 nov. 1964); Un scurt raport, Chemarea și Declarația — făcute la „Conferința internațională pentru pace și colaborare” (New Delhi, 14—18 nov. 1964).

La rubrica „Articole”, A. Kazem-Bek semnează articolul „După cea de-a III-a sesiune a Sinodului II Vatican.

Rubrica „Din viața Bisericilor Ortodoxe Autocefale” cuprinde reportajul despre sărbătorirea la Academia Teologică din Sofia a împlinirii a 150 ani de existență a Academiei duhovnicești din Moscova și despre alegerea și intronizarea Întistătorului Bisericii Ortodoxe Cehoslovace în persoana I.P.S. Mitropolit Dorotei de Prešov.

Nr. 2/1965 al revistei, la rubrica „Din viața Bisericilor Ortodoxe Autocefale”, cuprinde cuvîntarea I. P. Sf. Nicodim, Mitropolitul Lenîngradului și Ladogei, șeful delegației Bisericii Ortodoxe Ruse, rostită la deschiderea celei de a III-a sesiuni a Conferinței Panortodoxe de la Rodos, la 1 nov. 1964 și cuvîntarea ținută de același la Consfătuirea de la Rodos. Tot aci se cuprind reportajele cu privire la noul paroh al metocului din Odesa al Patriarhiei Alexandriei și despre sosirea noului paroh al metocului bulgar din Moscova.

Dintre „Articole” menționăm: Bisericile creștine și săvîrșirea slujbelor divine pe timpul Sf. Ioan Gură de Aur (după operele sale) — continuare

din nr. 11—12/1964, semnat de I.P.Sf. Mitropolit Nicodim de Leningrad și Ladoga și Activitatea pastorală a Sanctității Sale Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, cu ocazia împlinirii a 20 ani de slujire patriarhală, semnat de P. C. Arhim. Tihon.

La rubrica „Probleme ale unității creștine” se cuprinde o scurtă dare de seamă despre lucrările Comisiei pentru misiune mondială și evanghelizare a Consiliului Ecumenic al Bisericii, în orașul Mexic, între 8—9 dec. 1964.

Nr. 3/1965, cuprinde la început „Declarația Sanctității Sale Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii, în legătură cu intervenția S.U.A. împotriva Republicii Democrate Vietnam” și diferite informații referitoare la problemele bisericești interne și sosirea în U.R.S.S. a I. P. Sf. Dorotei, înfățișătorul Bisericii Ortodoxe Autocefale din Cehoslovacia.

La rubrica apărarea păcii este menționat faptul că un grup de conducători ai Conferinței Creștine pentru Pace au sosit la Moscova, înmînînd Președintelui Sovietului Suprem al U.R.S.S. Mesajul adresat tuturor guvernelor statelor lumii de cea de a II-a Adunare mondială creștină pentru apărarea păcii.

La rubrica „Probleme ale unității creștine” se analizează Declarația dată de Comitetul central al Consiliului Ecumenic al Bisericii în ședința de la Enugu din Nigeria (Africa), în ianuarie 1965, cu care ocazie s-au dezbătut probleme internaționale pentru pace, dreptate socială și libertate.

V. Vladimirov semnează recenzia revistei noastre „Ortodoxia” nr. 3—4 1963.

Nr. 4/1965 al revistei începe cu rubricile: Partea oficială și Viața bisericească. În aceste rubrici se cuprind probleme privitoare la viața internă a Bisericii Ortodoxe Ruse, ca: Epistole și pastorale, Hotărîri ale Sf. Sinod, mișcare în clerul înalt ortodox. Rubrica se încheie cu un „Prospect” privind admiterea în școlile teologice ale Patriarhiei Ortodoxe Ruse la cursurile de zi și la cele fără frecvență, pentru anul școlar 1965/66.

Rubricile „Predica bisericească” și „În apărarea Păcii” cuprind: „Cuvînt la Duminica Floriilor”, semnat de Arhiep. Leonid și probleme ale păcii din ultima vreme, încheindu-se cu Cuvîntarea I. P. Sf. Mitropolit Nicodim, vicepreședinte al Consiliului Ecumenic al Bisericii, la ședința din Sofia.

Pr. C. Pr. A. Fomin face o scurtă prezentare a personalității I. P. Sf. Mitropolit Dorotei, înfățișătorul Bisericii Ortodoxe Cehoslovace, care a fost oaspetele Bisericii Ortodoxe Ruse între 2—22 februarie 1965.

La rubrica „Probleme ale unității creștine”, S. Preobrajenski face o prezentare a Bisericii reformate din Franța. Această Biserică numără 1500 parohii cu 700 pastori și cu 3 facultăți de Teologie, la Paris, Stras-

bourg și Montpellier. Mulți dintre reprezentanții acestei Biserici se află în posturi de răspundere în instituțiile centrale ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

La rubrica „Articole” urmează două studii: Învierea lui Hristos, izvor de bucurie și viață veșnică, semnat de Prof. A. Gheorghievski, și: Bisericiile Creștine și serviciul divin pe timpul Sf. Ioan Gură de Aur, semnat de I. P. Sf. Mitropolit Nicodim al Leningradului și Ladogei. Se încheie cu rubrica „Bibliografie”.

Nr. 5/1965. După „Partea oficială” și „Viața bisericească” — care se încheie cu relatări privind viața Misiunii ortodoxe ruse din Ierusalim — la rubrica „Predica bisericească” P. Cuv. Ierom. Chiril Nacis, lector la Academia Teologică din Leningrad, și P. C. Prot. A. Vetelev semnează: Predică la Duminica Mironosișelor și Cuvînt la Injumătățirea Praznicului Cincizecimii.

Rubrica „În apărarea Păcii” cuprinde, între alte, relatări în legătură cu împlinirea a 20 ani de la marea biruință a îngenuncherii totale a armatelor hitleriste, care invadaseră teritoriul U.R.S.S., izbîndă care azi, împreună cu țările socialiste, se prăznuiește la 9 mai, și „Comunicatul ședinței Comisiei teologice a Conferinței Creștine pentru Pace”, care s-a ținut la Leningrad între 8—10 sept. 1965.

P. Sf. Episcop Pitirim, la rubrica „Din viața Bisericilor Ortodoxe Autocefale”, semnează articolul: „Opera literară a Sanctității Sale Patriarhului Chiril al Bulgariei”.

Rubrica „Probleme ale unității creștine” cuprinde studiul docentului N. Zabolotski în legătură cu Conferința patriarhilor Bisericilor necalcedonice, care s-a ținut la Addis-Abeba în ian. 1965, din inițiativa lui Haile Selassie I, împăratul Etiopiei.

Articolele „Bisericiile creștine și serviciul divin pe timpul Sf. Ioan Gură de Aur” (după operele sale), în continuare, este semnat de I. P. Sf. Mitropolit Nicodim, și „Iubirea creștină după scrierile Sfîntului Apostol Ioan Teologul”, semnat de P. C. Pr. I. Ghiliașev. Se încheie cu rubrica „Bibliografie”, unde V. Vladimîrov face recenziile revistei noastre „Studii Teologice” nr. 3—4/1964.

Nr. 6/1965 — Partea oficială cuprinde: Hotărîri și decizii ale Sf. Sinod și pelerinaje la Sinai și în Pămîntul Sfînt.

Predicile: „Cuvînt la sărbătoarea Sfînteii Treimi”, rostită înainte de Vecernia cea Mare, este semnată de P. C. Prot. I. Bogdanovici și „Predică la Înălțarea Domnului” semnată de P. C. Prot. A. Sergheenco.

La rubrica „În apărarea Păcii” remarcăm studiile: „Ziua Victoriei și apărarea păcii” semnat de I. P. Sf. Mitropolit Nicodim, studiu referitor la împlinirea a 20 ani de la ziua biruinței asupra Germaniei fasciste. „Alarmă

„ingrijorătoare“ de I. Orlov, în legătură cu agresiunea americană în Vietnam. „Comunicatul ședinței Comitetului pentru problemele internaționale de la Conferința Creștină pentru Pace“ și recenzia revistei „Conferința Creștină pentru Pace“ nr. 11, 12, 13/1964, semnată de E. Z.

P. Sf. Episcop Alexei de Talin și Estonia face o dare de seamă despre ședința Comisiei „Credință și Constituție“, ce s-a ținut la Aarhus-Danemarca (15—26 aug. 1964).

„Din viața Bisericilor Ortodoxe autocefale“ cuprinde: Sf. Sofronie de la Vraciansc, de H. Popov, Exarhul bulgar Iosif I (50 ani de la moarte) și Necrologul protopresbiterului Ștefan Țancov, semnate de A. Ignatiev. Toate studiile de mai sus se referă la personalități de seamă din Biserica Ortodoxă Bulgară.

La rubrica „Articole“, I. P. Sf. Mitropolit Nicodim semnează studiul „Bisericile creștine și serviciul divin în timpul Sf. Ioan Gură de Aur“ (după operele sale), în sfârșit, iar A. Prosforin semnează articolul „Sf. Ioan, mitropolit de Tobolsc și al întregii Siberii (250 ani de la moartea sa)“.

La rubrica „Bibliografie“, P. Cutepov recenzează revistele sârbe „Glasnic“ și „Misionarul“ pe 1964.

Nr. 7/1965. Predica bisericească este reprezentată prin: Cuvînt în săptămîna a 4-a după Cincizecime de P. C. Prot. A. Gluşacov și Predică în săpt. a 6-a după Cincizecime de P. Sf. Episcop Teodosie.

La rubrica „In apărarea Păcii“ subliniem articolele: Cuvîntarea rostită în cinstea primirii participanților la ședința Comisiei teologice a Conferinței Creștine pentru Pace, ce a avut loc la Leningrad (11 apr. 1965), de I. P. Sf. Mitropolit Nicodim; „Intruparea ca învățătură de bază despre pace“ (referat susținut la ședința Comisiei teologice a Conf. Creștine pentru Pace) de docent Prot. L. Voronov.

Alegerea noului înfrățitor al Bisericii Ortodoxe Cehoslovace se însemnează la rubrica „Din viața Bisericilor Ortodoxe Autocefale“.

Rubrica „Articole“ cuprinde: „Încă despre Sinodul II Vatican“, de A. Kazem-Bek și „Țercoven Vestnic“ pe 1964, organ al Bisericii Ortodoxe Bulgare, recenzie de I. H.

Nr. 8/1965. După problemele oficiale și de viață bisericească internă, Prot. A. Scvorțov semnează două predici: Schimbarea la Față și Adormirea Maicii Domnului.

Subiecte publicate în legătură cu apărarea păcii semnează S. Preobrajenski și P. C. Prot. A. Medvedski.

Articole în legătură cu comemorarea a 550 ani de la moartea lui Ioan Hus semnează I. P. Sf. Mitropolit Nicodim, Prof. Ian Lohman, P. C. Prot. P. Socolovski.

Studiul „La solemnitățile mileniului de la Athos” — continuare — este semnat de P. C. Prot. Feriz Berki.

Nr. 9/1965. După o grea și lungă suferință, la 15 iulie 1965 a încetat din viață docentul A. F. Șișchin de la Academia duhovnicească din Lenin-grad. Necrologul teologului (de 68 ani) este semnat de V. Necrasov, docent al Academiei duhovnicești din Leningrad.

Predicile din Duminica a 9-a după Cincizecime și Duminica a 11-a după Cincizecime sînt semnate de P. Sf. Episcop Teodosie și P. C. Prot. M. Lebedev.

Rubrica „Din Viața Bisericii Ortodoxe Autocefale” redă solemnitățile intronizării I. P. Sf. Mitropolit Ștefan al Varșoviei și al întregii Polonii, întîistătător al Bisericii Ortodoxe din Polonia.

La rubrica „Probleme ale unității creștine”, docent N. Zabolotski prezintă Referatul asupra conferinței ce a avut loc în 28 iunie — 3 iulie 1965 la Institutul Ecumenic din Bossey (Elveția), cu care ocazie s-a tratat tema: „Acțiunea împăciuirii dumnezeiești între popoare în timpul de față”. La conferință au participat peste 100 de reprezentanți ortodocși, rom.-catolici, protestanți și pentecostaliști. Autorul, printre altele, subliniază: „Acțiunea dumnezeiască de conciliere se vedește mai întîi de toate în actul întrupării lui Dumnezeu, în care toată omenirea după natură a fost însușită de Dumnezeu și chemată spre înnoire și îndumnezeire”, El cere un răspuns eficient al omului la chemarea lui Dumnezeu, adică năzuința (tendința) liberă spre bine și dreptate.

În continuare rubrica „Articole” cuprinde studiul „Fericitul Iosif Voloțki” (450 ani de la moartea sa) semnat de V. Talin. Tot în cadrul ei P. C. Prot. Feriz Berki prezintă în continuare „Solemnitățile mileniului de la Athos”.

Nr. 10/1965. La rubrica „Viața bisericească” se subliniază: Servicii săvîrșite de Săcilitatea Sa Alexei, Patriarhul Moscovei și al întregii Rusii; Începutul noului an școlar la școlile duhovnicești; Vizita mitropoliților greci; Sosirea în U.R.S.S. a delegației Bisericii Ortodoxe Sîrbe; Zile de neuitat petrecute în Patrie; O scrisoare a pelerinilor din R.F.G.; Din viața eparhiei, etc.

Predici: „Schimbarea la Față” de I. P. Sf. Mitropolit Nicodim și „În Duminica de după Înălțare” de P. C. Prot. M. Lebedev.

„În apărarea Păcii” cuprinde: Comunicatul Comisei C.C.P.P. pentru studierea problemelor ecumenice; Comunicatul ședinței Secretariatului internațional al Conferinței Creștine pentru Pace; Congresul Mondial pentru pace, neînfrîngere națională și dezarmare totală; Chemarea Conferinței Creștine pentru Pace în legătură cu aniversarea a 20 ani de la bombardarea atomică, de la Helsinki ș.a.

„Probleme ale unității creștine“. Dl. A. Kazem-Bek semnează articolul „Dr. W. A. Visser't Hooft la 65 ani“; Docent N. Zabolotski — „Solidaritatea și colaborarea pentru pace și progres“; N. Z. prezintă „Deschiderea nou lui centru ecumenic de la Geneva“, ș.a.

La rubrica „Articole“ semnalăm studiile: Solemnitățile mileniului de la Athos-sfârșit, de P. C. Prot. F. Berki; Dimitrie, arhiepiscop de Cherson și Odesa de V. Talin; Cuvînt la Duminica a 15-a după Cincizecime, de I. P. Sf. Arhiep. Dimitrie și Despre sărbătoarea Acoperămîntului, de V. Teplov.

„Bibliografia“ recenzează „Apostolul Varnava“ pe 1964, revistă a Bis. Ort. din Cipru și revista noastră „Studii Teologice“ nr. 5—6, 7—8, 9—10 pe 1964.

Nr. 11/1965. „Viața bisericească“. În 14 oct. 1965, la Academia și Seminarul teologic din Moscova, ca întotdeauna, au avut loc solemnitățile prăznuirii hramului „Acoperemîntul Maicii Domnului“. Pentru participarea la solemnități, la Academie au sosit mulți arhipăstori ai Bisericii Ortodoxe Ruse, reprezentanți ai școlilor duhovnicești din Leningrad și alți musafiri. După tradiție, în ajunul zilei solemnităților s-a săvîrșit Sf. Liturghie și parastas pentru cei răposați, foști reprezentanți ai acestor școli. Articolul este semnat de Pr. Lev. Mahno, student an. IV la Academia duhovnicească din Moscova.

„Predica bisericească“ este ilustrată prin „Învățătură în Duminica a 20-a după Cincizecime“ de Pr. N. Vedernicov și „Predică în ziua Sf. Arhanghel Mihail și cele fără de trupuri puteri cerești“ de N. Ivanov.

„În apărarea Păcii“ cuprinde: Rezoluția ședinței Comitetului Consultativ — continuare a lucrărilor Conferinței Creștine pentru Pace; Cuvîntarea I. P. Sf. Mitropolit Nicodim ținută la ședința plenară și Comunicatul ședinței Comitetului Consultativ menționat mai sus; Seminarul tineretului creștin din Davle (Republica Socialistă Cehoslovacă) de G. Troițki, candidat în teologie. Seminarul tineretului creștin a avut loc în 26 aug. — 4 sept. 1965 în orașelul Davle de lângă Praga, unde s-a dezbătut tema „Răspunderea creștinilor zilelor noastre în problema construirii păcii“.

Participanții la seminar s-au cunoscut, au discutat amical și s-au despărțit cu nădejdea că au făcut un lucru folositor pentru problema păcii și a Bisericilor lor și cu hotărîrea de a se întîlni din nou, pentru aceleași probleme, în Anglia, cam în același timp al anului 1966.

Rubrica „Probleme ale unității creștine“ cuprinde Referatul ținut la Facultatea de Teologie a Universității din Helsinki: „Pe căile unității tuturor creștinilor“, de I. P. Sf. Mitropolit Nicodim și „Cel de al XIX Congres Internațional al Vechilor catolici de la Viena“ (22—26 sept. 1965) de I. P. Sf. Arhiepiscop Vasile, congres ce obișnuit se organizează la 4—5 ani.

La rubrica „Articole“ I. P. Sf. Mitropolit Ioan (Vendlan) prezintă un documentat studiu despre Eusebie al Cezareii și „Istoria sa Bisericească“. P. C. Prot. A. Sergheenco: un studiu despre „Iubirea frățească după operele Sf. Tihon Zadonski“.

Nr. 12/1965. După însemnările oficiale și din viața bisericii, privind probleme bisericești interne și externe ale Bisericii Ortodoxe Ruse, la Rubrica „Predica bisericească“ I. P. Sf. Arhiepiscop Teodosie publică predica „Sf. Nicolae făcătorul de minuni“, iar N. Ivanov, „Cuvînt la Nașterea Domnului Iisus Hristos“.

„În apărarea Păcii“ cuprinde: Predica rostită de I. P. Sf. Mitropolit Nicodim în Biserica Sf. Adormiri din Budapesta: referatele: „Solidaritate și colaborare pentru dreptate și pace“ și „Probleme ecumenice“, semnate de P. C. Prot. P. Socolovski. Ele privesc sesiunea Comitetului Executiv din 13—17 oct. 1965 de la Budapesta.

La rubrica „Articole“ semnează studii Prof. A. Gheorghievski: „Marea bucurie“, P. C. Prot. N. Bogdanovici: „Întru întâmpinarea Nașterii Domnului“ și V. Tallin „Protoiereul A. P. Malțev“ (50 ani de la moartea sa).

Din fugara lui prezentare, se poate vedea cuprinsul bogat, variat și edificator al acestei reviste.

Biblioteca Mitropolitană Sibiu

Pr. C. PISTRUI

INCHEIEREA ANULUI ȘCOLAR 1965—1966 LA INSTITUTUL TEOLOGIC DE GRAD UNIVERSITAR DIN SIBIU

Cu ajutorul lui Dumnezeu, încă un an de muncă — al 155-lea de existență neîntreruptă a sa — a fost încheiat la Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu. Desfășurarea satisfăcătoare a activității sale specifice se datorește în primul rând îndrumării atente și neconținute pe care Înălții Ierarhi care ocîrmuiesc înțelepțește eparhiile Mitropoliilor Ardealului și Banatului o hărăzesc părintește acestui așezămînt de pregătire a clerului Bisericii noastre.

Ca și pînă acum, în cursul anului școlar 1965—1966 Institutul Teologic de grad Universitar din Sibiu s-a bucurat de grija deosebită pe care i-o poartă zi de zi Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului. Pe de altă parte, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului și Prea Sfinții Episcopi Teoctist al Aradului, Teofil al Clujului și Valerian al Oradiei s-au folosit de diferite prilejuri — examene de diplomă etc. — spre a vizita Institutul, a ține sfat cu profesorii și cu duhovnicii și a sta de vorbă părintește cu studenții teologi care sînt fii ai eparhiei respective, interesîndu-se îndeaproape de rîvna lor la studii, de conduita lor și de trebuințele lor materiale. Aceste vizite au constituit apoi tot atîtea ocazii de întîlnire a înalților ierarhi cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului și de chibzuită împreună-sfătuire pentru asigurarea unei desfășurări corespunzătoare a întregii lucrări de pregătire a viitorilor preoți, pe care o săvîrșește Institutul sub conducerea Chiriarhilor din Ardeal și Banat, potrivit directivelor Sfîntului Sinod și ale președintelui său, Prea Fericitul Părinte Patriarh *Justinian* și în conformitate cu legiunile bisericești și cetățenești în vigoare.

În cursul anului școlar 1965—1966 programul de cursuri și seminarii, ca și cel de educație duhovnicească, s-a desfășurat în mod organizat, cu respectarea riguroasă a prevederilor regulamentare.

Paralel cu îndeplinirea îndatoririlor de catedră și în colaborare frățească permanentă cu colegii lor de la Institutul Teologic de grad Universitar din București și de la Institutul Teologic Universitar Protestant din Cluj (mai ales cu Secția evanghelică-luterană C. A. din Sibiu), profesorii Institutului au desfășurat o rodnică activitate de studii și documentare în cadrele programului de activitate pregătitoare pentru manifestările periodice ale Consiliului Ecumenic al Bisericilor și ale Conferinței Creștine pentru Pace. Această activitate stă sub îndrumarea directă a Sfîntului Sinod.

La rîndul lor, studenții Institutului nostru — conduși de profesori și duhovnici — au participat la feburile manifestări cultural-sociale din orașul Sibiu și din raion, la acțiuni de folos obștești și la excursii instructive în diferite regiuni ale țării.

Scopul activității care se desfășoară în Institut este pregătirea de slujitori bisericești devotați instituției sfinte și țării noastre, preoți cu pregătire teologică și cetățenească temeinică.

Telul acesta a fost urmărit — în cadrele îndrumărilor date de Sfîntul Sinod al Bisericii noastre — și la cursurile preoțești de îndrumare misionară și pastorală care se desfășoară an de an la așezămîntul bisericesc din Curtea de Argeș. În frățească conlucrare cu colegii lor de la Institutul Teologic de grad Universitar din București, profesorii Institutului nostru au asigurat conducerea lor locală (unii dintre ei fiind responsabili ai seriilor respective), cît și îndeplinirea programului de activitate zilnică. Totodată, ei au luat parte activă la primirea feluriților oaspeți de peste hotare care au vizitat așezămîntul de la Curtea de Argeș în perioada cursurilor. Cu aceeași atenție și bucurie creștinească au colaborat profesorii și studenții Institutului la primirea oaspeților străini care i-au vizitat la Sibiu: unii, din Geneva; alții, din R. F. Germană și alții de la Facultatea de Teologie a Universității din Salonic-Grecia (sub conducerea Dlui decan prof. dr. Sava Aguridis).

Activitatea gospodărească în Institut, desfășurată prin osîrdia tuturor salariaților și sub conducerea nemijlocită a P. C. Rector Dr. Sofron Vlad, a înregistrat frumoase realizări de întreținere a localului prin executarea lucrărilor de sezon. Serviciul administrativ (secretar șef Diacon Const. Voicu și colaboratorii) și cel economic-financiar (contabil șef Pr. Dorin Perian și colaboratorii), ca și biblioteca (bibliotecar: Pr. Ioan Beju și colaboratorii) și cantina (resp.: magistrand Ioan Floca), au îngrijit cu luare-aminte de rezolvarea lucrărilor de cancelarie, de înzestrare materială și întreținere și de inventar bibliografic.

Duhovnicii Institutului (P. C. preoți Moise Popovici și Dr. Simion Radu) au asigurat îndeplinirea programului liturgic, pe lîngă îngrijirea duhovnicească a studenților teologi, în exercitarea căreia au fost ajutați de profesori ori de cîte ori s-a simțit trebuința.

Programul zilnic de cursuri a luat sfîrșit în ultima zi lucrătoare a lunii mai a.c.

Dimineața, la Liturgia arhierească săvîrșită în Paraclisul Institutului de către Prea Sfințitul Arhiereu Emilian Antal, înconjurat de un sobor de profesori-preoți, duhovnici și studenți-preoți, studenții anului IV s-au cuminecat, potrivit datinei.

Cu acel prilej, obișnuitul cuvînt de povățuire le-a fost adresat de profesorul îndrumător de an, Dl Asistent Mircea Păcurariu.

Studentul absolvent Micle Valer a dat expresie simțămîntelor cu care promoția lui întîmpină activitatea viitoare.

La Sf. Liturghie a participat Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului, înconjurat de profesorii Institutului și de alți colaboratori de la centrul eparhial.

După Sf. Liturghie, studenții anului IV și-au exprimat în cuvinte

simțite recunoștința față de ostenitorii Institutului — rector, profesori, duhovnici ș.a. — oferindu-le buchete de flori la locurile lor de muncă.

De asemenea, ei și-au luat un mișcător rămas-bun de la colegii lor din ceilalți ani, făcându-și reciproc urări de bună reușită în strădaniile ce-i așteaptă de-acum încolo și pe unii și pe ceilalți. Cheia sălii de curs a anului IV — a cărei intrare era împodobită cu ghirlande din frunză de stejar, iar deasupra avînd inscripția de invitare la revederea colegială de un deceniu de la absolvire (1966—1976) — a fost predată, simbolic, studenților absolvenți ai anului III.

În cursul lunii iunie a.c., potrivit programărilor făcute din vreme pe baza prevederilor regulamentare, s-au desfășurat examenele de sfîrșit de an, urmate de examenele pentru obținerea diplomei de Licență în Teologie. Examenalele candidaților din Eparhia Aradului și din Eparhia Clujului au fost prezidate personal de Prea Sfinții Episcopi Teoctist și Teofil.

În aceeași perioadă, potrivit dispozițiilor regulamentare, P. C. Profesori Dr. Milan Șesan și Dr. Spiridon Cîndea au prezidat examenele de diplomă desfășurate la Seminariile Teologice (cu Școlile de cîntăreți bisericești) din Caransebeș și Cluj.

Festivitatea încheierii anului școlar 1965—1966 s-a desfășurat Duminică 26 iunie a.c.

Dimineața, la sorocul îndătinat, s-a săvîrșit în Catedrala mitropolitană Sfînta slujbă a Utreniei și apoi, în continuare, Sfînta Liturghie arhierescă, de către Prea Sfințitul Episcop Teofil al Vadului, Feleacului și Clujului, înconjurat de un sobor de preoți alcătuit din: P. C. Preoți-profesori Arhim. Dr. Nicolae Mladin, Dr. Dumitru Belu și Dr. Grigorie Marcu; P. C. Consilier arhiepiscopesc cultural Pr. Ioan Vlad; P. C. Prot. raional Ioan Munteanu; P. C. Duhovnic Moise Popovici; preoții-parohi ai Catedralei ș.a.

La priceastă, din amvonul Catedralei, a predicat P. C. Prof. Dr. Dumitru Belu, adresînd la sfîrșit un cuvînt adecvat studenților teologi și cu deosebire absolvenților Institutului.

Răspunsurile liturgice au fost date de Corul mixt al Catedralei, dirijat de P. C. Conf. Gheorghe Șoima.

La sfîrșitul Sfîntei Liturghii, cu îngenuncherea cuvenită, P. C. Arhim. Prof. Dr. Nicolae Mladin a dat citire Rugăciunii de mulțumire pentru încheierea anului școlar.

La Sf. Liturghie a luat parte Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Nicolae* al Ardealului.

După Sf. Liturghie, la reședința sa, Înalt Prea Sfințitul Mitropolit *Nicolae* al Ardealului a primit în audiență pe absolvenții promoției de acum 40 de ani (1926).

La orele 12 — în aula Institutului — a început desfășurarea programului festiv al încheierii anului școlar.

Întîmpinați fiind cu Imnul arhieresc, executat de corul studenților teologi sub dînguirea P. C. Conf. Gheorghe Șoima, au intrat în aulă I. P. Sf. Mitropolit *Nicolae* al Ardealului și P. Sf. Episcop *Teofil* al Vadului, Feleacului și Clujului.

În sală se mai aflau: P. C. Vicar arhiepiscopesc Tr. Belascu, P. C. Consilieri arhiepiscopesci I. Vlad, I. Velțan și N. Geangalău, P. C. Secretar

arhiepiscopesc Dumitru Călugăr, P. C. Inspector eparhial Pr. Dumitru Ciuchendea, P. C. Protopop raional Ioan Munteanu.

Erau de asemenea de față: Dl Decan și Vicar Prof. Dr. Hermann Binder, reprezentând Institutul Teologic Universitar Protestant din Cluj (cu Secția ev.-lut. C. A. din Sibiu), precum și P. C. Prof. onorar al Institutului Dr. Nicolae Terchilă.

Festivitatea propriu-zisă s-a desfășurat precum urmează:

După cântarea bisericească inspirată din I Tim. 3, 16: „Cu adevărat, mare este taina creștinătății...“, a luat cuvîntul P. C. Rector Dr. *Sofron Vlad*, care a prezentat îndătinata dare de seamă a activității desfășurate în cursul anului școlar. Adresîndu-se celor prezenți la festivitate, P. C. Sa a spus:

La începutul unui an de activitate, obișnuit, se fac planuri, se indică scopurile urmărite și mijloacele care trebuie utilizate pentru atingerea scopului. La sfîrșitul unui an de muncă, de obicei, se fac mai mult analize și constatări în legătură cu realizările din cursul aceluia an.

În cursul anului care s-a scurs, profesorii au depus o muncă asemănătoare agricultorilor, căutînd să pregătească ogorul sufletesc celor proaspăt veniți la Institut și să adîncească brazdele deja trase în anii trecuți în ogorul sufletesc al studenților din anii superiori. Lucrul acesta l-au făcut în orele de cursuri, în orele de seminarii, în orele de consultații, în conferințe și cu toate prilejurile pe care le-au avut de a se întreține cu studenții care le-au solicitat îndrumări.

Activitatea profesorilor nu s-a redus numai la munca didactică. Ei au redactat conferințele pentru cursurile de îndrumare preoțească de la Curtea de Argeș, au participat la ele după cum au fost rînduiți să țină cursuri și seminarii, ca și la examenele de la sfîrșitul acelor cursuri. Profesorii au fost solicitați în același timp să prezideze conferințe preoțești. Au ținut apoi săptămînal conferințe în care au fost înfățișate studenților noștri frumusețile Patriei, realizările poporului nostru și eforturile făcute pentru obținerea acestor realizări. Ei au redactat lucrările cuprinse în norma științifică, au contribuit prin studii la susținerea Revistei „Mitropolia Ardealului“ și a „Telegrafului Român“, unde trudesce de ani de zile doi dintre profesorii noștri, Părintele arhimandrit Nicolae Mladin, redactorul „Telegrafului Român“, și Părintele profesor Grigorie Marcu, redactorul Revistei „Mitropolia Ardealului“.

În grija profesorilor a mai căzut sarcina studierii unor probleme pe linie ecumenică. Așa a fost subiectul „Biserica și Societatea“, asupra căruia a pregătit referatul principal Păr. Prof. N. Mladin, ceilalți profesori aducîndu-și contribuția lor la discuțiile care au avut loc în legătură cu această problemă la Institutul nostru, la care au participat și delegații Institutului Teologic din București, ca și ai Institutului Protestant din Cluj și ai ramurei evanghelice de la Sibiu.

Ar însemna să ne prea extindem dacă am înfățișa toate lucrările pe care profesorii au fost solicitați să le facă pe alte linii. Constatăm că profesorii Institutului au făcut maximum de efort pentru a răspunde — pe linie didactică și pe linia activității teologice. Mă simt obligat deci să mulțumesc călduros tuturor colegilor pentru această muncă depusă.

În anul acesta am avut și cîteva vizite străine. Aici amintesc pe cea a D-soarei Dr. Loys Meyhoffer, reprezentantă a Consiliului Ecumenic, însoțită de Dl Prorector N. Chițescu de la Institutul Teologic din București; vizita unor pro-

fesori cu licențiați care urmează seminarul practic din Essen-R.F.G. (25 persoane); vizita profesorilor și studenților de la Institutul frate protestant din Cluj, care s-au întreținut cu profesorii Institutului nostru, și vizita profesorilor și studenților greci de la Facultatea de Teologie din Salonic-Grecia (45 persoane).

Există o lungă tradiție la acest Institut de a nu se face teologie pentru teologie, ci teologie pentru viață. De aceea, tot efortul profesorilor de a forma intelectualicește pe viitorii preoți de mîine a mers mîna-n mîna și cu formarea lor morală. Aici am avut alături de noi pe Părinții duhovnici, cu activitatea lor pe teren sufletesc. În privința aceasta, linia conducătoare a muncii din Institut a format-o cuvintele vechi creștine „ora et labora” (roagă-te și muncește). Pentru noi, e evident că un credincios care se roagă corect este un credincios practicant, el trăiește ceea ce crede. Evanghelia fericește pe cei curați cu inima, fiindcă numai aceia vor vedea pe Dumnezeu, iar prin rugăciune se curăță inima încontinuu pentru a-l putea vedea pe Dumnezeu în acțiunile Lui, pentru a-i înțelege voința și pentru a o pune în practică. Astfel, rugăciunea devine religia în practică, religia vie, religia adevărată, după cum spune un teolog. Omul care se roagă este omul care se înnoiește zi de zi, se fortifică moralicește, iradiind sănătate morală în jurul său. Pentru aceea, munca făcută la cursuri și seminarii a fost întregită zi de zi prin munca duhovnicească făcută la Paraclisul Institutului, prin rugăciune și meditații ca și prin îndrumările duhovnicești date studenților noștri, muncă pentru care țin să mulțumesc celor doi duhovnici.

Studenților noștri nu le-au lipsit condițiile de muncă din Institut. Lor le-a stat la îndemînă o bibliotecă bine organizată, cu cărți și reviste diferite și cu un personal devotat, care nu s-a mărginit numai să le pună la dispoziție cărțile și revistele cerute, ci după cum pot mărturisi studenții înșiși, le-au dat și îndrumări bibliografice în munca lor. Pentru aceea mă văd îndatorat a mulțumi și bibliotecarilor, care au îndeplinit o muncă conștiincioasă de fiecare zi.

N-au lipsit nici celelalte condiții pentru a putea munci. Ei au avut hrană, lumină, căldură și tot ce le putea asigura o muncă rodnică.

Secretariatul a făcut tot efortul pentru a ține în ordine lucrările din diferite sectoare, după cum au făcut și angajații sectorului gospodăresc și ai cantinei, cu tot personalul în subordine, pentru ca alimentația să fie suficientă și igienic pregătită. De aceea mulțumesc tuturor angajaților din administrație și personalului de serviciu pentru munca lor devotată și conștiincioasă.

Rezultatul muncii noastre însă a depins și de înțelegerea și efortul pe care l-au făcut studenții noștri zi de zi. Terenul în care noi am semănat învățătura și îndemnurile bune nu a fost la fel, ci variat. Aruncînd însă o privire peste rezultatul muncii de un an, așa cum a fost el consemnat în registre, trebuie să exprim bucuria că învățătura cea bună și îndemnurile bune numai rareori au căzut pe pămînt sterp. Majoritatea studenților noștri, înțelegîndu-și menirea pentru care se pregătesc, au muncit de sîrg, fructificîndu-și talanții. Putem spune că am constatat o emulație demnă de prețuire între aceștia, atît la studii cît și la purtare, ceea ce ne prilejuiește o adevărată bucurie. Tuturor acestora țin să le mulțumesc. Am nădejdea fermă că cei puțini la număr, care nu s-au integrat încă în această simfonie a muncii stăruitoare, luînd exemplul celor buni, se vor schimba radical în viitor.

Aici mai amintesc că un grup vocal, compus din 16 studenți, a fost solicitat de Casa de Cultură Sibiu, participînd la manifestări culturale în Făgăraș, Sibiu, Avrig, Orlat și alte comune, pretutindeni fiind bine apreciați.

Studenții noștri au participat și la munca patriotică.

În general, putem spune că munca din cadrul Institutului s-a desfășurat pe linia vechii tradiții ce a fost încetățenită aici. Am ținut seamă în munca noastră să formăm slujitori devotați Bisericii și în același timp buni cetățeni ai Patriei noastre, Republica Socialistă România. Pe linia aceasta s-a desfășurat activitatea tuturor ostenitorilor din Institut. Trebuie să mărturisim că munca noastră a fost posibilă datorită sprijinului moral și material larg de care ne-am bucurat din partea Înălților Ierarhi, care au trimis tineri să studieze la Institutul nostru. Noi n-am încetat de-a lămurii pe studenți că orice ajutor material primit de la Eparhii provine din munca credincioșilor jertfelnici, care prin mijlocirea eparhiilor au căutat să sprijine pe tinerii noștri în munca ce o desfășoară aici și că ei sînt obligați în schimbul acestui ajutor material să facă efort la studii și să aibă o purtare demnă de calitatea lor de studenți teologi.

Mulțumim respectuos Prea Fericitului Patriarh Justinian pentru grija ce o poartă bunului mers al Institutelor teologice din Patriarhia noastră. Aceeași mulțumire respectuoasă o adresăm tuturor Înălților Ierarhi din Mitropoliile Ardealului și Banatului în frunte cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului și cu Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului, pentru tot sprijinul moral și material acordat sub formă de burse pentru studenți și ajutor pentru întreținerea Institutului.

Țin să mulțumesc Departamentului Cultelor, pentru înțelegerea pe care a avut-o în problemele Institutului, ca și pentru ajutorul material dat, plătind salariile corpului didactic, personalului administrativ și de serviciu.

De încheiere, mă adresez absolvenților anului IV, care părăsesc Institutul nostru, amintindu-le cuvintele pline de adînc înțeles ale regretatului Mitropolit Nicolae Bălan. Vorbind despre menirea intelectualilor în mijlocul poporului din care s-au ridicat, el îi asemănă cu norii care se formează din evaporarea apelor pămîntului și care, după ce se ridică la înălțimi, își varsă conținutul lor peste solul din care s-au ridicat, fructificîndu-l. Aceasta este menirea voastră a celor care v-ați ridicat din mijlocul poporului și formîndu-vă prin muncă duhovnicească v-ați înălțat, să revărsați conținutul sufletului vostru peste cei din mijlocul cărora ați pornit, fructificîndu-i sufletește, spre bucuria Bisericii pe care o sluiți și a tuturor celor care au jertfit pentru formarea voastră.

Fiindcă în mijlocul nostru se află preoți care au părăsit băncile acestei școli acum patru decenii și au venit la o revedere colegială, îmi permit să le amintesc o istorioară arabă, în care cucerniciile lor cred că se vor putea regăsi. Se spune că prin deșert călătorea odată un conducător de trib, ducînd alături de el pe frumoasa sa mireasă, urmat fiind și de cîțiva apropiați ai săi. Obosiți de călătorie și chinuiți de sete erau în căutarea unei oaze pentru a-și răcori trupurile și a se odihni. În sfîrșit, au găsit această oază, dar spre marea lor decepție, locul izvorului răcoritor îl marca doar o grămadă de pietre. Obosiți de drum și chinuiți de sete, au adormit toți, în afară de conducătorul lor. Dragostea pentru mireasa lui și răspunderea pentru cei credincioși care l-au urmat, nu l-au lăsat să se odihnească. A muncit de sîrg, a dat pietrele laoparte și a scormonit pămîntul de sub ele. Rezultatul muncii lui de o noapte a fost țișnirea la suprafață a izvorului răcoritor, care a stîmpărat setea tuturor. Dragostea pentru mireasa Prea Cucernicilor Voastre, care e Biserica și răspunderea pentru credincioșii care v-au urmat, îmi place să cred că v-au supus la o muncă asemănătoare în cîmpul unde ați activat în cele patru decenii, dînd laoparte bolovanii păcatelor de tot felul pentru

a putea răcori din izvorul curat al Evangheliei sufletele celor însetați de învățătura dumnezeiască. Prea Cucerniciile Voastre i-ați îndrumat pe calea Ortodoxiei românești, legându-i de dreapta credință și de popor. Fie munca P. C. Voastre binecuvîntată de Cel ce v-a dat puterea ca să o îndepliniți! Cu gîndul acesta vă salut în mijlocul nostru.

O mulțumire deosebită aduc Prea Sfințiților Ierarhi care au venit să onoreze și să prezideze această încheiere festivă a Institutului nostru.

După aceea, Corul studenților teologi a executat compoziția „Podoaba Casei Tale...”, de Pr. Gheorghe Șoima (cu soliști: Diacon Ioan Popescu, Diacon Gheorghe Papuc, stud. teol. D. Comșa și stud. teol. S. Felecan), sub diriguirea compozitorului.

Cuvîntul de despărțire al absolvenților Institutului l-a rostit mișcător Micle Valer.

În continuare, corul studenților teologi a executat cu elan și măiestrie „Hora Republicii”, de Nicolae Lungu și „Satu-ntreg e-n sărbătoare”, de Gheorghe Șoima.

De încheiere, a luat cuvîntul Prea Sfințitul Episcop *Teofil Herineanu* al Vadului, Feleacului și Clujului.

Mîncînd de la II Cor. 5, 20 Prea Sfinția Sa face remarcă deosebit de sugestivă că Sfîntul Pavel îi prezintă aci pe Apostoli ca trimiși, ca soli ai lui Hristos către oamenii credincioși, chemîndu-i la împăcarea cu Dumnezeu și la săvîrșirea bucuroasă a tot lucrul bun.

N-a exagerat oare dumnezeiescul Apostol cînd a spus aceasta? Nu! Episcopii — ca urmași ai Sfinților Apostoli — și preoții se bucură faptic de această delegație, de această împuternicire, care este pentru noi toți o sarcină deosebită și o mare demnitate. La purtarea acestei sarcini și la îmbrăcarea acestei demnități supreme de-a fi solitori ai lui Hristos către sufletele credincioase contribuie Institutul nostru Teologic prin toată strădania lui de-a pregăti preoți pe seama Bisericii noastre.

În numele I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, al I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Banatului, al P. Sf. Episcop Teoctist al Aradului, al P. Sf. Episcop Valerian al Oradiei și al meu personal, exprim toată recunoștința și bucuria noastră față de Prea Cucernicii și Domnii Profesori ai Institutului pentru munca valoroasă și foarte folositoare de suflet pe care au depus-o și în acest an școlar spre creșterea, pregătirea teologică și educarea preoțească a viitorilor slujitori ai altarului. Munca lor dezinteresată și spornică creează pentru Biserica strămoșească ortodoxă română din Ardeal și Banat, adevărați solitori ai lui Iisus Hristos, ai Evangheliei Sale dumnezeiești, capabili să-și îndeplinească misiunea duhovnicească și cetățenească așa cum așteaptă Dumnezeu de la ei și cum rîvnesc credincioșii pe care-i păstoresc.

La cuvintele citate întru început, Sfîntul Apostol Pavel ar fi putut adăuga: Noi vă putem ajuta să vă împăcați cu Dumnezeu, să dați dezlegare de păcate. Într-adevăr, episcopii și preoții sîntem înzestrați cu această putere, care descătusează pe cei robiți de păcate.

Îi felicit pe studenții Institutului, din toți anii de curs, pentru rezultatele frumoase pe care le-au obținut la studii și la purtare. Mă bucur din tot sufletul meu de părințe că și-au dat silința, cei mai mulți, să fie ogorul cel bun în brazda căruia dascălii lor au semănat cuvîntul ascu-

tării de Dumnezeu, alipirii față de Sfînta noastră Biserică, dragostei de aproapele și rîvnei de asociere la săvîrșirea a tot lucrul bun care ne ajută să înaintăm împreună cu întregul nostru popor pe căile propășirii.

După cum a spus Părintele Rector, în Institutul nostru se face teologie pentru viață și nu teologie pentru teologie. Ostenitorii Institutului au avut grijă să ridice cît mai mult nivelul de pregătire teologică și duhovnicească al studenților teologi. Îi felicit din toată inima pentru că i-au pregătit pe studenți și ca patrioți, gata să răspundă cu însuflețire tuturor sarcinilor cetățenești. Patria noastră face cele mai mari eforturi pentru a ne asigura tuturor o viață de propășire crescîndă.

Mă folosesc de acest prilej sărbătoresc pentru a exprima Onoratului Departament al Cultelor mulțumirile noastre, ale Ierarhilor din Mitropolia Ardealului și Mitropolia Banatului, pentru sprijinul ce-l dă acestui Institut, pentru ca munca ce se desfășoară în cadrele lui să fie cît mai folositoare Bisericii și poporului nostru.

De încheiere, recunoaștem cu plăcere că Părintele Rector s-a străduit cu succes să asigure studenților teologi adăpost corespunzător, condiții optime de lucru, supraveghere atentă și sfat luminat în toată bunăvremea, pentru ca pregătirea lor să fie la nivelul așteptărilor.

Tuturor ostenitorilor Institutului le dorim, o vacanță plăcută, pentru ca la toamnă, cu puteri primenite, să-și poată relua munca spornică de pregătire a unor elemente tinere cît mai folositoare Bisericii și Patriei noastre dragi.

Prea Sfinția Sa a încheiat împărtășind tuturor arhieresti binecuvîntări.

Corul studenților teologi a executat apoi Imnul arhieresc, în vreme ce Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Ardealului binecuvînta pe cei prezenți.

Petrecuți de dragostea respectuoasă a tuturor, înalții ierarhi au părăsit aula, îndreptîndu-se — cu suita — spre reședința mitropolitană.

După ce a prezidat examenele de diplomă de Licență în Teologie ale candidaților din Eparhia Vadului, Feleacului și Clujului, P. S. Episcop Teofil a plecat în ziua următoare spre orașul de reședință.

În seara Duminicii aceleia (26 iunie a.c.), au sosit de la Caransebeș — unde au prezidat festivitatea încheierii anului școlar în curs la Seminarul Teologic (cu Școala de cîntăreți bisericești) — Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Nicolae al Banatului și Prea Sfințitul Episcop Teoctist al Aradului.

Luni, 27 iunie a.c., Înalt Prea Sfinții Mitropoliți Nicolae al Ardealului și Nicolae al Banatului, împreună cu Prea Sfinții Episcopi Teoctist al Aradului și Teofil al Clujului, au avut la reședința mitropolitană obișnuita consfătuire chiriarhală, în cursul căreia au examinat și soluționat unele chestiuni menite să asigure bunul mers al Institutului nostru Teologic.

Pr. Prof. Dr. GR. MARCU

INCHEIEREA ANULUI ȘCOLAR 1965/1966 LA ȘCOALA DE CÎN- TĂREȚI BISERICEȘTI ȘI SEMINARUL TEOLOGIC ORTODOX ROMÂN DIN CLUJ

Tradiționala sărbătoare de încheiere a anului școlar la Școala de Cîntăreți Bisericești și Seminarul Teologic Ortodox Român din Cluj, în anul acesta a avut un cadru cu totul deosebit.

Încă cu o zi înainte, Prea Sfinția Sa Episcopul Valerian al Oradiei a sosit la Cluj, unde Prea Sfinția Sa Episcopul Teofil i-a oferit ospitalitate.

În dimineața zilei de 19 iunie 1966 serviciul divin a fost oficiat de Prea Sfinția Sa Episcopul Valerian, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi.

Predica zilei a rostit-o Prea Sfinția Sa, care în cuvinte calde și pline de farmec a elogiat munca și roadele obținute în anul acesta școlar de profesorii și elevii Seminarului Teologic Ortodox Român din Cluj. A explicat sarcina de a sluji ca preot Domnului și ce plăcut e să te știi între aleșii Săi, lucrînd pentru mîntuirea semenilor și prosperarea Patriei.

Serviciul divin a luat sfîrșit printr-o rugăciune de mulțumită înălțată la Ceruri prin glasul Prea Sfințitului Episcop Valerian și prin obișnuitul polihroniu închinat sănătății Întîistătătorilor Bisericii din Eparhiile Clujului și Oradiei, a conducătorilor Patriei noastre, Republica Socialistă România, a profesorilor și elevilor Seminarului Teologic și a tuturor drept-măritorilor creștini ce au participat la această sfîntă Liturghie.

Serbarea propriu-zisă de încheiere a anului școlar a început în sala festivă a școlii în jurul orei 13.

La masa prezidențială au luat loc P. Sf. Sa Episcopul Valerian al Oradiei, P. C. Sa Dr. Spiridon Cîndea, profesor la Institutul Teologic Ortodox Român din Sibiu, reprezentant al Înalt Prea Sfințitului Mitropolit Nicolae al Ardealului, P. C. Sa Onisie Moraru, consilier, ca reprezentant al P. Sf. Sale Episcopul Teofil al Clujului, P. C. Sa Ioan Pop, directorul școlii.

Printre cei de față se mai remarcă rectorul Institutului Teologic Protestant Unic de grad Universitar din Cluj, P. C. Sa P. Madincea, consilier al Eparhiei Oradiei, membrii permanenței Consiliului Eparhial din Cluj, profesorii școlii, elevi, diferiți părinți și credincioși din orașul Cluj.

Serbarea se deschide prin rugăciunea „Tatăl Nostru“, cîntată de corul școlii sub conducerea Păr. prof. I. Brie.

Cuvîntul de deschidere, precum și darea de seamă asupra activității pe anul școlar 1965/1966, au fost prezentate de Păr. director prof. Ioan Pop. În cuvinte alese P. C. Sa salută pe distinșii oaspeți prezenți la această festivitate, apoi dă citire raportului de activitate educativ-administrativă desfășurată în școală în anul școlar.

În afară de munca prestată în cadrul serviciilor divine, programate de Sfînta Episcopie, membrii Corpului profesoral au asistat la o lecție deschisă, prezentată de prof. Partenie Pop, la două conferințe cu caracter profesional în care s-au discutat îmbunătățirea muncii de educație în școala noastră și buna prețuire a elevilor la învățătură, susținute de prof. I. Zăgreanu și prof. Victor Ienciu; în mod colectiv au lucrat la sistematizarea și indexarea materialelor publicate în revistele teologice ale Bisericii Ortodoxe Române și ale Sfintelor Mitropolii.

Unii dintre profesori — cum sînt p r. prof. Dr. I. Zăgreanu, dr. Vasile Scurtu, Simion Felecan, Iosif Butuc, Mircea Basarab etc. — au redactat subiecte pentru a fi publicate.

Corul  coalei, condus de prof. Ioan Brie, s-a manifestat lăudabil în toate ocaziile, mul umind pe auditori.

Prea Sfintia Sa Episcopul Teofil — pentru activitatea depusă în slujba Bisericii — a distins în acest an pe p r. duhovnic, Gheorghe Pasat, cu dreptul de a purta br u ro u.

Nu putem trece cu vederea activitatea d-lui prof. dr. Vasile Scurtu care pe lângă faptul că a îndrumat activitatea Cercului literar „Mihail Eminescu” al elevilor din această școală, a publicat o lucrare de nivel  tiin ific filologic,  ntitulat : „Termenii de înrudire în limba română”, editată de Academia Republicii Socialiste România.

Faptele citate mai sus nu fac parte din programa analitică a  colii, dar prin înfăptuirea lor se vede nivelul cultural la care membrii Corpului profesoral  si axează activitatea.

Fiind vorba de problemele culturale, mai amintim aci  i faptul că biblioteca  colar , condusă de d-na Maria Danciu, în decursul acestui an s-a reorganizat după ultimele norme de func ionare, iar servirea cititorilor s-a des  surat după un plan bine chibzuit, cu multă tragere de inimă şi cu mult  nter s.

 n domeniul administrativ subliniem bune rezultate.

Planul financiar pe trim. IV 1965  i semestrul I 1966 s-a realizat satisfăcător.

Veniturile bugetului au fost acoperite din dota iile acordate de Onor. Departament al Cultelor, pentru plătirea salariilor profesorilor, personalului administrativ  i de serviciu, precum  i din dona iile b ne ti ale eparhiilor.

La articolul „burse”  inem să relevăm că protopopiatele din eparhia Clujului  i-n anul acesta  i-au ținut de o mărinimoasă îndatorire să ajute elevii  coalei care au domiciliul pe teritoriul lor.

Sf. Mitropolie  i Sf. Episcopii au mai acordat  coalei fonduri pentru excursii iar elevilor apar in tori le-au procurat cărți de clasă.

Sub raport administrativ mai putem aminti aci că în decursul acestui an școlar s-au procurat 50 paturi, diferite articole de inventar  i s-a procurat un aparat de încălzit apă la bucătărie.

De asemenea s-a reutilat par ial infirmeria  colii.

Pentru realizările înfăptuite în  coala noastră, Consiliul profesoral aduce vii mul umiri  nal ilor Ierarhi ce ne patronează  coala, Consiliilor eparhiale  i în special, permanentei Consiliului Eparhial Cluj, care înafară de sumele alocate, a decis repararea exterioară a clădirii  colii din fondurile Sf. Episcopii.

Pentru educa ie corpul profesoral a folosit orele de dirigen ie, participări organizate la teatru  i film, audi ii ale programului de radio  i vizionări la televizor.

Cercul literar „Mihail Eminescu” prin materialul  i discu iile abordate, a contribuit la stimularea dragostei de citit, iar cunoa terea Patriei a fost  inta excursiilor organizate de  coala noastră. Aci trebuie să amintim excursia din primăvara trecut , în al cărei itinerar au intrat multe obiective

din regiunile Argeș, București, Dobrogea, Ploiești și Brașov. O altă excursie s-a făcut în luna mai a.c. cuprinzând obiective industriale și istorice. Excursia din luna iulie a. c. va cuprinde vizitarea monumentelor istorice și marile realizări ale regimului socialist din România, de pe pământul Moldovei.

Amintim faptul că școala noastră a fost vizitată de delegații ale Bisericii de peste hotare, iar în raporturile dintre noi și confesiunile conlocuitoare s-a înregistrat un frumos progres prin organizări de manifestații culturale reciproce și mixte. Așa, Cercul nostru literar, în 29 martie a. c., a ținut o ședință festivă în aula Institutului Protestant din localitate, iar studenții acestui Institut au organizat o asemenea reprezentație în sala noastră festivă, la 27 aprilie a. c.

Deosebit de reușită a fost ședința festivă organizată de Institutul Teologic Protestant și Școala noastră în ziua de 9 mai a. c., sărbătorind Ziua Victoriei și a 89-a aniversare a Independenței României.

Cît privește partea duhovnicească a activității școlii elevii au făcut meditații și lectură biblică cu interpretare. Elevii anului V, înafară de exercițiul rostirii predicii în clasă, fiecare a ținut cîte o meditație în sala festivă în fața tuturor elevilor.

Numărul acelor care au început să muncească personal pentru întreținerea și înfrumusețarea școlii a crescut simțitor.

În această realizare Corpul profesoral a fost apropiat și intens ajutat de Prea Sfinții Ierarhi ce patronează școala noastră, iar în mod nemijlocit de Prea Sfinția Sa Episcopul Teofil.

În acest moment solemn, gîndul nostru se îndreaptă către Întîistătorul Bisericii Ortodoxe Române, Prea Fericirea Sa Patriarhul Justinian, căruia Corpul profesoral de la Seminarul Teologic Ortodox Român din Cluj îi face promisiunea solemnă că va munci neîntrerupt pentru a da Bisericii strămoșești elemente bine pregătite și aleși slujitori ai lui Hristos.

Aducem vii mulțumiri I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului, P. Sf. Sale Episcopului Teofil, apropiatul îndrumător al activității din această școală, P. Sf. Sale Episcopului Valerian al Oradiei pentru sprijinul și înțelegerea care ne-o arată în toate împrejurările vieții noastre școlare, cît și pentru cîntea ce ne face ostentînd a fi de față în momentele importante ale acestei școli.

Făgăduim că în memoria elevilor noștri vom săpa adînc faptele de mărinimie ale Ierarhilor patroni și îi vom face să înțeleagă că dragostei și purtării de grijă a Arhierilor lor e necesar a se răspunde cu deplină ascultare și muncă pentru Biserica lui Hristos.

Mulțumim P. C. Sale Păr. Prof. Dr. Spiridon Cîndea, care în dubla calitate de reprezentant al I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului și de președinte de comisie al examenelor de diplomă, ne-a onorat cu prezența și ne-a îmbărbătat cu cuvîntul în diferitele ocazii pe care le-a avut de cînd petrece între noi.

Pe P. C. Păr. Consilier Onisie Moraru, care nu s-a despărțit nicicînd de catedră și de procesul de învățămînt al tinerelor generații — ca delegat al P. Sf. Episcop Teofil — îl salutăm ca pe un apropiat înțelegător și sprijinitor al idealurilor acestei școli.

Un cuvînt de recunoștință îl adresăm și membrilor din permanența Consiliilor celor trei Eparhii, care în toate împrejurările s-au manifestat ca susținători ai intereselor școalei noastre.

Pe Domnul rector al Institutului Protestant și colegul d-sale îi salut cu toată căldura inimii ca pe niște împreună-lucrători în via Domnului, cu care Corpul nostru profesoral a colaborat îndeaproape.

Felicit din toată inima pe membrii Corpului profesoral și pe toți slujitorii acestei instituții pentru frumoasele realizări obținute în muncă și le mulțumesc pentru apropiata colaborare pe care mi-au acordat-o în decursul acestui an școlar. Muncind pe mai departe în același ritm, satisfacția noastră comună va fi deplină totdeauna.

Vouă, iubiților elevi, Consiliul profesoral vă aduce cuvînt de laudă pentru comportarea și silința la învățătură manifestată pînă acum și vă îndeamnă să traduceți în viață tot ceea ce ați fost sfătuiți și îndrumați de Domniile lor.

Cu aceste convingeri, vă urăm mult succes pe drumul vieții voastre de viitor și rugăm pe Tatăl cel Cereșc să vă călăuzească pașii, făcîndu-vă vase alese ale Duhului Său cel Sfînt.

Mulțumind tuturor pentru participarea la modesta noastră serbare de încheiere a anului școlar și încă odată P. Sf. Sale Episcopului Valerian Zaharia al Oradiei pentru nimbul sărbătoreșc ce l-a imprimat acestei zile, rog pe P. Sf. Sa, ca unul din ierarhii ocrotitori ai școlii noastre, să înmîneze premiile elevilor silitori la învățătură.

Urîndu-vă „Bun venit“, vă rugăm să vă simțiți bine la modesta noastră serbare.

După aceea, corul școalei intonează cîntecul „Răsună codrul“, iar elevul Negră Nicolae din anul II recită poezia „Cetatea Neamțului“, de G. Coșbuc.

Urmează apoi „Cuvîntul absolvenților“ prin care absolventul Sabău Iosif salută pe profesorii școalei, mulțumindu-le pentru eforturile ce le-au depus în decursul celor 5 ani în scopul educării lor. Mulțumește Înaltilor Ierarhi pentru sprijinul acordat pentru instruirea lor. Luîndu-și rămas bun de la școală, în numele absolvenților, îndeamnă pe colegii mai mici să fie ascultători și silitori la învățătură.

Corul școalei intonează apoi imnul religios „Taina creștinătății“, iar după poezia „Pace“, de Oct. Goga, recitată de elevul Purcel Vasile, anul II, ia cuvîntul P. C. Păr. Dr. Spiridon Cîndea, profesor la Institutul Teologic din Sibiu, delegat al I. P. Sf. Mitropolit Nicolae și președinte al Comisiilor de diplomă, care în expresii alese împărtășește profesorilor și elevilor binecuvîntarea și gîndurile părintești ale Înaltului arhiereu al Ardealului. Apreciază în cuvînte de laudă munca desfășurată în această școală, precum și rezultatele frumoase la care s-a ajuns.

Păr. Consilier Onisie Moraru salută, în numele P. Sf. Episcop Teofil (care, reținut de interese superioare bisericesti, și-a exprimat regretul că nu poate fi de față), pe P. Sf. Sa Episcopul Valerian al Oradiei și adresează cuvînte de apreciere referitoare la colaborarea dintre Seminarul Teologic și Institutul Protestant din localitate.

Luînd cuvîntul P. Sf. Sa Episcopul Valerian al Oradiei, se declară cu totul mulțumit de cele ce a văzut și auzit că s-au putut înfăptui într-un

an de muncă. Împărtășește elevilor binecuvîntarea Sa, dîndu-le sfaturi cum să-și petreacă vacanța.

Rugat de P. C. Păr. director, P. Sf. Sa Episcopul Valerian înmînează premiile și mențiunile elevilor de pe tabelul întocmit de Onor. Corp profesoral, acordînd și trei premii speciale din partea P. Sf. Sale.

Cu rugăciunea intonată de cor „Doamne al puterilor“ și semnarea în cartea de aur a școlii, ia sfîrșit serbarea de încheiere a anului școlar 1965/1966.

M. DANCIU

† Dr. MIHAIL FĂRCAȘIU

În ziua de 26 iulie a. c. a adormit întru Domnul mult apreciatul notar de Stat principal, Dr. Mihail Fărcașiu, unul din cei mai vrednici fii ai Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului. Model de bunătate și altruism prin ajutorul neprecupețit pe care l-a dat multora și prieten sincer pe al cărui cuvînt și sprijin te puteai bizui în orice împrejurare, prin moartea sa, Dr. Mihail Fărcașiu a lăsat un gol alît în sînul familiei, cît și în cercul larg al celor ce l-au cunoscut, apreciat și iubit.

Sincer și însuflețit protagonist și luptător pentru reînchegarea sufletească a poporului român din Transilvania, a făcut parte dintre primii semnatari ai actului istoric al reîntregirii Bisericii Ortodoxe.

Membru al Adunării naționale a Bisericii Ortodoxe Române și al Adunării eparhiale a Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului, un lung șir de ani a fost sietnic înțelept al centrului eparhial ortodox român din Cluj.

Moartea lui prematură — la abia 57 de ani — înseamnă pentru Episcopia Clujului o mare și ireparabilă pierdere.

Dr. Mihail Fărcașiu și-a iubit Patria, Republica Socialistă România, participînd în mod activ la acțiunile de luptă pentru apărarea păcii.

În semn de aleasă prețuire din partea forului suprem al Bisericii Ortodoxe Române, la înmormîntarea lui a luat parte — în calitate de delegat al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian — P. C. Pr. Alexandru Ionescu, vicarul Arhiepiscopiei Bucureștilor.

Slujba prohodului a fost săvîrșită în 29 iulie a. c., de către P. Sf. Episcop Teofil al Vadului, Feleacului și Clujului, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi.

În cuvîntarea rostită, Prea Sfințitul Episcop Teofil a arătat — prin cuvinte pline de căldură, împletite cu texte evanghelice — vredniciile decedatului, picurînd în sufletele membrilor familiei îndurerate mîngiere și creștinească nădejde.

P. C. Vicar arhiepiscopesc Pr. Al. Ionescu, făcînd caracterizarea personalității decedatului, a spus că prin blîndețea, modestia și tot felul lui de a fi, Dr. Mihail Fărcașiu și-a cîștigat stima și dragostea I. P. Sf. și P. Sf. Membri ai Sfîntului Sinod. Moartea lui însemnează o mare pierdere.

P. C. Prot. stavr. Sabin Truția, vicar pens. și preot al Catedralei episcopale, a făcut o mișcătoare prezentare a vieții și vredniciilor decedatului.

Adormitul întru Domnul a fost salutat la pornirea pe ultimul drum și de colegii săi.

Înmormîntarea a avut loc în Cimitirul central al orașului Cluj.

Fie-i amintirea în veci binecuvîntată!

S. T.

URMELE LUI EMINESCU LA MĂNĂSTIREA PUTNA

În vara acestui an se împlinesc 500 de ani de la întemeierea vestitei ctitorii a lui Ștefan cel Mare, mănăstirea Putna. Serbările care se desfășoară aici, ca și aniversările ce au loc în întreaga țară, evocă figura marelui voievod Ștefan și unele din cele mai glorioase pagini ale trecutului nostru istoric. La Putna, mormîntul lui Ștefan cel Mare e înconjurat de numeroase alte relicve, valorificate și păstrate cu multă grijă. Intrînd în incinta mănăstirii, pelerinii trec pe sub turnul de la poartă, unde este amenajat un mic muzeu, care reconstituie trecerea lui Mihail Eminescu pe la Putna, cu aproape 100 de ani în urmă.

Eminescu a cunoscut toate ținuturile românești încă înainte de a pleca la studii în străinătate. Uneori singur, alteori însoțind trupa lui Pascali, el a colindat de-a lungul provinciilor românești, îndemnat de dorința cunoașterii tuturor problemelor de viață națională și, încă din anii adolescenței, și-a hotărît atitudinea sa față de problemele sociale ale timpului. Mihail Eminescu, în dragostea lui pentru Patrie, a fost pe deplin încredințat de valoarea calităților neamului nostru. Pentru acest lucru, marele poet a luptat nu numai cu scrisul, ci și cu fapta.

Astfel, în anul 1870, Eminescu devine unul din cei mai înflăcărați organiza-tori ai serbării de la Putna, inițiată de „România jună”, societatea studenților români din Viena, pentru comemorarea a 400 de ani de la zidirea mănăstirii Putna. În martie 1870 Eminescu semnează, ca secretar al acestei societăți, un apel public pentru sprijinirea serbării proiectate. Din cauza tensiunii provocată de războiul franco-german, serbarea nu s-a putut ține în acel an. Într-o notă publicată în *Convorbiri literare* (IV, 1870), Eminescu a explicat motivele amînării, expunîndu-și totodată și părerile sale cu privire la rostul acestei întruniri. După cum reiese de aici, în concepția lui Eminescu serbarea de la Putna trebuia să fie nu numai un act de pietate și un prilej de glorificare a trecutului nostru, ci și un prilej de întrunire a unui congres al studenților români, la care să se discute cele mai importante probleme ale vieții naționale.

Slavici arată în *Amintirile* sale cît de multă rîvnă a depus Eminescu în organizarea serbării. Aceasta a avut loc la 15 august 1871. Eminescu a venit cu cîtva timp mai înainte în țară, încercînd să determine o campanie de presă care să sprijine ideea adunării.

În discuțiile purtate pînă noaptea tîrziu între entuziaștii studenți adunați la Putna în 1871, Mihail Eminescu a susținut cu hotărîre ideea că neamul românesc nu și-a dezvoltat încă toate aptitudinile sale sufletești și că această dezvoltare va avea loc numai atunci cînd românii vor ajunge la „o singură direcțiune a spiritului”, adică la o deplină unitate sufletească și culturală. Noaptea tîrziu, somnul a trebuit să pună capăt înflăcăratelor discuții. Eminescu și prietenii săi au dormit pe finul care se afla într-o cameră din turnul mănăstirii. De atunci,

încăperea aceea a devenit memorabilă, evocînd mereu neuitata noapte de august a anului 1871 și pelerinajele din anii următori.

Turnul de la poarta de intrare a mănăstirii Putna păstrează și astăzi scrisoarea lui Eminescu și Slavici către starețul mănăstirii, urna cu pămînt adunat din toate colțurile țării cu ocazia serbării din 1871, baldachinul așezat pe mormîntul lui Ștefan cel Mare, medaliile, coroanele comemorative și steagurile purtate atunci de tinerii studenți patrioți. Și, împreună cu toate acestea, străvechiul turn păstrează ecoul viu și puternic al prezenței lui Mihail Eminescu, simbol strălucit al conștiinței patriotice a poporului român.

La aniversarea celui de al cincilea centenar al înlemnirii cetății marelui Ștefan, cuvintele rostite cu aproape un veac în urmă de Eminescu, sub zidurile Putnei, apar cu adevărat profetice. Unitatea cultural-socială și strînsa coeziune sufletească a poporului român — aceea „singură direcțiune a spiritului“, preconizată și dorită atunci de ilustrul poet — au devenit astăzi realități și forțe imense, care explică în modul cel mai strălucit taina marilor înfăptuiri petrecute în țara noastră.

Pr. DUMITRU SOARE

CRESC FORȚELE PĂCII

Este adevărat că în actualitate există unele focare războinice în lume, datorită unor cercuri militariste din cadrul concepției imperialiste și capitaliste despre viața în lume. Dar în opoziție vădită și viguroasă împotriva lor se ridică bariera conștiință a ostenitorilor pentru pace, al căror număr copleșește și ale căror organizații și asociații cuprind pătunile largi ale popoarelor.

Pentru opera păcii se străduiesc în prezent marile mișcări, precum Consiliul Ecumenist al Bisericilor de la Geneva, Consiliul Mondial al Păcii, Conferința Creștină pentru Pace, Mișcarea Puidoux din Apus, Asociația „Lumea fără bombe“ de la Accra din Ghana, Federația antiatomică din Japonia și recent înființata Confederație mondială pentru dezarmare și pace de la Londra, care urmărește să coordoneze întreaga activitate mondială pentru asigurarea păcii și combaterea acțiunilor războinice, ca mijloace perimate politice de a fi rezolvate problemele divergente între state.

Între organizațiile locale se impune, recent, *Asociația franceză pentru pace mondială*, care va organiza în cursul anului 1966 al 34-lea congres mondial pentru pace. Ca temă principală s-a ales problema: „Pentru organizarea păcii“, dar nu ca o întrunire cu referate academice, ci ca o consultare mondială: ce propun diferiții ostenitori ai păcii din variate regiuni ale lumii și din experiența lor proprie, ce trebuie făcut și cum trebuie acționat ca să fie asigurată conviețuirea pașnică în lume. Îndeosebi se pune problema: cum să fie coordonate lucrările tuturor străduințelor organizate și spontane pentru pace, ca să devină hotărîtoare și în politica statelor.

În acest scop s-a fixat ca agendă a congresului o tematică îndrumătoare spre faptele concrete ale păcii. Astfel în grupa întâia de discuții se va dezbate: metodologia străduinței pentru pace, pentru definirea noțiunilor folosite, ca să se evite devierile interpretărilor. Grupa a doua se va ocupa cu: Cercetarea problemelor păcii, în care se cuprinde precizarea dreptului mondial și a celui național, desemnarea echilibrului în alegerea problemelor, metodele educației mondiale și naționale spre pace, loialitatea față de drepturile personale și colective, charta problemelor concrete care necesită o soluționare pașnică și crearea de institute pentru cercetarea serioasă a tuturor problemelor păcii. În fine, în grupa a treia se va cerceta „pulsul opiniei mondiale pentru pace“, cu indicarea izvoarelor care servesc pacea.

Organizatorii congresului sînt de părere că un progres mai rapid în discutarea și lămurirea problemelor actuale ale păcii se poate realiza mai concret prin întrevăderi vizuale între participanți, adică prin discuții libere la temele date, prin convorbiri directe și intime între participanți, prin dezbaterile vie a nevoilor

lumii actuale. De aceea congresul nu va face un bilanț al faptelor realizate pentru pace, ci va fi un punct de plecare spre activități de viitor, ca să răspundă la întrebarea ardentă actuală: Ce trebuie să facem ca să asigurăm pacea durabilă în omenire? Și, firește, din punerea problemelor în acest fel și formă se vor desprinde de la sine amănuntele străduinței comune pentru pace, cu temele și problemele de amănunt.

CĂUTAȚI BINELE CA SĂ FIȚI VII — DIN ACTIVITATEA CONFERINȚEI CREȘTINE PENTRU PACE

În zilele de 21—25 martie 1966 a avut loc la Praga ședința Comitetului de lucru al C.C.P., cu 25 membri din 19 țări, între care delegații ortodocși I. P. Sf. Mitropolit Nifon din Liban — Patriarhia Antiohiană, P. Sf. Episcop Iuvenalie și secretarul Al. Buievski — Patriarhia Rusă, I. P. Sf. Mitropolit Nicolae al Banatului — Patriarhia Română și I. P. Sf. Mitropolit Maxim din Patriarhia Bulgară. Erau de față dintre cunoscuții ostenitori pentru pace: președintele mișcării J. Hromadka, consilierul H. Kloppenburg din R.F.G., prof. G. Casalis de la Paris, prof. H. Vogel din Berlin-Vest, reverendul A. Thampy din India, episcopul reformat T. Bartha din Debrețin, rev. J. Heidbrink din S.U.A. și alții.

După un scurt serviciu divin, președ. J. Hromadka a făcut o expunere asupra situației contemporane mondiale. A urmat apoi referatul rev. A. Thampy la tema: „Slujirea omului“, în care a subliniat faptul că „fiind orice om semenul nostru“, după cuvintele Mântuitorului Hristos, problema solidarității intercreștine și interumane este o necesitate actuală și un imperativ categoric al prezentului. În cadrul ei se impune în mod firesc ca focarele de ațitare ale militarismului apusean să fie stinse cât mai categoric și cât mai curînd.

Valorificînd rezultatele pozitive ale ședinței Comitetului consultativ al C.C.P. de la Budapesta, din octombrie 1965, participanții au ratificat propunerile Secretariatului cu privire la participarea unor delegați ai C.C.P. la viitoarele întruniri mondiale sau locale pentru pace, precum sînt: Conferința pentru pace a bisericilor din India (Bombay, în zilele de 16—20 mai a. c.): delegații C.C.P. sînt primiți ca „delegați-frați“ și sînt invitați să participe activ la lucrările întrunirii; apoi la conferința Comisiei internaționale a Alianței pentru împăcare din S.U.A., precum și la Conferința aceleiași Alianțe (Montevideo-Uruguay, în zilele de 23—26 mai); la lucrările acesteia participă de pe acum unii membri latino-americani ai C.C.P.; apoi se pregătește o consultație cu teologii anglicani (Africa, în Kenya, în zilele de 20—25 iunie a.c., în centrul ecumenist de la Limuru, de lângă Nairobi), la tema: „Dreptatea și răspunderea creștină pe baza Întrupării Mântuitorului“. În pregătirea lucrărilor acestei întruniri, s-a organizat o întrevvedere între delegați la Moscova, la 20—22 aprilie, prin mijlocirea Patriarhiei Ortodoxe Ruse. Mai departe delegații C.C.P. vor participa la ședința „ecumenistă“ de la Geneva, cu tema: „Biserica și societatea de azi“, și va avea loc, cu alți participanți din C.C.P., o altă întrunire la Driebergen, în Olanda, în toamna 1966, la tema: „Înterzicerea diseminării armelor atomice ca primul pas spre dezarmare, mai ales în Europa“.

Apoi comitetul de lucru a luat cunoștință, în urma referatului seniorului V. Ilajek de la Praga, despre lucrările departamentului C.C.P. pentru studii, ca și rezultatele comisiilor teologică și internațională, precum și despre pregătirile pentru celelalte comisii: ecumenică, a tineretului și economică.

În ce privește activitatea de viitor a C.C.P. s-a precizat că tema viitoarei întruniri a Comitetului consultativ al C.C.P. (Sofia, în zilele de 17—23 octombrie)

este astfel precizată: „Pacea internațională și independența popoarelor în cadrul răspunderii noastre pentru viitorul omenirii“. Vor participa la întrunire aproape 200 delegați, observatori și oaspeți din 40 de țări ale lumii întregi. Textul biblic pentru întrunire a fost luat din profetul Amos, cap. 5, verset 14: „Căutați binele și nu răul, ca să fiți vii, și așa Domnul Dumnezeu va fi cu voi“. Ca teme pentru coreferate au fost stabilite subiectele: Răspunderea noastră pentru pacea internațională și pentru independența popoarelor ca datorie ce rezultă din nădejdea noastră creștină; Piedicile principale pentru pacea internațională și pentru independența popoarelor din punct de vedere al unui om de știință; Premisele pentru o desfășurare demnă umană a vieții în actualitate, din punct de vedere al creștinilor africani; Datoria bisericilor asiatice față de pacea mondială și independență; Relația dintre pace și independență, dinamica coexistenței pașnice; Securitatea europeană — un pas important pe calea salvării viitorului omenirii.

Din comunicatul final se desprind următoarele principii importante: Situația actuală mondială este determinată de lupta popoarelor din Asia, Africa și America Latină pentru independență, libertate și autodeterminare. În acest cadru ea este împinată de trei piedici și anume: imperialismul, războiul și foametea. Imperialismul este acea încercare a unor state de a stăpîni peste altele prin mijloace politice sau economice, sau chiar prin forța armată. Deosebit de periculos el devine atunci cînd este legat de lozinci, prin care crede să amăgească oameni și popoare. Războiul este o piedică radicală, precum o demonstrează agresiunea militară americană în Vietnam. Dar prin aceasta, el însuși dă dovadă că nu are la bază nici un principiu creștin, ci dimpotrivă este diametral opus învățăturii Mîntuitorului despre dragostea către semen. La fel produce adîncă îngrijorare situația din Rhodesia, din Republica Sud-africană, din Angola și Mozambic, precum și răsturnările de guverne din unele state africane, fapt care amenință nu numai pacea acelor state, dar și pacea întregului continent și a lumii. În fine este foametea, care este profund simțită în India, în țările Americii Latine și în unele părți ale Africii. Ea stă în strînsă legătură cu difuzarea improporțională capitalistă a bunurilor și deci necesită atît o acțiune mai viguroasă de ajutorare, cît și de repartizare a bunurilor.

Împotriva imperialismului, C.C.P. accentuează răspunderea creștinilor împotriva folosirii forței, întărirea poziției O.N.U., coexistența și dezarmarea controlată. Contra războiului susține C.C.P. toate străduințele înțelepte pentru întărirea încrederii spre stimularea tratativelor de înțelegere. Astfel înțelegerea de la Tașkent întărește convingerea că astfel de tratative sînt posibile și în alte probleme de litigiu. În fine, împotriva foametei C.C.P. propune elaborarea unui program just pentru repartizarea bunurilor pămîntești spre ajutorarea tuturor popoarelor în nevoi și lipsuri.

În rezoluția cu privire la Vietnam s-a precizat că acest război devine tot mai îngrozitor, pentru că intervenția americană produce suferințe tot mai sporite întregului popor vietnamez, aplicînd metode de nimicire nu numai prin bombardări, ci și prin covoare de foc și mijloace chimice toxice. Creștinii se îngrozesc de aceste metode și fapte, care sînt dovadă de totală lipsă de credință a luptătorilor și a celor ce-i trimit, care abuzează și de factorul uman. Prin urmare ca singură măsură de îndreptare se impune încetarea imediată a agresiunii și trecerea la aplicarea inițiativelor de realizare a păcii în această parte a lumii, pentru a se stinge acest focar, foarte periculos pentru întreaga lume. (Serviciul de Presă C.C.P. Nr. 26, aprilie 1966 și Buletinul C.C.P. Nr. 20, 1966. Alte amănunte

din activitatea mondială pentru încetarea războiului din Vietnam le aduce revista „Peace Press”, a Confederației internaționale pentru dezarmare și pace, de la Londra, Nr. 3—4—5 și 6, pe 1966, oglindind fidel protestul mondial).

M. ȘESAN

UN TEXT COMUN AL RUGĂCIUNII „TATĂL NOSTRU”

Rugăciunea „Tatăl nostru” constituie o piesă prețioasă în cadrul tezaurului comun, pe care noi credincioșii creștini l-am moștenit de la Domnul nostru Iisus Hristos. Ea cuprinde o adâncă semnificație ecumenică, exprimată direct sau numai indirect. Ca atare, ea este o bază de afirmare ecumenică a întregii creștinătăți.

Astfel, nu este mirare că în anii aceștia de manifestare a unui viu ecumenism, se depun străduințe de către creștini în direcția folosirii unui text comun al rugăciunii „Tatăl nostru”.

O dovadă în acest sens este și faptul că reprezentanții conducători ai tuturor formațiunilor creștine din Franța au consimțit recent la un text comun al rugăciunii „Tatăl nostru”, care a fost redactat de către o comisie de teologi ortodocși, romano-catolici și protestanți.

Noua redactare a fost întrebuițată pentru prima dată în cadrul serviciilor divine ale săptămânii de rugăciune din 18 pînă în 25 ianuarie 1966, stimulată de Consiliul Ecumenic al Bisericilor, precum și în cadrul concomitentei octave romano-catolice de rugăciuni pentru unitatea creștină.

Din partea Bisericilor Ortodoxe de diferite jurisdicții, la acest text comun al rugăciunii „Tatăl nostru” și-au dat consimțămîntul Mitropolitul Meletios, ca și arhiepiscopii Antonie (Londra), Gheorghe (Paris) și Antonie (Geneva).

Începînd cu Sf. Paști ale acestui an, întrebuițarea acestui text unificat este obligatorie în misele romano-catolice.

Elaborarea acestui text, care are rostul să accentueze unitatea creștinilor de orice confesiune, a început în mai 1964, imediat după întemeierea Comisiei teologice mixte, care a fost însărcinată cu săvîrșirea acestui lucru.

Fără îndoială, rostirea Rugăciunii domnești de către toți creștinii după un text comun sporește eficacitatea acțiunii sale de unificare bisericească a credincioșilor creștini. De aceea, încreștăm cu o deosebită satisfacție această realizare creștină pusă în slujba refacerii unității creștine pierdute.

O COLABORARE INTERCONFESIONALĂ PILDUITOARE

I. P. Sf. Sa Polyefktos Finfinis, mitropolit greco-ortodox pentru Germania, care este totodată și exarh al Patriarhatului Ecumenic de Constantinopol pentru Danemarca și Olanda și care a fost intronizat festiv în ziua de 1 martie 1964 în Düsseldorf, dar avîndu-și reședința de serviciu în Bonn, a vizitat recent, pentru prima dată orașul Lübeck spre a se informa despre grija pastorală a celor aproape 800 de muncitori și studenți greci din acest centru, grijă pastorală care fusese preluată de către Biserica Luterană din Lübeck. El a fost primit de către conducerea bisericească din Lübeck, asistată de reprezentanții legali ai lucrului diaconesc și social al Bisericii de land. În cuvîntul său de salut, I. P. Sf. Sa a mulțumit pentru serviciul adus compatrioților săi. Totodată, el a accentuat că Biserica Ortodoxă Greacă are deplină încredere în Biserica Luterană din Germania și, de aceea, își știe pe credincioșii ei — la ea — în mîini bune.

Cu acest prilej, episcopul de Lübeck, Prof. D. Meyer, a accentuat că îngrijirea pastorală a muncitorilor greci oaspeți de către Biserica de land germană se face cu totul desinteresat și nu trebuie să fie nicidecum înțeleasă ca o încercare de „prozelitism“. Biserica evanghelică luterană din Lübeck, de exemplu, nu vrea cu acest serviciu să acapareze pentru sine pe acești frați de credință întru Hristos, ci numai să-i păzească de primejdia înstrăinării și să-i ajute să mențină legătura vie cu propria lor Biserică.

Această atitudine a Bisericii Evanghelice Luterane din Germania față de Biserica Ortodoxă din Grecia este pilduitoare nu numai în ce privește colaborarea interconfesională în general, ci și în ce privește combaterea prozelitismului între creștini.

C. SÎRBU

ÎNSEMNĂRI

— Probabil că primul eschimos distins cu titlul de Doctor în Teologie honoris causa este pastorul Roy Ahmaogak din localitatea Wainwright (Alaska).

În copilărie, a trudit din greu la câștigarea mijloacelor de existență prin pescuit și vânătoare.

A cercetat de la o vreme școala și a devenit învățător. Fiind neobișnuit de înzestrat pentru studiul limbilor, și-a continuat pregătirea în școli superioare.

În anul 1947 a lucrat în Institutul de limbi al Universității din Oklahoma la traducerea Evangheliei de la Marcu, a Epistolei către Romani și a unei părți din Evanghelia de la Ioan în limba eschimosă. În același an a fost făcut pastor.

Titlul onorific de doctor i-a fost conferit de un colegiu din Spokane (statul Washington-S.U.A.).

— Uniunea Societăților biblice a făcut cunoscut că pînă acum Biblia întreagă a fost tradusă și tipărită în 236 de limbi.

Noul Testament, separat, este tradus și tipărit în alte 289 de limbi, în unele cazuri laolaltă cu Psalmii sau cu alte părți din Vechiul Testament.

Pentru marea mulțime de triburi și minorități lingvistice care vorbesc peste 700 de limbi și dialecte — și care reprezintă 3 la sută din populația planiglobului — există traduceri ale unor părți mai mici din Biblie.

TIPOGRAFIA EPARHIALĂ

S I B I U

Biblioteca Mitropolitană Sibiu